

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİYE TEORİSİ BİLİM DALI

DEVLETİN KAMU BANKALARINA ETKİSİ VE BASEL-II KRİTERLERİ

Yüksek Lisans Tezi

BURCU ZEMBİLOREN

İSTANBUL,2009

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİYE TEORİSİ BİLİM DALI

DEVLETİN KAMU BANKALARINA ETKİSİ VE BASEL-II KRİTERLERİ

Yüksek Lisans Tezi

BURCU ZEMBİLÖREN

Danışman:PROF.DR.TURGAY BERKSOY

İSTANBUL,2009

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

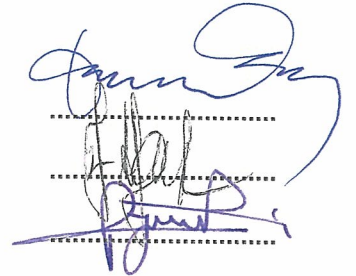
MALİYE Anabilim Dalı MALİYE TEORİSİ Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi BURCU ZEMBİLÖREN nın DEVLETİN KAMU BANKALARINA ETKİSİ VE BASEL-II KRİTERLERİ adlı tez çalışması ,Enstitümüz Yönetim Kurulunun 16.06.2009 tarih ve 2009-10/28 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 16.07.2009

- 1) Tez Danışmanı : PROF. DR. TURGAY BERKSOY
2) Jüri Üyesi : YRD. DOÇ.DR. YALÇIN ALGANER
3) Jüri Üyesi : DOÇ. DR. AHMET YILMAZ

ÖZET

Tezin amacı;devletin kamu bankalarına etkisi,Basel-II kriterlerini araştırmak ve Basel-II kriterlerinin Türk Bankacılık sektörüne etkilerini ortaya koymaktır.

Bankacılığın tanımı yapılarak,Kamu bankaları ve Kamu bankacılığı genel hatlarıyla anlatılarak,Basel kriterlerine geçilmiştir.Basel-I kriterlerine kısaca değinip Basel-II kriterleri hakkında detaylı bilgiye yer verilmiştir.

Basel-II kriterlerinden sonra gelişimi,oluşumundan bahsedip Türk Bankacılık sektörüne uyumu,kobilere,işletmelere etkilerine detaylı olarak yer verilmiştir.Kobilerin uyum sürecinde yaşayabileceği zorluklar,onlara öneriler neler olmalı,neler yapmaları gerekecek bilgileri verilmiştir.

Ayrıca Basel-II'nin Türkiye için önemi ve Basel-II'nin bankalar arası ilişkisinde incelenmiştir.

Sonuçta ise Basel-II kriterlerinin ülkemizde uygulanması için daha detaylı çalışmalar yapılması gerektiğine fakat ülkemiz için faydalı olabileceği kanısına varılmıştır.

ABSTRACT

The purpose of the thesis is, goverment effect on public banks, research of Basel II creiterias and to determine the Basel II criterias on Turkish banking system.

After describition banking system, public banks and public banking system is identified generally. After tte summarize of Basel I criterias, detailed information is given about Basel II criterias. In the fist parth of the thesis, the evaluation and development of Basel II criterias are defined and olso search the effects ob business.

And also, the importance of Basel II criterias for Turkey and relation of the Basel II criterias with banking system has been researched.

As a result, in case of detailed reserchs are done. The application of Basel II criterias will be useful.

ÖNSÖZ

Lisans öğrenimi maliye üzerine yapmış ve bankacılık sektöründe çalışan bir araştırmacı olarak Basel-II kriterleri ve kamu bankacılığı ile ilgili konu, ilgi alanıma girmiştir.Bugün, dünyada uygulanmaya başlayan ve ülkemizde de uygulanacak ve bankacılık sektörünü etkileyecek kriterleri inceledim.

Öncelikle, tez konumu önerdiğimde, yoğun akademik ve idari çalışmalarına rağmen kabul edip, her görüşmede olumlu yaklaşımı ve önerileri ile çalışmaya zenginlik katan değerli danışman hocam PROF.TURGAY BERKSOY'a katkılarından dolayı çok teşekkür ederim.

Çalışmalarım sırasında bana desteklerini esirgemeyen ikimizde tez hazırlama aşamamızdayken bana yardımcı olana arkadaşım HANDE KARAOSMANOĞLU'na,işyerimde okula gelmem gerektiği zaman izin almamda anlayış gösteren iş arkadaşlarıma ve her zaman yanımda olan,bu çalışmayı bitirmem için bana her yönden destek olan eşim ENGİN ALİ ALTINTAŞ'a ve kız kardeşim BURÇİN ZEMBİLÖREN'e sonsuz teşekkür ederim.

İstanbul,2009

Burcu ZEMBİLÖREN

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ.....	2

1. BÖLÜM

BANKACILIK VE DEVLETİN KAMU BANKALARINA ETKİSİ

1.1.BANKACILIĞIN TANIMI VE İŞLEVLERİ.....	3
1.1.1. Bankacılığın Tanımı.....	3
1.1.2.Bankacılığın İşlevleri.....	4
1.2. TÜRKİYE’DE BANKACILIK FAALİYETLERİNİN TARİHİ GELİŞİMİ	5
1.2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Bankacılık.....	5
1.2.2.1923-1960 Dönemi:Cumhuriyet Döneminde Bankacılık	6
1.Küçük Yerel Bankaların Kuruluş Dönemi:	6
2.Büyük Kamu Bankalarının Kuruluş Dönemi:	6
1.2.3.1960-1980 Dönemi:Planlı Dönemde Bankacılık.....	7
1.2.4.1980 Sonrası Liberalleşme Döneminde Bankacılık	7
1.2.5. Türk Bankacılık Sektörünün Genel Özellikleri.....	11
1.3 TÜRKİYE’DE KAMU BANKACILIĞI.....	13
1.3.1.Türkiye’de Kamu Bankacılığının Tarihi Gelişimi İçinde Kamu Bankalarına İhtiyaç Duyulmasının Nedenleri ve Kamu Bankalarının İşlevleri.....	13
1.3.1.1.T.C Ziraat Bankası A.Ş.....	13
1.3.1.2.T.Halk Bankası A.Ş.....	15
1.3.1.3. T.Emlak Bankası A.Ş.	16

1.3.1.4.T.Vakıflar Bankası T.A.O.....	17
1.4.KAMU BANKALARINDA REFORM	14
1.4.1.Güven Ortamının Yeniden Sağlanması	21
1.4.1.1. Mevduat Sigortası ve Garantiler	21
1.4.1.2. Merkez Bankasının Likidite Sağlaması	21
1.4.1.3.Düzenleme ve Denetim Yapısının Güçlendirilmesi.....	22
1.4.2. Yasal Düzenlemeler	22
1.4.3. Mali Önlemler	25
1.4.4. Yapısal Önlemler	27
1.4.1. Tasfiye-Kapatma.....	28
1.4.2. Birleşme-Küçülme	28
1.4.3. Özelleştirme.....	29
1.4.4. Kötü Aktiflerin Yönetilmesi.....	29
1.4.4.1. İyi Banka-Kötü Banka	30
1.4.4.2. Aktif Yönetim Şirketleri	30
1.5.KAMU GİRİŞİMCİLİĞİ TEORİSİ	32
1.5.1.Kamu Girişimciliği Teorisi	32
1.5.2.Kamu girişimciliğinin Nedenleri	33
1.Ekonomik Nedenler:	33
2.Sosyal Nedenler:	33
3.Siyasal Nedenler:	33
1.5.3.Kamu Girişimciliğinin Türleri.....	33
1.Kamu Adına Girişimcilik:	33
2.Kamu Yönetimi Girişimciliği:	34
3.Karma İktisadi Girişimcilik:	34
4.Kamu İktisadi Girişimciliği:	34
1.5.4.Bankacılık Sektörü Özelleştirme Çalışmaları.....	35
1.6.TÜRKİYE’DE KAMU BANKALARININ ÖZELLEŞTİRİLMESİ UYGULAMALARI.....	39
1.6.1.Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi Gereğini Doğuran Nedenleri.....	39
1.6.2.Türkiye’de Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi Uygulamaları.....	40

1.6.2.1.Kamu Bankalarının Bölünerek Özelleştirilmesi	42
--	----

2. BÖLÜM

BASEL KRİTERLERİ VE GELİŞİMİ

2.1.BASEL KRİTERLERİ	44
2.1.1.Basel-I Kriterlerinin Ortaya Çıkışı	46
2.1.2.Basel-I Kriterlerinin Temel Esasları.....	47
2.1.3.Basel-I'in Oluşturulması	49
2.1.4.Basel-I'e Piyasa Riskinin Dahil Edilmesi	50
2.2.BASEL-II KRİTERLERİ	50
2.2.1.Basel-II'nin Geliştirilmesi.....	55
2.2.2.Basel-II'nin Basel-I'den Farkı.....	55
2.2.3.Basel-II'nin Avrupa Birliği	56
2.2.4.Basel-II ve Reel Sektör İlişkisi.....	56
2.3.BANKALARDA KURUMSAL KREDİLER	57
2.3.1.Krediler ve Sınırlandırılması	58
2.3.1.1.Mevzuat Açısından Kredilerin Sınıflandırılması	58
2.3.1.2.Kurumsal Kredilerin Kapsamı	59
2.3.1.3.Kredi Riskinin Geleneksel Olarak Sınırlandırılması.....	60
2.3.1.4.Bankaların Kredi Verme Fonksiyonu.....	60
2.3.2.Bankaların Kredilendirme Süreci	61
2.3.2.1.Basel-I Kapsamında Kredilendirme Süreci	61
2.3.2.2.Basel-II Kapsamında Kredilendirme Süreci	62
2.3.3.Derecelendirme Sistemleri	63
2.3.4.Kredi Riski Ölçüm Yöntemleri	64
2.3.4.1.Mali Başarısızlık Tahmin Yöntemleri.....	65
2.3.4.1.1.Altman Z-Skoru	66
2.3.4.1.2.Ohlson Modeli	67
2.3.4.2.İndirgenmiş Formdaki Modeller	67
2.3.4.3.Riske Maruz Değer Modelleri.....	67

2.3.4.4.Mortalite Modelleri	68
2.3.4.5.Merton Modeli	68
2.3.5.Kurumsal Kredilerde Basel-II Uygulaması.....	68
2.3.5.1.Kredi Riskine İlişkin Temel Kavramlar	69
2.3.5.1.1. Temerrüt Olasılığı(PD)	70
2.3.5.1.2.Temerrüt Halinde Kayıp(LGD)	70
2.3.5.1.3.Temerrüt Tutarı(EAD)	70
2.3.5.1.4.Efektif Vade(M).....	71
2.3.5.2.Basel-II Kapsamında Yaklaşımlar	71
2.3.5.2.1.Standart Yaklaşım.....	73
2.3.5.2.2.İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlar	75
2.3.5.3.Basel-II Kriterleri Kapsamında Kredi Riski Azaltım Teknikleri.....	76
2.3.5.3.1.Teminatlar	76
2.3.5.3.2.Bilanço İç Netleşme Anlaşmaları	77
2.3.5.3.3.Garantiler ve Kredi Türevleri	77
2.3.5.3.4.Diğer Kredi Riski Azaltım Teknikleri	78
2.3.5.4.Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Bir Yöntem	78
2.3.5.4.1.TEMERRÜT OLASILIĞI VE SERMAYE YÜKÜMLÜLÜĞÜ HESAPLAMASI.....	79
2.3.5.4.2.Analizde Kullanılan Veriler	80
2.3.5.5.Firmaların Aktiflerinin Piyasa Değeri ve Finansal Borçlar	81
2.3.5.6.Firmaların Temerrüt Olasılıklarının Derecelendirilmesi.....	81
2.3.5.7.Temerrüt Olasılığı Göstergesi ve Ekonominin Genel Döngüsü	81
2.3.5.8.Sermaye Yükümlülüğü ve Karşılık Uygulaması.....	82
2.3.5.8.1.Basel-I Uygulaması.....	82
2.3.5.8.2.Basel-II Uygulamasında Karşılıklar	84

3. BÖLÜM

BASEL-II KRİTERLERİ VE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

3.1.UYGULAMA KONUSUNDAKİ MEVCUT DURUM	85
3.2. BASEL UYUM SÜRECİ İLE İLGİLİ BDDK UYGULAMALARI.....	87
3.3. BASEL-II'NİN İŞLETMELER ÜZERİNE MUHTEMEL ETKİLERİ	89
3.4. FİRMALARIN DERECELENDİRİLMESİ VE DERECELENDİRME NOTUNUN ETKİSİ.....	90
3.5. BASEL-II'NİN KOBİLER ÜZERİNE MUHTEMEL ETKİLERİ.....	91

3.5.1.Ülkemizde Halen Geçerli Olan KOBİ Tanımlamaları	98
3.5.2.Basel-II Standartları'na Göre KOBİ Olma Şartları	99
3.5.3.KOBİ'lerin Derecelendirilmesi ve Derecelendirme Notunun Etkisi.....	102
3.5.4.KOBİ'lerin Basel Kriterleri İçin Alması Gereken Aksiyonlar.....	102
3.5.5. Kobilere Yaşayacağı Zorluklar ve Öneriler	106
3.5.5.1.Basel II'ye Geçiş Sürecinde KOBİ'lerin Yaşayabileceği Zorluklar	106
a. KOBİ'lerin Finansman Sorunları	106
b. Şeffaflık Sorunları	107
c. Risk Bazlı Fiyatlandırma ve Teminatlandırma.....	108
3.5.5.2.Basel-II'ye Geçiş Sürecinde KOBİ'lere Öneriler	109
3.6. BASEL KRİTERLERİ VE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ.	110
3.7.BASEL-II VE BANKALAR ARASI İLİŞKİ	112
3.8.BASEL-II KRİTERLERİ VE STRATEJİK YÖNETİM	113
3.9. BASEL-II'NİN TÜRKİYE İÇİN ÖNEMİ	114
3.10.BASEL-II'NİN ÜLKEMİZE ETKİSİ	115
3.11.TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ BASEL-II'YE HAZIR MI?	117
3.12.ÜLKEMİZDE BASEL-II'YE YÖNELİK ÇALIŞMALAR.....	117
SONUÇ.....	120
KAYNAKLAR.....	124

TABLÖLAR LİSTESİ

	<u>SAYFA</u>
Tablo 1. Kamu ve Özel Banka Sayısı-Yurtiçi Şube ve Personel Sayısı	7
Tablo 2. Basel-II’de Yer Alan Alternatif Ölçüm Yöntemleri	65
Tablo 3. Kurumsal Kredilere Uygulanacak Risk Ağırlığı	66

GİRİŞ

Bankacılık sürekli yenilik ve değişiklerle karşılaşmaktadır.Devletin bankalar özelliklede kamu bankalarına etkisi büyüktür.Özelleştirmeler vb işlemlerle değişikler yapılır.

Dünyadaki ihtiyaçlar ve değişiklikler çerçevesinde yeni düzenlemeler oluşmuştur.Dünyada ki düzenlemeler ülkemizi de etkilemektedir.

Dünyada çok hızlı bir şekilde yaşanan ekonomik gelişmeler doğal olarak bütün sektörleri etkilemektedir.Bu gelişmelerden doğrudan doğruya ve en fazla etkilenen sektörlerden biri de finans sektörü olmuştur.Zira , ticari hayatın sirkülasyonu birinci derecede, finans sektörünün sağlıklı çalışmasına bağlıdır.Finans sektörünün en önemli aracı ise gerektiğinde reel sektörü finanse eden bankalardır.

Bankacılık denetimiyle ilgili önemli hususların anlaşılmasının kolaylaştırılması ve dünya genelinde bankacılık denetiminin kalitesinin iyileştirilmesi amacıyla Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS)2 bünyesinde faaliyet gösteren ve 1974 yılında oluşturulan Basel Bankacılık Denetim Komitesinin üyeleri Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere ve ABD'nin dahil olduğu 13 ülkenin merkez bankaları ve bankacılık denetim otoritelerinin yetkililerinden müteşekkildir.Komite, ulusal sermaye yeterliliği hesaplama yöntemlerini birbirleriyle uyumlu hale getirmek ve bu konuda asgari bir standart oluşturmak amacıyla Basel-I olarak adlandırılan Sermaye Yeterliliği Uzlaşısını 1988 yılında yayımlamıştır.Daha sonra Basel-I'in yetersiz kaldığı düşünülerek Basel-II kriterleri düzenlenmiştir.

Bu çalışmada Kamu bankalarının kapsamı içinde T.C.Ziraat Bankası,T.Halk Bankası,T.Vakıflar Bankası ve T.Emlak Bankası'nın durumları ele alınmıştır.

Çalışmanın amacı Kamu bankalarını , Basel kriterlerini özellikle Basel-II Kriterlerinin oluşumu,gelişimi,Türk bankacılık sistemindeki yerini anlatmak ve ülkemizin durumunu belirlemektir.

Çalışmanın birinci bölümünde,bankacılık tanımlanmaya çalışılmış ve kamu bankacılığının Türkiye’de uygulamaları,kamu bankacılığı ele alınmış;ikinci bölümde ise Basel kriterlerine;Basel-I’e kısaca değinip Basel-II’ye geçilmiştir.Basel-II kriterleri detaylı olarak anlatılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise;Basel kriterleri ve Türk Bankacılık sektörüne etkileri çerçevesinde;Basel-II kriterlerinin işletmeler,kobiler üzerine etkileri,Basel-II nin ülkemize etkisi,Türkiye için önemi ve Türkiye Basel-II’ye hazır mı? Başlıkları altında inceleme yapılarak çalışma bitirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.BANKACILIK VE DEVLETİN KAMU BANKALARINA ETKİSİ

1.1.BANKACILIĞIN TANIMI VE İŞLEVLERİ

1.1.1. Bankacılığın Tanımı

Bir ekonomide, tasarruf sahibi birimler ile kaynak açığı olan birimler arasındaki, üç temel piyasada kurulur.¹

1-) Menkul değerler(sermaye) piyasası

2-) Parasal aracı kurumlar(bankalar):Bunlar aynı zamanda kaydi para yaratan kurumlardır , mevduat toplayıp kredi üretirler ve Merkez bankası ile doğrudan ilişki içinde,piyasanın para ihtiyacını karşılarlar.

3-) Parasal olmayan aracı kuruluşlar

İlk zamanlarda, toplumun en güvenilir ve organize olmuş rakiplerinin bankalarda oturarak. Kişilerin parasal işlemlerini yapmaları nedeniyle , İtalyanca “banco” kelimesinden türediği sanılan bankalar, topladıkları tasarrufları kendileri ya da sahipleri adına değerlendirerek,karşılığında bir ücret(faiz) ödeyen yada talep eden,hizmetleriyle ticari ve ekonomik yaşamı kolaylaştıran kuruluşlardır.²

¹ Merih Paya, Para Teorisi ve Para Politikası,İstanbul;Filiz Kitabevi;1999,s.33-34.

² Tamer İşgüden,Rona Turanlı ,”Banka”.Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü,Genişletilmiş 2.bs.,Bilim Teknik Yayınevi;1992,s.34.

Bu kurumlar,kredi ticareti yaparak,borç para vermek isteyenlerle,almak isteyenler arasında aracılık görevini yüklenirler.³

1.1.2.Bankacılığın İşlevleri

Günümüzde bankalar başlıca 3 ana işlevi terine getirmektedirler.⁴

1-) Mevduat toplama,

2-) Kredi verme,

3-) Bankacılık hizmetleri.

Kişilerin ya da işletmelerin ellerinde bulunan tasarrufları, vadeli yada vadesiz mevduat olarak toplayan bankalar, bu kişi ya da işletmelere çek,mevduat,mevduat sertifikası ile ifade edilen hizmetler sunarlar.Bu fonların,kredi ve plasman olarak kullanılması ise yasalarla sınırlanmıştır.Bankaların kredi verdiği ya da iştirakte bulunduğu alanların,kalkınma açısından önem taşıması nedeniyle,pek çok ülkede bankaların kredi ve iştirak alanları belirlenmek suretiyle çalışmaları yönlendirilmiştir.⁵

İşlevleri nedeniyle bankalar şu şekilde sınıflandırılmıştır:⁶

Merkez bankası,ülkede para arzını denetleyen,emisyon yetkisine sahip kurumdur.**Ticaret Bankaları**, genel olarak ticaret kesimi ile işlemlere girmektedir.**İş bankaları** ise,sermayelerini kullanmak suretiyle kurdukları girişimleri işletirler,bazı girişimlere de iştirak ederler.**Ziraat bankaları**,tarım kesimine kredi açarken,**Emlak bankaları** da ipotek karşılığı uzun vadeli ve düşük faizli konut kredisi sağlarlar.**Sanayi ve Yatırım bankaları** ise üretici kesime orta ve uzun vadeli kredi verirler.**Halk bankaları** da,genellikle esnafa ve küçük sanatkarlara kredi sağlarlar.

³ Erdoğan Alkın,İktisat,İstanbul,Filiz Kitabevi,İstanbul,1992,s.215.

⁴ Turgut Sungur,Bankacılar İçin Banka Tekniği(İşlemleri),Yeniden Gözden Geçirilmiş 4.bs.,Bankacılar Serisi Nu:23,Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü,Ankara,Sözkesen Matbaacılık Ltd.Şti.,1999,s.2.

⁵ Fikret Çankaya,Mehmet Öz,’’Türkiye’de Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi,Kamu ve Özel Sermayeli Ticaret Bankalarında Etkinlik ve Verimlilik Analizi’’,İstanbul,Türkiye Bankalar Birliği,Yayın No:221,2001,s.8.

⁶ Alkın E,s.216.

Mülkiyet açısından bankalar, **Kamu bankaları,Özel bankalar ve Karma bankalar** olarak sınıflandırılabilirler.

1.2. TÜRKİYE'DE BANKACILIK FAALİYETLERİNİN TARİHİ GELİŞİMİ

1.2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Bankacılık

Ülkemizde gerçek anlamda ilk banka, L.Alleon ve Thedar Baltazzi tarafından (Hükümetin de yardımıyla) 1847 yılında kurulan “İstanbul Bankası” (Banque de Constantinople) dır⁷

Modern anlamda ilk ticaret ve mevduat bankası ise,1856'da kurulan “Ottoman Bank'tır.İngiliz sermayesi ile kurulan;1863'te Fransız sermayesinin de katılması ile Bank-ı Osman-i Sahane adını alan banka,ülkemizdeki ilk emisyon bankasıdır.⁸

Osmanlı Devleti'nde kurulan ilk ulusal banka olan “Memleket Sandıkları”, tarımsal kredi sandığı özelliği taşımıştır.Adı daha sonra”Menafi Sandıkları” olarak değiştirilen kurum ,Ziraat Bankası'nın kurulmasıyla,aktifleriyle birlikte bu bankaya devredilmiştir.1888 yılında ,Ticaret ve Ziraat Nezareti'nin denetimi altında çalışacak bir devlet bankası olarak,Ziraat Bankası,10 milyon Lira itibari sermaye ile kurulmuştur.Banka,1916 yılında da,özel bir kanuna kavuşarak,itibari sermayesini 15 milyon T.L.'ye yükseltmiştir.⁹

Yine bir ticaret bankası olarak kurulan,ancak tarım,sanayi ve bayındırlık hizmetlerinden bulunma görevi de üstlenmiş olan İtibar-ı Milli Bankası,kuruluşundan 10 yıl sonra,1927'de Türkiye İş Bankası ile birleştirilmiştir.¹⁰

⁷ İlker Parasız, ”Para,Banka ve Finans Piyasalar,7bs,Ezgi Kitabevi Yayınları,2000,s.109.

⁸ Sumru Bakan, ” Osmanlı'dan Günümüze Türk Bankacılık Kesimi”,İktisat Dergisi, İ.Ü.İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti Yayını ,Sayı:417,Yıl:2002,s.31.

⁹ Zeynep Yazıcı, ”1900-1923 Dönemi:Osmanlı'dan Cumhuriyete”,Uzman Gözüyle Bankacılık,Yıl:7,Sayı :30,2000,s.37

¹⁰ Bakan,s.32.

1.2.2.1923-1960 Dönemi:Cumhuriyet Döneminde Bankacılık

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında Türk bankacılığını iki başlık altında incelemek mümkündür.¹¹

1.Küçük Yerel Bankaların Kuruluş Dönemi:

Cumhuriyet'in ilk 10 yılında,sektördeki en belirgin özellik,çok sayıda küçük yerel bankanın kurulmuş olmasıdır.Bölgesel gereksinimlerin karşılanmasına olumlu katkılar yapan bu bankaların çoğu 1929 Dünya Buhranı ile faaliyetlerini durdurmuştur.

2.Büyük Kamu Bankalarının Kuruluş Dönemi:

Özel kanunlarla kurulan devlet bankaları şunlardır:Sanayi ve Maadin Bankası(1925,bu banka 1932 'de Sanayi ve Kredi Bankası'na dönüştürülmüştür),Emlak veEytamBankası(1927),Sümerbank(1933),Belediyeler(İller)Bankası(1933),Etibank(1935),Denizbank(1938),Halk Bankası ve Halk Sandıkları (1938).

Cumhuriyet döneminde,sektördeki en önemli gelişme,30 Haziran 1930 tarihli ve 1715 sayılı yasa ile,Türkiye cumhuriyet Merkez bankasının kurulmasıdır.¹²

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte,iktisadi hayat canlanmış,1950'den itibaren özel teşebbüse ait bankalar,hızlı bir gelişim göstermişlerdir.

Ayrıca,1954'te özel yasa ile T.Vakıflar Bankası'nın kurulduğu görülmektedir.1960'a kadar olan dönemde,yasal açıdan iki önemli yenilik de getirilmiştir:26.03.1958 tarihli ve 7129 sayılı Bankalar Yasası ve aynı yıl Türkiye Bankalar Birliğinin kurulması.¹³

Yine bu dönemde,tasfiye olan 14 bankaya rağmen,banka sayısı yükselmiş ve 1958'de (Merkez Bankası dahil) 62'ye ulaşmıştır.Bu dönemin bir diğer dikkat çeken

¹¹ ,Parasız İ,s.109-110

¹² Öztin Akgüç,Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanında Gelişmeler,Türkiye Bankalar Birliği Yayınları No:71 ,Ankara,1975,s.18.

¹³ Bakan S,s.33.

yanı,1944 yılında 405 olan şube sayısının,dönem sonunda dört kat artarak,1759'a yükselmesidir.¹⁴

1.2.3.1960-1980 Dönemi:Planlı Dönemde Bankacılık

Bu dönemde,bankacılığa ilişkin gelişmelere,kalkınma planlarında belirlene ilkelere yön vermiştir.¹⁵Bu ilkelere uygun olarak,farklı kredi gereksinimlerine yanıt verecek ihtisas bankalarının ülkemizde faaliyete geçtiği gözlenmektedir.Bunlar sırasıyla,T.C.Turizm Bankası(1960),Sınai Yatırım ve Kredi Bankası(1963) ve Devlet Yatırım Bankası(1964)dır.¹⁶1960 sonrası izlenen ithal ikameci sanayileşme politikalarına paralel olarak ,bankacılık kesiminde güdümlü faiz politikası uygulanmış ve faiz oranları Merkez Bankası'nca belirlenmiştir.¹⁷

Banka sermayesini ve kredilerini tabana yaymak amacıyla,7129 sayılı Bankalar Yasası 28 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değiştirilmeye çalışılsa da,arzulanan amaca ulaşamamıştır.Çünkü yerel ve küçük bankaların holdinglerce satın alındığı görülmüştür.¹⁸Holdingleşmeye karşı,25 Nisan 1985 tarihli ve 3182 sayılı kararneme ile holding bankacılığına sınırlama getirilmiştir.¹⁹

1.2.4.1980 Sonrası Liberalleşme Döneminde Bankacılık

1979 yılı sonunda karşı karşıya kalınan ciddi döviz krizi eşliğindeki yüksek enflasyon oranları sonucunda uygulamaya konulan 24 Ocak 1980'deki istikrar ve yapısal değişim programı hedefine paralel olarak yürürlüğe giren dışa açılma ve liberalleşme politikalarından en fazla etkilenen sektörlerden biri de bankacılık olmuştur.Bu dönemde,serbest piyasa ekonomisine geçişle birlikte dış dünya ile ekonomik ve mali bütünleşmeye yönelik politikalar hayata geçirilmiştir.²⁰

¹⁴ Akgüç Ö,s.19.

¹⁵ Çankaya F,Öz M,s.16

¹⁶ Akgüç Ö,s.34-35

¹⁷ Bakan S,s.33

¹⁸ Parasız,İ,s.111

¹⁹ Haluk Aytekin,"1960-1980 Dönemi:Kalkınma ve Yatırım Bankaları Önem Kazanıyo,Holding Bankacılığı Atılım Yapıyor...",Uzman Gözüyle Bankacılık,Yıl:7,Sayı:30,2000,s.115

²⁰ Bakan S,s.33

1 Temmuz 1980 tarihinden itibaren serbest bırakılan faiz oranları sonucunda, mevduat ve kredi faizleri hızla yükselmiştir. Sonraları, faiz oranlarının saptanmasında centilmenlik anlaşmalarının yapıldığı gözlenmiştir. 1990'lı yıllara kadar sektörde görülen belli başlı özellikler şu şekilde sıralanabilir.²¹

1-Sermaye Piyasası Yasası Ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın yeniden canlandırılması sonucu hızla gelişen finansal araçlar, bankaların bu piyasalardaki payının azaltıcı etki yaratmıştır.

2-Hızlı teknolojik gelişmeler, bankaların ucuz bilgi elde etme avantajını ortadan kaldırmıştır.

3-Bankaların kısa vadeli kredi likitide gereksinimlerin karşılanması için T.C. Merkez Bankası bünyesinde Interland(Bankalarası) Piyasası oluşturulmuştur.

4-Az şubeli toptancı bankaların sayısında artış olmuştur.

5-Bankaların bünyelerinde sermaye piyasasına yönelik yatırım fonları kurulmuştur.

6-Bireysel bankacılık alanında yeni ürünler(ATM,tüketici kredisi,kredi kartları v.s) sunulmuştur.

7-Para ikamesi olgusu çerçevesinde,döviz tevdiat hesapları önemli boyutlara ulaşmıştır.

8-Türk bankalarının şube açma, banka satın alma ve yabancı bankalarla ortaklık kurma çabaları yoğunlaşmıştır.²²

1990'lı yılların başından itibaren banka sayısının artmaya başladığı görülmektedir. Bu dönemde, 5 Nisan 1994 Kararları'nı takiben, Bankalar Yasası'nda değişiklik yapılarak bankaların nakdi ve gayrinakdi kredilerinin, özkaynaklarının yirmi katını geçemeyeceği hükmü getirilmiştir. Tasarruf sahiplerini korumak amacıyla kurulan Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu(TMSF) uygulaması, mali yapısı

²¹ Parasız İ, s.112

²² Bakan S, s.31

olmuştur.²³ Banka sayısındaki artışla birlikte, 1996-2001 döneminde sektördeki bankaların sayısında önemli değişikliklerin olduğu görülmektedir. Yeni kurulan Ticaret, kalkınma ve yatırım bankaları ile toplam banka sayısı 69'dan 81'e yükselmişse de, önemli sayıda bankanın Fon'a devri ve birleştirilerek satışa sunulmasıyla, toplam sayının tekrar 1996'daki sayının altına indiği gözlemlenmiştir.²⁴

Bu dönemde, özel bankalardaki şubeleşme hızlı şekilde devam etmiş ; buna karşın kamu bankaları ve yabancı bankalarda şube sayısının azaldığı görülmüştür.

Aynı dönemdeki önemli bir hukuki düzenleme, Anayasa Mahkemesi tarafından bazı maddeleri iptal edilen 3182 sayılı Bankalar Yasası'nın yerine, uluslararası normlara daha uygun olan 4389 sayılı bankalar Yasası'nın 18.06.1999 tarihinde kabul edilmesidir.²⁵ Bu yasa ile bankacılık alanında düzenleme ve denetleme yapma yetkisi, kamu tüzel kişiliğini hazine idari ve mali özerkliğe sahip "Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'na (BDDK) verilmiştir.²⁶

19 Aralık 1999 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan, 4991 sayılı yasa ile 4389 sayılı Bankalar Yasası'nın bazı maddelerinde değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklikler, genel olarak BDDK'nın oluşması ve işleyişiyle, genel risk ve kredi sınırları, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun kapsam ve işleyişi ve özel finans kurumlarına ilişkindir.²⁷ Bu değişikliklerin hemen ardından, beş özel banka daha Fon'a devredilmiştir.

2000 yılında da devam eden düzenlemelerin en önemlisi, mali piyasalardaki güven ve istikrarın sağlanmasına yönelik olarak, Hazine Müsteşarlığı, T.C Merkez Bankası ve BDDK arasında 31 Ağustos 2000 tarihinde imzalanan ve Hazine Müsteşarlığı'nın bankacılıkla ilgili görevlerinin BDDK'ye devrini içeren

²³ Parasız S, s.13

²⁴ "Bankacılığı Yeniden Yapılandırma", (çevrimiçi)

<http://www.activefinans.com/activeline/sayı21/index.html>, 16 Aralık 2001.

²⁵ Yasa, 23.06.1999 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

²⁶ Parasız İ, s.114

²⁷ Çankaya F, Öz M, s.18-19

protokoldür.Bu protokolün imzalanmasından kısa bir süre sonra (27 Ekim 2000) iki banka daha fona devredilmiş ve Fon'daki banka sayısı10'a yükselmiştir.²⁸

Tablo 1. Kamu ve Özel banka sayısı-Yurtiçi şube ve personel sayısı

	Banka Sayısı			Yurtiçi Şube Sayısı			Yurtiçi Personel Sayısı		
	ARALIK HAZİRAN EYLÜL 2000 2001 2001			ARALIK HAZİRAN EYLÜL 2000 2001 2001			ARALIK HAZİRAN EYLÜL 2000 2001 2001		
KAMU	4	4	3	2.833	2.734	2.730	70.329	60.265	56.568
ÖZEL	29	29	24	3.777	3.832	3 724	71.155	70.391	68.597
TMSF BANKALARI	11	5	9	1.076	877	787	20.044	16.439	14.2473
YABANCI	17	16	16	115	43	43	3.743	1.880	1.839
KALK.YAT. BANKALARI	18	18	16	29	44	37	6.461	6.324	6.206
TOPLAM SEKTÖR	79	72	68	7.830	7.530	7.321	171.732	155.299	147.453

Kaynak:BDDK,Bankacılık Sektörü Değerlendirme Raporu,Haziran 2001

²⁸ BDDK:Bankacılık Sektörü Değerlendirme Raporu,(Çevrimiçi) <http://www.bddk.org.tr>, Haziran 2001,s.29

1.2.5. Türk Bankacılık Sektörünün Genel Özellikleri

Türk Bankacılık Sektörü, Avrupa Birliği üyeleri ile karşılaştırıldığında, az sayıda bankanın oluşturduğu oligopolistik bir piyasa yapısı özelliği göstermektedir ki, mikro-ekonomik teoride oligopol piyasaların temel özelliği, üretimde bulunan firmaların yüksek yoğunluk oranına sahip bulunmalarıdır. Ayrıca sektöre giriş ve çıkışlar, hukuki sınırlamalar tabidir. (Bakanlar Kurulu İzni, Anonim Şirket statüsünde kurulma gerekliliği ve ödenmiş sermayenin asgari tutarın altında olamaması gibi)²⁹

Bankacılık sektörü genel olarak birkaç büyük bankanın etkisi altındadır. Bu durum, sektörde tekelliği beraberinde getirmektedir.

Bankacılık Sektörü'nün diğer özellikleri kısaca şu şekilde sıralanabilir.

1-Bankaların ürettikleri ürün yada sunulan hizmetler (Kredi, mevduat, çek-senet tahsili, menkul kıymet işlemleri)

2-Zaman zaman aksiyle karşılaşılabilir, bankaların rekabeti fiyat dışı alanlara yönelmektedir.

3-Bankalar, birbirlerinin davranışlarını izleyerek strateji belirleme eğilimindedirler.

Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ise kısaca şu şekilde sıralanabilir

1-Enflasyona ve istikrar kararlarına bağlı sorunlar.

2-Yüksek kaynak maliyeti.

3-Özkaynak sorunu.

4-Kamu menkul değerlerinin konsolide banka bilançosundaki payının artması.

5-Ticari bankalarının önemli bir kısmını krediye dönüştürülmesi.

²⁹ Çankaya F, Öz M, s.23

BDDK, 25 Eylül 2001 tarihinde yayımladığı “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Eylem Planı”nda, bankaların gözetim ve denetim çerçevesine ilişkin düzenlemeler ile bankacılık sisteminin daha sağlıklı bir yapıya kavuşturulmasına yönelik takvim hazırlandığını duyurmuştur. Buna göre, bankaların Aralık 2002’ye kadar altyapılarını hazır duruma getirerek, uymakta yükümlü olacakları düzenlemeler şu şekilde özetlenebilir.³⁰

1-Bankaların faiz oranı, kur ve hisse senedi risklerinden oluşan piyasa risklerine sermaye yeterliliği rasyosunun hesaplanmasına ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir.

2-Bankaların minimum yüzde 8 olan sermaye yeterliliği rasyosu yükümlülüklerini yerine getirmelerinin sağlanmasına yönelik önlemleri zamanında almaları konusunda taahhüt mektupları alınmıştır.

3-Repo işlemlerinin aşırı kullanımından kaynaklanan riskleri azaltmak amacıyla repo işlemleri üzerindeki stopaj oranı arttırılmıştır.

4-Bankaların organizasyonel yapılarının, bünyelerinde İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemi oluşturmalarının sağlanmasına yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

5-Bankalar için Uluslararası Muhasebe Standartlarının eksiksiz bir biçimde uygulanmaya başlanmasıyla banka ve diğer mali kuruluş denetçilerine ilişkin lisans sisteminin gözden geçirilmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

6-Finansal holdinglerin oluşumu için yasal altyapının oluşturulması çerçevesinde vergi ve kurumsal düzenlemelerin gözden geçirilmesi; gerekli yasal ve kurumsal değişikliklerin yapılması ve finansal aktiviteler ile sınai faaliyetlerinin ayrımının tamamlanmasının Aralık 2002 itibariyle gerçekleştirilmesi planlanmıştır.

7-BDDK’ nın denetim faaliyetleri kapsamında bankalar veya hakim ortakları tarafından kurulmuş off-shore bankaların ve bankaların yurtdışı şubelerinin sıkı denetime tabi tutulmasına; ayrıca yolsuzluk ve kara parayla mücadele bağlamında eğitim amaçlı projeler oluşturulmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır.

³⁰ Parasız İ, s.125-130

8-Banka birleşmelerini teşvik eden yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.Yabancı bankaların piyasaya girişinin önündeki bürokratik ve diğer engellerin kaldırılmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır.

9-TMSF kapsamındaki bankalar sorununun satış veya tasfiye yoluyla çözümlenmesi ve bu suretle sektörde fon kaynaklarının etkin kullanımının sağlanması ve etkinliğin artırılması planlanmıştır.

1.3 TÜRKİYE’DE KAMU BANKACILIĞI

1.3.1.Türkiye’de Kamu Bankacılığının Tarihi Gelişimi İçinde Kamu Bankalarına İhtiyaç Duyulmasının Nedenleri ve Kamu Bankalarının İşlevleri

Bu kısımda dört kamu bankasına değinilmiş ve tezimde dört kamu bankası ile ilgili bilgiler aktarılmıştır.

1.3.1.1.T.C Ziraat Bankası A.Ş.

19.yüzyılın ilk yarısında,Osmanlı Devleti’nde ulusal niteliğe sahip bir bankacılık sisteminin kurulması için yeterli sermaye birikimi oluşmamıştı ve bir kaynak aracı olarak milli bankaların yokluğu hissedilmekteydi.Çiftçiler,yüksek maliyetlerle tefecilerden borçlanmak durumunda kalmaktaydı.³¹

O dönemde ,Osmanlı Devleti’ne bağlı Yugoslavya’nın Niş kenti valisi olan Mithat Paşa(1822-1884) bu güçlükleri aşmak için,1867’de “Memleket Sandıkları Nizamnamesi” ile kanunlaşan ve Ziraat Bankası’nın temellerini atan yapılanmanın öncüsü olmuştur.Bu sandıklar,devlet eliyle kurulmuş ilk tarımsal finansal kurum olma özelliği sahiptir.

Valiliklere verilen talimatla ülkenin her tarafında faaliyete başlayan ve tarım kesimindeki üreticiyi,tefeci ve büyük mülk sahibine bağımlı olmaktan kurtaran

³¹ A.Serdar Bursalıoğlu, ”Türk Sektör Bankacılığında T.C Ziraat,T.Halk ve T.Emlak Bankaları’nın Yeri ve Önemi” ,Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.T.C.Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü,İstanbul,1998,s.25

sandıkların işleyişinde ,izleyen yıllarda bozulmalar gözlenmiştir.Bunu ,iki ana sebebe bağlamak mümkündür:

*Merkezi bir denetim mekanizmasının yokluğu.

*Toplanan fonların,hazinenin yüklü dış borçlarına karşılık tarım dışı alanlara aktarılması ve geri dönmemesi.

Bu olumsuzlukları,Sandık'ları merkezi yönetime bağlayarak giderilebileceğini düşünen Hükümet,1883'te aynı amaca yönelik Menafi Sandıkları'nı kurmuştur.Bu yeniden yapılanma süreci,15 Ağustos 1888'de, milli bankacılığa ilk adım olan Ziraat Bankası'nın kurulmasıyla sonuçlanmıştır.Ziraat Bankası'nın,kurulduğu sıradaki görevleri şunlardı:

*Gayrimenkul rehni ve kefalet karşılığı,çiftçiye kredi vermek.

*Faiz karşılığında tevdiat kabul etmek.

*Tarıma ilişkin sarraflık ve aracılık işleri yapmak.

1916 tarihli Ziraat Bankası Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden,Cumhuriyet'in ilanına kadar geçen sürede,savaşlar nedeniyle kaynakların askeri harcamalara ayrılması sonucu,bankacılık faaliyetleri güçleşmiştir.

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte," Türkiye Ziraat Bankası Anonim Şirketi Nizamnamesi" kabul edilerek,banka,anonim şirket statüsüne kavuşturulmuştur.Ancak savaş sonrası ekonomik sıkıntılar ve 1929'daki Büyük Buhran,yeni bir reform ihtiyacına yol açmış,12 Haziran 1937 tarihli ve 3202 sayılı "T.C. Ziraat Bankası Kanunu" ile banka,özerk bir devlet kuruluşu haline getirilmiştir.

9 Kasım 1984 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan Ana Statü ile Banka, tüzel kişiliğe sahip,faaliyetlerinde özerk ve sorumluluğu sermayesiyle sınırlık bir iktisadi Devlet Teşekkülü haline dönüştürülmesidir.

25 Kasım 2000 tarihinde yayımlanan 4603 sayılı Kanun ile banka yeniden Anonim Şirket yapı ve Statüsüne Kavuşturulmuştur.³²

T.C.Ziraat Bankası'nın amaçları ve faaliyet konuları Ana Statüsünde gösterilmiştir.Buna göre,bankanın ana görevi tarım kesimine finansal destek sağlamak ve diğer her türlü bankacılık işlemlerini yapmaktır.25.09.1996 tarihli T.C.Ziraat Bankası Tarımsal Krediler Yönetmeliği ve Ana Statü hükümlerine göre bankanın tarımsal kredilerinin amacı.pazarlama gücü bulunan tarımsal ürünlerini üretilmesi,işlenmesi,değerlendirilmesi,pazarlanması,tarıma dayalı sanayinin üretimde bulunması,oluşması ve gelişmesi ile tarımsal üretim için gerekli girdilerin üretilmesi ve girdi kalitesinin yükseltilmesidir.1935'te kurulan Tarım ve kredi işleri banka tarafından yürütülmektedir.³³

1.3.1.2.T.Halk Bankası A.Ş.

1929 'daki Büyük Buhran,ülkeyi mal darlığı,hayat pahalılığı ve yüksek faiz baskısı altında ağır ekonomik koşulların yaşandığı bir ortama sürüklemiştir.Bu arada,sosyo-ekonomik düzenin temeli olan esnaf ve sanatkarlar,kazançlarının önemli bölümünü malzeme bedeli olarak sermayedarlara ve tefecilere yatırmak zorunda kalmış ve giderek zayıflamıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında faaliyete geçen bankaların da bu kesimin sorunlarına çözüm getirememesi üzerine,kalıcı bir ekonomik kalkınma,sosyal denge ve barışın korunması için uygun koşullarla bu kesime kredi verilmesini amaçlayan Türkiye Halk Bankası'nın kurulmasına karar verilmiştir.

T.Halk Bankası,1933 tarihli ve 2284 sayılı Halk Bankası ve Halk Sandıkları Kanunu ile kurulmuş ve 1938 yılında da 3331 Sayılı Yasa ile faaliyete geçmiştir.

1938-1950 tarihleri arasında,Halk Sandıkları kanalı ile kredi hizmetlerini yürüten Banka,1950'den itibaren 5652 Sayılı Yasa ile doğrudan şube açma kredi kullandırma yetkisi ile çalışmaya başlamıştır.

³² "T.C.Ziraat Bankası,"Tarihçesi ve İşlevleri,(Çevrimiçi)<http://www.ziraatbank.com.tr>,08.04.2002.

³³ Bursalıoğlu A.S,s.29.

Bankanın 08.06.1984 tarihli ve 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile kabul edilen ana statüsü'ne göre amaçları ve faaliyet alanı şu şekildedir:

- Ülkenin tasarruf birikimine katkı sağlamak,
- Toplanan tasarruflarla,esnaf,sanatkar,küçük ve orta ölçekli sanayi kuruluşlarını kredilendirmek,
- Küçük ve orta ölçekli sanayi sektörünün(KOBİ) Kalkınma Bankası görevini yürütmek,bu kuruluşlara danışmanlık hizmeti yapmak ve bu kesimin ihtiyacı olan girdilerin maline-tesisatın üretim ve temini amacıyla ortaklıklara katılak ve iştirak etmek,
- Diğer her türlü Kredi ve Genel Bankacılık faaliyetlerinde bulunmak.³⁴

1.3.1.3. T.Emlak Bankası A.Ş.

T.Emlak Bankası,Türkiye’de halkın inşaat teşebbüslerini desteklemek,gerekli kredileri sağlamak ve yetim haklarını korumak amacıyla,Ulu Önder M.Kemal ATATÜRK’ün talimatları doğrultusunda,3 Haziran 1926 tarihinde “Emlak ve Eytam Bankası” adı altında kurulmuştur.Bu bankanın diğer bankalardan ayırt edici özelliği,gayrimenkul ipoteği karşılığında borç para veren bir kamu bankası olmasıdır.Gelişen Türkiye’de Emlak ve Eytam Bankası’nın hizmetlerinin dar gelmesi sonucu 1 Eylül 1946 tarihinde 110 milyon T.L sermaye ile Türkiye Emlak Kredi Bankası Anonim Ortaklığı kurulmuştur.Bu banka 1988’e kadar geçen 42 yıllık sürede,Türkiye’nin gerek konut,gerekse ticari bankacılık sektörüne imzasını atmış;birçok şehirde toplu konut uygulamaları yürütmüştür.1961 yılının Aralık ayında,Buğday Bankası A.Ş. ile Türk Ekspres A.Ş.’nin birleşmesi sonucu kurulan Anadolu Bankası ile 8 Ocak 1988’de birleştirilen T.Emlak Kredi Bankası A.O.,”Türkiye Emlak Bankası A.Ş.”adı altında faaliyetlerine devam etmiştir.

³⁴ “T.Halk Bankası A.Ş.”.Tarihçe,(Çevrimiçi)<http://www.halkbank.com.tr>,08.04.2002

T.Emlak Bankası'nın asil görevleri,Ana statüsü'nde düzenlendiği üzere,tasarrufları değerlendirmek,özellikle ihracatçıların finansman gereksinimini karşılamak;dış ticaret,konut ve denizcilik sektörü bankası görevini yürütmektedir.³⁵

T.Emlak Bankası'nın tasfiye edilmesi öncesinde bağlı ortağı olan Emlak Konut A.Ş.26.12.1990 tarihinde İnşaat ve İmar A.Ş. ile Emlak Yapı A.Ş.'nin birleştirilmesiyle kurulmuştur.1992 yılında da,Denizcilik Bankası T.A.Ş.,tüm aktif ve pasifleriyle T.Emlak Bankası A.Ş.ye devredilmiştir.³⁶

1.3.1.4.T.Vakıflar Bankası T.A.O.

İkinci Dünya Savaşı sonrası,tüm Dünyada esen değişen rüzgarlar sonucu yeni bir finans kuruluşuna ihtiyaç duyulmuş,sonuçta 13 Nisan 1954 tarihli ve 6129 sayılı özel kanunla,Vakıfbank kurulmuştur.

Bankanın kuruluşunun temelini,1921'den beri gündemde olan Evkaf Nazırı Hayri Bey'in ortaya attığı"Vakıf Gelirleri" konusu oluşturmaktadır.Bankanın kuruluş nedenleri arasında,her türlü bankacılık hizmetlerinin yanı sıra:karı ile Türkiye'nin sosyal ve kültürel yapısında geleneğinde temel taşlardan birini teşkil eden vakıf eserlerini yaşatmak gibi özel bir amaç da bulunuyordu.³⁷

1.4.KAMU BANKALARINDA REFORM

Yapısal değişim sürecindeki kamu bankaları;T.C. Ziraat Bankası A.Ş.,T.Halk Bankası A.Ş. ve eski T.Emlak Bankası A.Ş.,Türkiye'de bankacılık sektörünün yaklaşık üçte birini oluşturmaktadır.(6 Temmuz 2001 tarihi itibariyle Emlak Bankası Ziraat Bankası'na devredilmiştir.)

Bankacılık sektörünün mevduat ve aktifler bakımından ağırlıklı bir kısmını oluşturan kamu bankalarının faaliyetleri,geçmişten günümüze çeşitli sosyal ekonomik nedenlerle klasik anlamda bankacılık faaliyetlerinin dışına taşmıştır.Örneğin,Ziraat

³⁵ Bursalıoğlu A.S,s.96.

³⁶ 92/3744 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı,21420 Sayılı ve 29.11.1992 Tarihli Resmi Gazete.

³⁷ "Vakıfbank",Tarihçe,(Çevrimiçi)<http://www.vakıfbank.com.tr>,08.04.2002.

Bankası ticari bankacılık yanında esas olarak zirai kredilerde uzmanlaşmış ve zaman içinde tarım kesimine yapılan destekleme politikalarının önemli bir aracı ve uygulayıcısı durumuna gelmiştir.Ziraat Bankası aynı zamanda,yurt çapında devlet adına ödeme yapma(maaş v.s)ve toplama(vergi) görevlerini de yerine getirmektedir.Halk Bankası da esas olarak esnaf ve sanatkarlarla küçük ve orta ölçekli işletmelere hizmet vermekteyken o da zaman içinde devletin destekleme politikalarının aracı kurumu haline gelmiş bir yandan da ticari bankacılık yapmıştır.Emlak Bankası ise ticaret finansmanı ve konut yapımı finansmanı konularında faaliyet göstermiştir.Bir bankanın asıl işlevi topladığı kaynakları kredi olarak dağıtmak ve elde ettiği gelirle ticari yaşamına devam etmektir.Kamu bankalarının,belirli kesimlere yapılan destekleme politikalarının temel uygulayıcısı konumuna getirilmesi ile uzun yıllar uygulanan verimsiz istihdam politikaları ve politizasyon:bunların rasyonel bankacılık ilkelerinden uzak olarak bankacılık yapmak durumunda kalmalarına sebep olmuştur.Bu nedenden kaynaklanan olumsuz finansal etkiler ise kamu bankalarının borçlanma gereksinimini artırmış ve taşıdıkları risk seviyesine yükseltmiştir.

Her ekonomide finansal aracılık işlevinin büyük öneme sahip olması ve ayrıca mevduat sahiplerinin haklarının korunmasının gerekliliği bankacılık sektöründeki risklerin kontrolünü stratejik kılmaktadır.Özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomide iç ya da dış nedenlerden kaynaklanan bir kriz olduğunda,bankacılık sektörünün zayıf olması halinde finansal aracılık tamamen aksayabilmekte,bu durum krizin etkilerini çok daha derinleştirerek uzatmaktadır.Bu nedenle ülkemizdeki bankacılık sektöründe kamu bankalarının rasyonel olmayan faaliyetleri nedeniyle oluşan risklerin aşağıya çekilmesi bir zaruriyettir.Kamu bankalarının yeniden yapılandırılması bu zaruriyete dayanmaktadır.

Kamu Bankalarının Sorunlarına Yakından Bakış ve Görev Zararı

Ziraat ve Halk Bankalarının özellikle son yıllardaki en büyük sorunu görev zararı alacakları olmuştur. Başlangıçta, bu alacakların büyük bir kısmı, devletin tarımsal kesime ve esnaf ve sanatkarlara, bütçeden kaynak ayırmadan kredi sübvansiyonu yapması sonucu oluşmuştur. Yani görev zararı, o bankalara devletçe piyasa koşulları dışında kredi açmaları ve böylece zarar etmeleri görevi verildiği halde, bu zararın devlet

bütçesinden o kuruluşlara ödenememesinin birikimi sonucudur. Böylece, özellikle 1990'ların başından bu yana yetersiz bütçe imkanları nedeniyle ödenemediğinden biriken görev zararı alacakları 2000 yılının sonu itibariyle bankaların aktiflerinin yaklaşık %50'sini (Halk Bankası için %50'den fazla) oluşturmaktadır. Bankalar, bu alacakları finanse etmek durumunda kalmışlardır.³⁸

Ödenemeyen görev zararı alacakları borçlanma ile finanse edildiğinden bu alacaklara da faiz tahakkuku yapılması gereği ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, çeşitli kararnamelerle tespit edilerek görev zararı alacaklarına yürütülen nispeten yüksek oranlı faizler sorunu çözmek yerine daha da büyümüştür. Çünkü ödenmeyerek kapitalize edilen faizlerin etkisiyle her dönem sonunda bilanço aktifinde yer alan (ödenemeyen) alacaklar reel olarak artmış ve faiz giderleri de buna doğru orantılı olarak artış göstermiştir. Böylece, bilançolar ve dolayısıyla bankalar hızlı büyümüş görünmekle birlikte donuk olan görev zararı alacaklarının borçlanarak finanse edilmesi nedeniyle sağlıksız olan bu büyümenin bedeli faiz giderleri olarak yansımış ve bu durum yüksek faiz tahakkuk gelirleri - yüksek faiz giderleri sarmalına yol açmıştır. Ancak, tahakkuk eden faizler nakde dönüşemediğinden bankaların nakit sıkıntıları devam etmiş ve giderek toplam faiz gelirleri içindeki kredi faiz gelirlerinin payı azalırken görev zararı alacaklarına yürütülen faiz gelirleri ağırlık kazanmıştır.³⁹

İki kamu bankasının toplam görev zararı alacakları 1996 yılında GSMH'nin % 3'ü düzeyindeyken, bu oran 2000 yılında % 12 civarına yükselmiştir.

Genel olarak kamu bankalarının görev zararlarının nedenlerini şöyle sıralayabiliriz:⁴⁰

-Bazı tarımsal ürünler için prim ödenmesi,

³⁸ T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, "Kamu Bankalarında Reform", www.hazine.gov.tr, Erişim Tarihi: 25.11.2004, s.110

³⁹ Nuran Çelebi ve Ayşe Efendi, "Hazine'nin Muhtemel Yükümlülükleri Çerçevesinde KİT Görev Zararları ve Yap-İşlet Devret Modeline Bir Örnek: İzmit Su Projesi" Poster Bildirisi, - 1980 Sonrası Mali Politikalar- XVI. Türkiye Maliye Sempozyumu, Antalya, 28-31 Mayıs 2001, s. 292.

⁴⁰ Eren Çaşkurlu, "Görev Zararı Kavramı ve Türkiye'de 1980 Sonrası Görev Zararı Doğurucu Faaliyetlerin İncelenmesi ve Analizi", Sermaye Piyasası Kurulu Yayını, Ankara, Ağustos 2002, s.80

- Destekleme alımlarının finanse edilmesi,
- Doğal afetler nedeniyle kullanılan kredilerin taksitlendirilmesi ve ertelenmesi,
- Küçük esnaf ve sanatkarların desteklenmesi,
- Deprem felaketi dolayısıyla açılan bir kısım krediler için finansman sağlanması.

Görev Zararı İçin Yapılması Gerekenler

Ziraat Bankasına Emlak Bankası'nın da eklenmesiyle birlikte ortaya çıkan yeni Ziraat Bankası'nın ve Halk Bankası'nın operasyonel yeniden yapılandırılmaları için geniş bir stratejik plan ve detaylı kurumsal uygulama planları hazırlanarak, Bankaların ticarileştirilmesi ve kurumsal anlamda geliştirilmesine yönelik sürecin başlatılması gerekmektedir.Genel Kurullarca onaylanacak olan programlar Bakanlar Kurulu'nun uygun görmesi halinde yayımlanarak yürürlüğe girecek ve uygulamalara başlanacaktır.Bu programlarda,Bankaların bundan sonraki misyonunun ve organizasyon yapısının ne olacağına karar verilmiş ve buna dayalı stratejik planların hazırlanmış olması gerekmektedir.Kredi portföylerinin dağılımı, ideal şube ve personel sayılarının tespiti, kamu adına yapılan işlemlerin başka kurumlara devri sayesinde verimliliğin artırılması , Bankalar tarafından izlenecek yeniden yapılandırmada Emlakbank'ın devredilmesi de gözönüne alınarak değerlendirilmesi gereken hususlardır.Diğer taraftan, finansal yeniden yapılandırma sürecinin de tamamlanması gerekmektedir.Görev zararlarının tasfiyesi amacıyla ve Emlak bankasının devrine ilişkin avans olarak yapılan ödemeler hesapların incelenmesi sonucuna göre kesinleştirilecektir.Bu sürecin bir başka boyutu da yeniden yapılandırma sürecinin etkin izlenmesinden ibaret olup mevcut mevzuat kapsamında ilgili kuruluşlar ve Hazine'ce yerine getirilecektir.⁴¹

Yeniden yapılandırma sürecinin bitiminden sonra 4603 sayılı Kanun gereğince bankaların Özelleştirme Kanununa göre özelleştirilmesi süreci başlayacaktır.

⁴¹ Çelebi N.,Efendi A,s. 293

Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması süreci çerçevesindeki gelişmeler, bankacılık sektöründe güven ortamının yeniden sağlanması, yasal altyapıyla ilgili düzenlemelerin yapılması, mali önlemlerin alınması ve son olarak da yapısal önlemlerle sektörün yapısının güçlendirilmesi başlıkları altında incelenebilir.

1.4.1.Güven Ortamının Yeniden Sağlanması

Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasında diğer aşamaların ve işlemlerin başarısı için öncelikle kriz sonrası yaşanan paniğin yatıştırılması gereklidir. Bu aynı zamanda krizin ileri boyutlara taşınmamasını amaçlayan bir önlemdir. Bu nedenle yeniden yapılandırmanın ilk adımı, sektöre olan güvenin yeniden sağlanması olacaktır. Bu güven ortamının sağlanmasının birkaç etkili yolu vardır.

1.4.1.1. Mevduat Sigortası ve Garantiler

Devletin bankacılık sektörüne güveni tekrar sağlamak için alacağı önlemlerin başında, bankaların mevduatları geri ödeyeceklerine dair güvence vererek kamuoyunun güvenini tekrar kazanılması gelmektedir.Böylece kamuoyundaki mevduat paniğinin önlenmesi de sağlanmış olacaktır.Ekonominin istikrarsız olduğu ve sıkı maliye politikasının uygulandığı bir ülkede, garantiler kamuoyuna gerekli güvenin sağlanmasında yeterli olmayabilir.Garantilerin kredibilitesi, belirlenen problemlerin çözümleri için kararlı adımların atılmasıyla sağlanabilir. Ayrıca, devlet karşılaşılan bir krizde sisteme olan güvenin yeniden sağlanması için, yeni bir mevduat sigortası güvencesi belirleyebilir.⁴²

1.4.1.2. Merkez Bankasının Likidite Sağlaması

Güven ortamının sağlanmasına yönelik olarak en yaygın kullanılan yollardan biride, merkez bankasının bankalara mali destek sağlamasıdır.Kriz dönemi ve sonrasında, likidite sıkışıklığı içindeki bankaların ilk başvuracakları kurum merkez bankasıdır.Merkez bankalarının bankalara ödeme yapacağına dair vereceği garanti, ödemeler sistemini rahatlatacak ve krizin ileri boyutlara taşınmasını önleyecektir.

⁴² Erdönmez Pelin A.(Sistemik Banka Yeniden Yapılandırmasına Teorik Yaklaşım, Türkiye Bankalar Birliği (TBB), Bankacılık ve Araştırma Grubu, Haziran.2001.(www.tbb.org.tr), s.74

Merkez bankası, bankacılık krizlerinde genellikle ödemeler sistemini desteklemek için reeskont kredilerinin verilmesi, zorunlu karşılıkların düşürülmesi veya bankalara döviz kredileri verilmesi gibi önlemleri de almaya yetkilidir.⁴³

1.4.1.3.Düzenleme ve Denetim Yapısının Güçlendirilmesi

Bankacılık krizlerinin çözümlenmesinde güven ortamının yaratılması ve sürdürülebilmesi için en önemli adımlardan biriside, bankaların etkin ve ihtiyatlı yönetilmesini engelleyen yasal ve düzenleyici çerçevedeki zayıflık ile çarpıklıkların giderilmesidir. Bu durumda, ihtiyatlı denetim ve düzenlemeye ilişkin daha sıkı kuralların uygulanması, daha iyi muhasebe ve bilgilendirme standartlarının oluşturulması, etkin olmayan ve faaliyetini sürdüremeyecek kurumlara gerekli müdahalelerin yapılması için mekanizmaların kurulması, hileli ve yasal olmayan mali işlemler için yaptırım uygulanması gerekmektedir.⁴⁴

Bir ülkenin bankacılık sektörü gelişip büyüdüğü, sektörün denetiminden sorumlu otoriteler arasındaki farklılıklar ortaya çıkmaktadır.Devlet bu çerçevede, bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması sürecinde, denetim ve gözetimden sorumlu otoritelerde gerekli organizasyonel değişikliklerin yapılması için girişimde bulunmalıdır.

1.4.2. Yasal Düzenlemeler

Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması sürecinde ikinci önemli unsur; devletin süratli bir şekilde yasal düzenlemeler yaparak, iflas eden bankalara müdahale etmesidir.Banka Yeniden yapılandırma programına yasal bir dayanak oluşturabilmesi için, bu sürecin özellikle, mevcut yasal çerçeveye olan uyumunun sağlanması veya yeni kanunların çıkarılması ya da mevcut kanunların değiştirilmesi gerekmektedir.Ayrıca yasal düzenlemeler, adil şekilde oluşturulmuş yazılı standart ve prosedürlere, eksiksiz bir belgeleme sistemine ve şeffaf devlet kararlarına dayandırılmalıdır.

⁴³ Erdönmez P,s.74

⁴⁴ Erdönmez P,s.76

Yukarıda yapılan yasal düzenlemelere ilave olarak devlet aşağıdaki önlemleri almalıdır:⁴⁵

* Mevduat sigorta sisteminin krizin aşılması için gerekli olan fona sahip olmasını ve bu fonu hızlı ve etkin bir şekilde kullanmasını sağlamalı, kriz aşıldıktan sonra bankalardaki ahlaki riskten korunmak için de mevduata getirilen güvenceyi sınırlandırmalı ve bankalara aktiflerini iyileştirmeleri için teşvikler yaparak aktif yönetimi için tam bir yasal çerçeve oluşturmalıdır.

* Bankalarda uluslararası sermaye ve muhasebe standartlarını, periyodik uzaktan izleme, iç denetim ve risk yönetimi sistemlerini, kredi sınıflandırması ve bilançoların şeffaflaşması amacıyla kamuoyu bilgilendirmesini zorunlu tutmalı, bankalara, asgari sermaye şartı getirerek aldıkları riskleri dengeleyecek mali yapıya sahip olmalarını sağlamalıdır.

* Bankacılık sektörüne yeni giriş yapacak olan bankalar için koşulları zorlaştırarak güvenliği baştan garantiye almalı, sıkı denetim ve düzenleme kuralları getirerek kredi geri ödeme durumlarının ve bilançoların incelenmesini, pozitif sermayesi kalmamış veya sermaye artırımı imkanı bulunmayan bankaların belirlenmesini kolaylaştırmalı, ayrıca düzenleme otoritelerine, iflas etmiş bankalara gerekli müdahalede bulunma yetkisini vermeli, söz konusu otoriteleri siyasi olmaktan çıkararak onlara özerk bir yapı kazandırmalıdır.

Türk bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasında uygulamaya konulan yasal düzenlemeler ise aşağıdaki gibidir.⁴⁶

* 4603 Sayılı Kanun ile Kamu Bankaları'nın özelleştirilmeye hazırlanacak şekilde yeniden yapılandırılmaları çalışmaları başlatılmış, bu çerçevede TC.Ziraat Bankası anonim şirket statüsüne geçirilmiştir. Bakanlar Kurulu'nun 2001 tarihli kararı

⁴⁵ Türkiye Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemi, Türkiye Bankalar Birliği'nin Değerlendirme ve Önerileri", Bankacılar Dergisi, Türkiye Bankalar Birliği (TBB), Sayı: 43, (www.tbb.org.tr), Aralık 2002,s.4

⁴⁶ Niyazi Erdoğan''Dünya ve Türkiye'de Finansal Krizler, (Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Uygulamaları-Kamu Bankaları Deneyimi)''Yaklaşım Yayınları, Haziran 2002,s.1

ile, Kamu Bankaları'nın yönetimleri bir ortak yönetim kuruluna devredilmiş ve bu kurula da, yeniden yapılandırma ve özelleştirme yetkileri verilmiştir. Ayrıca kamu bankalarının yasal ve idari düzenlemelerden kaynaklanan görev zararlarının önlenmesi amacıyla gerekli değişiklikler yapılmış, bu bankaların kısa vadeli borçlanma piyasaları üzerindeki baskısı ortadan kaldırılmış ve fon alacakları da ayrıntılı olarak belirlenmiştir.

* TMSF'ye yeni yetkiler tanınmış, bu bağlamda organizasyon yapısı, görev ve sorumlulukları yeni teşkilat yönetmeliği ile düzenlenmiş, finansal ve operasyonel açıdan yeniden yapılandırılan fon bankalarının devir, birleşme ve satış yoluyla çözülmesi çalışmaları program hedefleri ile uyumlu bir biçimde sürdürülmüştür. Ayrıca Kasım ve Şubat krizlerinin etkisiyle mali bünyeleri ve karlılık performansları kötüleşen özel bankaların daha sağlıklı ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması için sermayelerinin güçlendirilmesi ve yabancı para açık pozisyonlarının daraltılması yönünde düzenlemeler yapılmış, vadeli işlem ve opsiyon işlemleri gibi türev araçların kullanımı, kredi kapsamına alınmış, ilave olarak, banka kaynaklarının aktif yapısının sağlamlık ve verimlilik ilkeleri üzerine oturtulması amacıyla risk gruplarının tanımları yapılmıştır.

* Şubat 2001'de çıkan "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesi ve Değerlendirilmesine ilişkin Yönetmelik" ile konsolide ve konsolide olmayan bazda sermaye yeterliliğinin değerlendirilmesi, ve bilançolarda taşınan likidite, kur ve faiz risklerinin, sermaye yeterliliği hesaplanmasına dahil edilmesi düzenlenmiştir.

* Bankacılık sektöründeki kötü aktifler sorununun çözülmesi ve özel bankaların erozyona uğrayan sermaye yapılarının güçlendirilmesi amacıyla, "4743 Sayılı Mali Sektöre Olan Borçların Yeniden Yapılandırılması" ile ilgili Kanun hazırlanmış ve Ocak 2002 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanun kapsamında, yaşayabilir firmaların kredi borçlarının yeniden yapılandırılarak ekonomiye yeniden kazandırılması, aktiflerine akışkanlık kazandırmak amacıyla varlık yönetim şirketlerinin kurulmasının desteklenmesi, finansal kurumların daha sağlıklı bir bilanço yapısına kavuşturulması ve reel sektörün mali kesime olan borçlarının gönüllülük esası çerçevesinde yeniden yapılandırılmasının (İstanbul Yaklaşımı) teşvik edilmesi

amaçlanmıştır. Ayrıca İcra ve İflas Yasası'nda değişikliklere gidilmesi, kötü aktif sorununun çözümüne yönelik diğer çabalaradır.⁴⁷

* “Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik” hazırlanmış ve böylece bankaların organizasyon yapıları yeniden düzenlenmiştir. Ayrıca, diğer ülkelerin denetim organları ile işbirliği yapılması kapsamında gerekli anlaşmalar imzalanmış ve bu sayede yabancı şubelerin ve off-shore bankaların denetimi sağlanmıştır.

1.4.3. Mali Önlemler

Bankacılık reformu ile ilgili dünya ekonomisindeki uygulamalara bakıldığında, yapılan uygulama kamu kaynaklarının bankalara aktarılması şeklindedir. Bu alandaki araştırmalar, devletin bankalara yapacağı mali yardımların, bankaların iflasına izin verilmesinden daha faydalı olduğunu göstermektedir. Zira, finans kuruluşlarının iflasının herhangi bir firmanın iflası gibi değerlendirilmesi mümkün değildir. Banka iflasında bütün diğer sektörler zarar görmekte ve sonuç olarak hem finans sistemi hem de makroekonomik istikrar tehlikeye girmektedir. Özellikle mevduat sigortası garantisi altında, kamu kesimi, zararı tanzim etmek durumundadır. Buna göre üçüncü adımda devletin, bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılması için kaynak aktarımı şeklinde mali önlemler alması gerekmektedir.

Devlet, banka yeniden yapılandırma sürecinde sorunlu bankalara dört şekilde mali yardım sağlayabilmektedir.⁴⁸

* Devlet, bankaların sermaye yapılarını yeni hisseler olarak iyileştirebilir veya sorunlu bankalara uzun dönemli krediler açabilir. Çoğunluk hisselerinin devlet tarafından satın alınması durumunda, söz konusu bankanın yönetimini de değiştirebilecek, kredi portföyünü düzeltebilecek ve hatta banka kar etmeye başladığında bundan kazanç da elde edebilecektir. Ancak devletin hisse senedi haklarını kullanması politik olarak mümkün olmadığından, devlet, banka yeniden yapılandırması sürecinde dışarıdan müdahaleyi tercih edebilmektedir.

⁴⁷ Erdoğan N, s.2

⁴⁸ Erdönmez P, s.84

* Devlet, bankalara kamu kağıdı ihraç etmek (Devlet İç Borçlanma Senedi) ve bankaları, bilançolarının aktif tarafını artırmak suretiyle yeniden sermayelendirebilir. Takipteki kredilerin, kamu borç kağıtları ile değiştirilmesi yeniden sermayelendirmenin en yaygın şeklidir.

* Devlet, bankalara uzun vadeli krediler, düşük faizli krediler veya çeşitli ödenekler vererek hızlı likidite akışı sağlayabilmektedir.

* Devlet yardımları, aynı zamanda zayıf bankalara mevduat transferi şeklinde de olabilir. Ancak bu işlem yapılırken mali durumu güçlü bankalardan çekilen fonların zayıf bankalara aktarılması, sektörde yeni problemler yaratabilmektedir. Ayrıca devlet tarafından, borçluların kredi ödemelerinin kolaylaştırılması, sorunlu kredilerin geri dönüşünü sağlayacağından bu borçlulara ödemelerin ertelenmesi, faiz oranlarının indirilmesi ve vadelerin uzatılması gibi kolaylıklar getirilebilir.

Türk bankacılık sektöründe daha önceden oluşturulan yasal altyapının desteği ile ve yukarda sayılan mali önlemler çerçevesinde, aşağıdaki mali çözümler gerçekleştirilmiştir.⁴⁹

* Türkiye Halk Bankası ile TC.Ziraat Bankası'na sermaye yapılarının güçlendirilmesi amacıyla hem nakit hem de menkul kıymet aktarımı yapılmış ve bu iki bankanın görev zararları ve faiz borçları tasfiye edilmiştir. Alınan yasal önlemler ile de Kamu Bankaları'nın bundan böyle görev zararları yaşamaması güvence altına alınmış, bu şekilde bu bankaların gelecekteki faaliyetlerinde görev zararlarıyla karşılaşmaları ve daha fazla mağdur olmaları önlenmiştir.

* Hazine, 2001 yılı boyunca nakit ödeme, kağıt değiştirme, erken itfa yolları ile Kamu Bankaları'nın nakit girişleri ile likidite pozisyonlarının düzenlenmesine kaynak aktarmıştır. Ayrıca Hazine TMSF kapsamındaki bankaların finansal açıdan yeniden yapılandırılması içinde Devlet İç Borçlanma Senedi (DİBS) ihraç etmiş, ek kaynak aktarımıyla bu bankaların kısa vadeli yükümlülükleri sıfırlanmış ve bu bankalarda

⁴⁹,Erdoğan N,s.40

bulunan mevduatın önemli bir bölümü ihale yoluyla, karşılığında DİBS verilmek suretiyle, diğer bankalara devredilmiştir.

* Haziran 2001 yılında, Hazine tarafından iç borç takas işlemi gerçekleştirilerek, özel bankaların döviz pozisyonu açıklarını belirgin bir şekilde kapatmaları sağlanmıştır. Bu çerçevede daha önceden oluşturulmuş olan “İstanbul Yaklaşımı” da, çalışmalarını yoğun bir şekilde sürdürmektedir.

1.4.4. Yapısal Önlemler

Bankacılık sektöründe yeniden yapılandırmanın son aşaması yapısal önlemlerdir. Banka yeniden yapılandırmasında alınan yapısal önlemler mali sektördeki problemlerin çözümüne yönelik olup, genel amaç sektörün güvenilirliğini tesis etmek ve sektörü tekrar rekabete açmaktır. Uzun vadeli çözümleri içeren yapısal önlemlerin diğer amaçları ise aşağıdaki gibidir.⁵⁰

Yapısal önlemler;

* Bilançolardaki risk birikimlerini temizleyerek, yeni finansal krizlere doğru eğilimi yok etmelidir.

* Piyasayı güvenilir kılarak, daha çok iç ve dış oyuncunun katılımıyla derinleşmeyi sağlamalıdır.

* Sektörü tekrar rekabete açarak, yoğunlaşmayı önlemeli ve aktif büyüklük dağılımını dengelemelidir.

* Sektöre güç kazandırarak, faiz oranlarındaki volatilitiyi düşürmeli ve makroekonomik iyileşme sağlamalıdır.

Bankacılık sektöründe alınabilecek yapısal önlemler; tasfiye-kapatma, birleşme-küçülme, özelleştirme ve kötü aktiflerin yönetilmesi olmak üzere dört şekilde olabilmektedir.

⁵⁰ Erdönmez P, s.79

1.4.1. Tasfiye-Kapatma

Ödeme güçlüğü içinde olan ve mali durumu zayıf olan bankalar, yükümlülüklerini yerine getiremediklerinden ödemeler sistemini sürekli zora sokacaklardır. Dolayısıyla yeni krizlerin önlenmesi için sermayesi yeterli olmayan bankalar tasfiye ya da kapatma yoluyla sektörden çıkarılmalıdır.⁵¹

Bu durumda, sektörde faaliyetini sürdüremeyecek bankaların iflasının istenmesi veya kapatılması çoğu zaman tercih edilebilir bir seçimdir. Ancak banka kapatmalarının sektörün önemli bir bölümünü etkilemesi halinde, bu durum ödemeler sisteminin kilitlenmesine neden olabilir. Banka kapatılması seçicilik gerektirdiğinden ve potansiyel olarak da keyfi uygulamalara neden olabileceğinden, uygulanması zor bir yöntemdir. Bu nedenle, bir banka kapatma kararı, piyasa bakışı açısından değerlendirilirken, ayrıca bankanın zayıf mali durumu ve tekrarlanan sorunları dikkate alınmalıdır.

1.4.2. Birleşme-Küçülme

Banka yeniden devralmalarında etkin şekilde kullanılan yöntemlerden birisi de, banka birleşmeleridir.⁵² Bankalar kanunun basitleştirilmesi ve özel bankalar için geçerli olan sıkı kurallar birleşmelerin teşvik edilmesinde önemli rol oynamaktadır. Ancak, farklı rekabet avantajına sahip bankaların birleşmeleri her zaman etkin sonuçlar vermeyebilir. Bazı durumlarda banka birleşmeleri kapatmaları önlemek amacıyla yapılmakta ve böyle durumlarda otoriteler banka birleşmelerini zorlamaktadır. Ancak, bu tür birleşmeler bankacılık sektöründe istikrarı sağlayamamakta, birleşecek sağlam bankanın da mali durumunu bozabilmektedir.

Küçülme ise, bankaların risk taşıyan faaliyetlerinden arındırılmaları için tercih edilen bir yoldur. Bankacılık sektöründe küçülmeler, bankaların daha az ürünle veya bankacılık faaliyetlerini daraltarak sürdürmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Böylelikle bankacılık sektöründe rekabet teşvik edilmektedir. Küçülen banka daha az ürünle ve daralmış bir faaliyet alanıyla yoluna devam etmektedir.

⁵¹ Erdönmez P, s.79

⁵² Erdönmez P, s.80

1.4.3. Özelleştirme

Verimli ve etkin çalışmayan, ödeme güçlüğü içinde olan ve hantal bir yapıya sahip olan kamu bankaları, bankacılık krizlerinin en önemli kaynağıdır. Kamu bankalarının krizlere neden olduğu ülkelerde yeniden yapılandırma sürecinde özelleştirme, sorunun çözümü için uygun yöntemlerden birisidir.⁵³

Özelleştirme, ilk aşamada kamu bankalarının sistemdeki ayrıcalıklarının giderilmesini amaçlamaktadır. Bu durum diğer bankaların sistemde adil şekilde faaliyet göstermelerini sağlayacağından, sektördeki bütün bankaların yararına olacaktır. Ancak, özelleştirme hemen uygulanabilecek bir yöntem değildir, uzun bir süreci kapsayabilir. Özelleştirmenin hızlı bir şekilde yapılması ise bazı riskler taşımaktadır.

1.4.4. Kötü Aktiflerin Yönetilmesi

Bankacılık krizleri sonrasında, bankalardaki kalitesiz aktiflerin yönetimi en önemli sorunlardan birisidir. Krizde ödeme güçlüğüne düşen bankaların, piyasada yeniden güven kazanmaları ve asıl faaliyetleri ya da daha karlı faaliyetler üzerinde yoğunlaşmaları için aktiflerini iyileştirmeleri şarttır.

Krizdeki bankacılık sektörünün yeniden yapılandırma programlarında, iflas etmiş bankaların takipteki kredilerinin yönetilmesinde iki yöntem izlenmektedir.⁵⁴

* Banka içinde aktif iyileştirmesinden sorumlu ayrı bir birim kurulması

* Bankanın kötü aktiflerinin mevduat sigorta fonu gibi mevcut bir devlet kurumuna aktarılması

Kötü aktiflerin düzenlenmesine ilişkin kararlar yasalara bağlı olduğu kadar, devletin politik kararlarına da bağlıdır. Etkin aktif iyileştirme mekanizmalarının kurulması için en iyi uygulamalar mevcut yasal düzenlemeler çerçevesinde yapılmalıdır. Ancak bazı durumlarda mevcut yasal düzenlemeler, özellikle icra iflas yasaları yetersiz kalabilmekte ve yasal revizyona gerek duyulabilmektedir.

⁵³ Erdönmez P, s.80

⁵⁴ Erdönmez, P, s.81

1.4.4.1. İyi Banka-Kötü Banka

Kötü aktiflerin yönetilmesinde uygulanan yöntemlerden birisi, banka içinde sadece “kötü aktifler” in yönetimi ile ayrı bir birim oluşturulması veya bankanın iştiraki olarak bankaya özel bir aktif yönetim şirketi (kötü banka) kurulmasıdır. Söz konusu birimin amacı, kötü aktiflerin işlerlik kazanmasını sağlayarak yeniden yapılandırma sürecinde bu aktiflerin iyileştirme oranını azamileştirmektir. Ayrıca bu yöntemle farklı finansal kurumlara yönelik değişik çözümler bulunup esneklik sağlanması da hedeflenmektedir. Kötü aktiflerin bankadan ayrılması, mali güçlüğü düşen bankalara olan güvenin sağlanması açısından da gereklidir. Bankaların kötü aktiflerin yönetilmesi için ayrı bir birim veya aktif yönetim şirketi kurmalarına izin verilmesinin yanında, etkin işleyen bir düzenleme çerçevesi, bilgilendirme ve muhasebe düzenlemelerinin yapılması, etkin bir gözetim ve denetim otoritesi bulunması da son derece önemlidir.⁵⁵

1.4.4.2. Aktif Yönetim Şirketleri

Kötü aktiflerin yönetilmesinde bir diğer yöntem bu aktiflerin yönetilmesi için merkezi bir aktif yönetim şirketinin kurulmasıdır. Bu yöntemin uygulanmasındaki amaç, asgari maliyet ve azami kurum değerinin sağlanmasıdır. Aktif yönetim şirketlerinin üç temel işlevi bulunmaktadır.⁵⁶

* Ödeme güçlüğü içinde olup, varlığını sürdüremeyecek durumda olan mali kurumların aktiflerini yönetmek ve tasfiye etmek.

* Sorunlu ama varlığını sürdürebilir mali kurumların yeniden yapılandırılmasını kolaylaştırmak.

* Kamu sermayeli ve devletin müdahale ettiği bankaların özelleştirmesini kolaylaştırmak.

⁵⁵ Erdönmez P, s.82

⁵⁶ Erdönmez, P, s.82

Yukarıda yapılan teorik açıklamalar çerçevesinde, Türk bankacılık sektöründe alınan yapısal önlemler ve sonuçları aşağıdaki gibidir.⁵⁷

* Ekim 2001 yılında bankacılık sektöründeki kalitesiz ve sorunlu aktiflerin çözümü ile ilgili olarak yapılan çalışmalar sonucunda, bilgi alışverişi için Güney Kore kökenli bir aktif yönetim şirketi ile BDDK arasında bir anlaşma imzalanmıştır.

* TMSF'nun varlık yönetim şirketi ile ilgili olarak eylem planı kamuoyu bilgisine sunulmuş olup, eylem planı çerçevesinde varlık yönetimi şirketi, Eylül 2002 yılında faaliyete geçmiştir.

* Kamu bankalarının ticarileştirilmesi ve kurumsal anlamda geliştirilmesi kapsamında, 2001 yılı sonunda yeniden yapılandırma programı ve yol haritaları hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur. Kamu bankalarında yeniden yapılandırma çalışmaları doğrultusunda, organizasyon şeması hizmet segmentasyonu çerçevesinde yeniden düzenlenmiştir.

* Kamu bankaları ve özel bankalar yeni düzenlemeler çerçevesinde, şube ve personel sayılarını rasyonalize etme çalışmalarına yoğunlaşmışlar, ayrıca otomasyon ve şubeler arası işbirliği çalışmalarını da arttırmışlardır.

* TMSF bünyesindeki bankaların satılmasına ilişkin girişimlere başlanmış, bazılarının şube sayıları azaltılmış, personel sayıları yeniden düzenlenmiş ve bazı bankalar ise, satış öncesi birleştirilmiştir.

Böylelikle, bankacılık sektörünün mali ve operasyonel anlamda yeniden yapılandırılması çalışmaları ile eş anlı olarak sektöre yönelik düzenleme, gözetim ve denetim çerçevesini güçlendirecek, bankacılık sistemini daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturacak, sektörün dayanıklılığını geliştirecek ve sektöre güveni kalıcı kılacak yasal ve kurumsal düzenlemelerin gerçekleştirilmesinde de önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Bu kapsamda; sermaye yeterliliğinin belirlenmesinde piyasa risklerinin

⁵⁷ Engin, Akçakoca, Bankacılık Sektörü (Soru-Cevap), İktisat Dergisi, (İstanbul Üniversitesi, İFMC Yayın Organı), Sayı: 413. (www.ifmc.org.tr), Kasım 2001, s.24

dikkate alınması, yabancı para limitlerine uyum, iç denetim ve risk yönetimi sistemleri oluşturulması, kredilerde risk yoğunlaşmasının önlenmesi, uluslararası muhasebe standartlarına uyum sağlanması, sektörde birleşmelerin kolaylaştırılması ve özkaynak artışının özendirilmesi konularında da önemli düzenlemeler yapılmış ve planlanmıştır.

1.5.KAMU GİRİŞİMCİLİĞİ TEORİSİ

1.5.1.Kamu Girişimciliği Teorisi

Girişimcilik; özel girişimcilik ve kamu girişimciliği olarak ikiye ayrılır.Özel girişimcilik,gerçek veya tüzel kişilerin kar sağlama amacına yönelik yaptıkları ekonomik faaliyetlerdir.⁵⁸

Kamu girişimciliğini, özel girişimcilikten ayıran en önemli nokta,”kar motifi”nin yerine”kamu yararı motifi”nin almasıdır.Ancak, günümüzde ticari ve sinai alanda, kar sağlama amacına yönelik kamu girişimleri de bulunmaktadır.

Leroy P.Jones’a göre, kamu girişimleri, devletin mülkiyet ve karar verme konusunda yetkili olduğu ve tam özel mallar üreten kuruluşlardır.R.P.Short da ,kamu girişimlerinin tanımına esas teşkil edecek iki ana noktaya işaret etmektedir.Buna göre,kamu girişimlerinin sahibi devlettir ve devlet tarafından kontrol edilir.Bunun yanında kamu girişimleri ticari faaliyette bulunurlar.

Devlet Planlama Teşkilatı’nın IV.Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda yaptığı tanıma göre,”kamu teşebbüsü,ekonomik amaç için kamunun tahsis ettiği kaynakları kullanarak bir bedel karşılığında mal ve hizmet üreten,devletin sermaye,yönetim ya da denetim açısından doğrudan ya da dolaylı egemen ya da söz sahibi olduğu kuruluşlardır.

Devletin bir girişimci olarak piyasada yer almasının nedenlerini başlıca üç grupta toplamak mümkündür;⁵⁹

⁵⁸ Coşkun Can Aktan,Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme,Anadolu Matbaacılık,İzmir,2002,s.28

⁵⁹ Aktan C.C,s.30

1.5.2.Kamu girişimciliğinin Nedenleri

1.Ekonomik Nedenler:

Bu nedenlerin başında özel girişimlere destek ve öncülük etmek gelmektedir.Özel teşebbüse destek,piyasa ekonomisinin yetersizliğinden,ayrıca yatırımlarda risk ve belirsizlik faktörlerinden kaynaklanmaktadır.Karlılık oranının düşük ve sosyal faydanın yüksek olduğu alanlarda özel girişimler genellikle faaliyette bulunmadığından,devlet bizzat yatırım faaliyetlerine girişmektedir.Bunun dışında Devlet,ekonomik yapıya yön vermek,yapıyı düzenlemek;kaynakların etkin kullanımını sağlamak,dışsallığın söz konusu olduğu üretim faaliyetlerini üstlenmek gibi nedenlerle kamu girişimciliğinde bulunmaktadır.

2.Sosyal Nedenler:

Sosyal nedenlerin başında, gelir ve servet dağılımındaki eşitsizlikleri azaltmak, istihdamı yükseltmek gibi nedenler sayılabilir.

3.Siyasal Nedenler:

Siyasal nedenlerin başında, milli güvenlik ve bağımsızlığın korunması; ulusal prestijin artırılması gibi nedenler gelmektedir.Bunun yanında,ekonomik sistem olarak”Sosyalizm”in benimsenmesi halinde de,Devlet’in tüm ekonomik faaliyetleri bizzat yapması gerekmektedir.

1.5.3.Kamu Girişimciliğinin Türleri

Kamu girişimi kavramı yer ve zaman koşullarına göre sürekli değişen,dinamik nitelikte bir kavramdır.Tarihte,kamu girişimciliğinin çeşitli türleri görölmüşür.⁶⁰

1.Kamu Adına Girişimcilik:

Tarihteki ilk kamu girişimciliği örneği,Devlet Başkanlarının kendi nam ve hesaplarına,ancak görünürde kamu yararı adına yaptıkları ekonomik faaliyetlerdir.

⁶⁰ Aktan C.C,s.32

2.Kamu Yönetimi Girişimciliği:

Bu girişimcilik türünde,Devlet bir ekonomik faaliyeti bizzat bir işletmeci olarak ve bir kamu idaresinin bütçesi içerisinde yürütür ve personeli genellikle devlet memurudur.Kamu yönetimi girişimciliğinin belirgin örnekleri rejiler⁶¹ ve ofisler⁶²dir.

3.Karma İktisadi Girişimcilik:

Dar anlamda karma iktisadi girişim kavramından, kamu ve özel sektör ortaklığının gerek sermayeye,gerekse işletmenin yönetimine fiili katılımı anlaşılmaktadır.Geniş anlamda karma iktisadi girişim denildiğinde bu iki şart birlikte gerekli değildir.Yani,kamu sektörünün mutlaka hem sermayeye,hem de işletmenin yönetimine bilfiil katılmış olması gerekmemektedir.Uygulamada neredeyse tüm ülkelerde karma iktisadi girişimler anonim şirket şeklinde kurulmaktadır.Karma iktisadi girişimlerde,kamunun sermaye payının çok az olması durumunda,girişime genellikle “kamu iştiraki” adı verilmektedir.Örneğin ülkemizde bu pay %15-20 arasındadır.

4.Kamu İktisadi Girişimciliği:

Kamu girişimciliğinin günümüzde en yaygın olan türüdür.Kamu iktisadi girişimleri,bir kanun ya da kanunun verdiği yetkiye dayanılarak özel mallar üretmek üzere,ticari ve sınai alanda piyasa koşullarına göre çalışmak ve sosyal fayda/maliyet ilişkilerini de göz önüne bulundurmak amacıyla kurulan;tüzel kişilikleri,idari ve mali özerklikleri olan,yönetimde ve sermayesinde kamunun hakim olduğu girişimlerdir.Kamu iktisadi girişiminin temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir.⁶³

* Kamu iktisadi girişimlerinin yasal statüsü ile hak ve sorumlulukları özel girişimlerden ayrılıklarını ortaya koymaktadır.

⁶¹ Kar veya zararı kendisine ait olmak üzere Devlet tarafından işletilen,gelir ve giderleri bağlı bulunduğu kuruluşun hesaplarına aktarılan girişimler(Tipik örneği döner sermayeler)

⁶² Rejilere göre daha özerk ve ticari işletme nitelikleri ağır basan;kanunla veya kanunun verdiği yetkiye dayanarak kurulan ve tüzel kişiliği bulunan kuruluşlardır.

⁶³ Aktan C.C.,s.33

* Kamu iktisadi girişimleri piyasada malları üretirler.Tam kamusal mal üreten Devlet kuruluşları”Kamu Kurumu”; yarı kamusal mal ve özel mal üreten kuruluşlar ise “Kamu İktisadi Kurumu “ olarak nitelenebilir.

* Kar sağlama ve kamu yararını gözetme amaçları bu girişimlerin iki ayrı özelliğidir.

* Kamu iktisadi girişimlerinin tüzel kişilikleri, idari ve mali özerklikleri vardır.İdari özerklik,girişimin kendi organları vasıtasıyla yönetilmesidir.Mali özerklik de,girişimin kendi mali varlıklarının bulunmasıdır.

* Kamu iktisadi girişimlerinin yönetiminde ve sermayesinin de kamu payı hakimdir.

* Kamu iktisadi girişimleri özerk bütçelerle yönetilirler.Bununla birlikte,kamu iktisadi girişimleri genel bütçeden yardım alabilirler ya da bunların karları kısmen genel bütçeye devredilebilir.

* Bu girişimleri,Devlet muhasebesi esaslarına göre değil,ticari muhasebe(genel muhasebe) esaslarına göre yönetilirler.

* Bu girişimlerdeki personel işlemleri,genellikle Devlet personel rejiminin dışında tutulmakla birlikte,Türkiye’de hem Devlet Personel Yasası’na tabi personele,hem işçi statüsüne,hem de sözleşmeli personele yer verilmektedir.Ayrıca alım-satım işlemlerinde ihale sistemi yönünden ayrı esaslara tabidir.

* Kamu iktisadi girişimleri,Devletle olan ilişkilerinde kamu hukuku;üçüncü kişilerle olan ilişkilerinde ise özel hukuka tabi olduklarından hem kamu hukuku tüzel kişisi,hem de özel hukuk tüzel kişisi görünümündedir.

1.5.4.Bankacılık Sektörü Özelleştirme Çalışmaları

1980'lerden sonra çok sayıda ülkede banka krizleri meydana gelmiştir.Banka krizi, mali piyasalarda bir ya da birkaç bankanın iflası tehlikesine yol açan, bu durumun da tüm sisteme yayılarak ödemeler sistemini olumsuz etkilemesi hatta işleyişini durdurması şeklinde tanımlanmaktadır.

Banka krizlerinin en önemli nedenleri; makro ekonomik yapının istikrarsız oluşu, bankacılık sektörüne yönelik etkin bir yönetim ve de denetimin yapılamaması, mevcut yasal düzenlemelerin yetersiz veya eksik olması, ödemeler sisteminin ve mali alt yapının düzenli çalışmaması, siyasi istikrarın olmamasıdır. Bankacılık krizleri sonrasında faiz oranlarında yükselmeler, döviz kurlarında yükselmeler, buna bağlı olarak da sermaye piyasaların da çöküş başlamış olur. Batık kredilerin hızla çoğalması sonucunda, bu kredilerin zararları ekonominin hemen her kesiminde olumsuz etkilere yol açar. Gelişmiş ülke ekonomilerinin yüksek oranda borçlanmaları etkin gözetim ve denetime tabi olmaları nedeniyle bir sorun yaratmaz iken, özellikle gelişmekte olan ülkelerin mali sistemleri üzerindeki denetim eksikliği küresel krizlere yol açabilmektedir. Banka krizleri geçiren ülkelerde belli yöntemler kullanılmalıdır:⁶⁴

- 1.Devlet sorunlara çok çabuk çözüm bulmalıdır.
- 2.Yasal ve yönetsel engelleri kaldırmalıdır.
- 3.Seçilen politika ve stratejilerde görüş birliği içinde olunmalıdır.
- 4.Piyasalar arasında ki kurumlararası işbirliği sağlanmalıdır.
- 5.Her konuda tam yetkili bir kriz merkezi kurulmalıdır.
- 6.Deneyimli insan kaynağı ve finansman kaynağı bulunmalıdır.

Genelde, bankacılık sektöründe meydana gelen sorunların başında yönetimin etkin olmaması gelir. Bu yüzden, güvenin tekrar sağlanması açısından banka yönetiminin etkin hale gelebilmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır.

Cumhuriyetin kurulmasından sonra ekonomik gelişmeyi hızlandırabilmek için devlet tarafından birçok alanda işletmeler kurulmuştur. Özel sektörün , Türkiye'nin zor şartlarında sosyal ve ekonomik hedefleri gerçekleştirmede yetersiz olması, yatırımların büyük bir kısmının devlet tarafından yapılmasını zorunlu kılmıştır. Ayrıca, çeşitli

⁶⁴ Zeki Akıllıoğlu, Yener Altuntaş, Ahmet, Çanga, "Türk Bankacılık Sisteminde Kamu Bankalarının Özelleştirme Gereği", Hazine Dergisi, Sayı.3, Ankara, 1996 .s.23.

sektörlerin finansman ihtiyacının karşılanması açısından devlet tarafından bankalar kurulmuştur. Bankaların oluşturulmasında ki bir başka neden, ülkenin savaş sonrası, milli sanayinin gelişmesi ve ulusal sermayesinin oluşturulmasıdır.

Teoride kamu kuruluşları ve de bankalardan beklenen uzun vade de ekonomiye destek sağlamak ve bu desteği yatırıma dönüştürerek toplumun refahını arttırmaktır. Ancak, Türkiye'de 1970'li yıllardan itibaren kamu kuruluşları, ekonomik dengelerin oluşturulmasında her geçen gün toplum için ekonomik ve sosyal açıdan yük getirmiştir. Bunun sonucu olarak da kamu kuruluşlarının, dolayısıyla devletin uluslararası piyasalardan aldığı dış borçlar yükselmiştir.

Kamu kuruluşları, kuruluş amaçlarındaki toplumun ekonomik ve sosyal refahını arttırarak ulusal kalkınma hedefinin dışına çıkarak, toplumun refahını azaltan, milli geliri düşürücü etki yapmaya başlamışlardır. Türkiye'de, bütçe açıklarının, hızla artmasıyla beraber dış borçlanma maliyetlerinin de yükselmesiyle kamu bankalarının görev zararları artmış, verimli kullanılamaz hale gelmiştir. Türk bankacılık sektöründe tıkanıklığın aşılması için, özellikle kamu bankalarının yeniden yapılandırılması konusunda bu güne kadar hiç başarılı bir çalışma gerçekleştirilememiştir.⁶⁵

Sistemdeki kamu bankaları, özel bankalara göre çok büyük aktif varlığa sahip olmalarına rağmen, karlılık açısından özel bankaların altındadır. Görev zararlarının her sene katlanarak artması sonucu, sistem çökme noktasına gelmiştir. Hazineye aktarılan görev zararları, kredi maliyetlerinin yükselmesine, ekonominin daralmasına, milli gelirin azalmasına ve doğal olarak da özelleştirme faaliyetlerinin amacına ulaşamamasına neden olmaktadır. Bugün, kamu bankalarında aşırı istihdam vardır. Bu kuruluşların yeniden yapılandırılmasında ve de özelleştirilmesinde çok büyük sorunlar ortaya çıkmaktadır. Nitelikli personel çok azdır. Bugün artık kamu bankaları kuruluş amacı olan sektörlerin finansmanı ve gelişimi yönündeki hedeflerine ulaşmıştır. Dolayısıyla özel bankaların ve de girişimcilerin sermaye yetersizliği gibi problemler ortadan kalkmıştır.⁶⁶

⁶⁵ Akıllıoğlu Z, Altuntaş, Y, Çanga, A, s.24

⁶⁶ Akıllıoğlu, Z, Altuntaş, Y, Çanga, A, s.24

Özel bankalar bilişim sektörü, teknoloji sektörü yönünden olumlu altyapılar oluşturmalarına karşın kamu bankaları sistemin içine entegre olamamıştır.Kamu bankalarında karar alma mekanizmalarının çok yavaş olmasından dolayı piyasadaki değişmelere uyum sağlanması güçleşmiştir.Kamu bankalarında uygulanan personel rejimi sonucunda nitelikli elemanların tutulması zorlaşmıştır.Kaliteli, bilgili personelin az olması sonucu ortaya çıkan durum üzüntü vericidir.

Gelinen nokta şudur ki devlet bankacılık sektöründeki özelleştirme çalışmalarında başarısız olmuştur.Dört bankanın özelleştirilmiş olması çok büyük bir anlam ifade etmemektedir.Zaten özelleştirme stratejilerinde de büyük yanlışlıklar mevcuttur. Etibank ve Sümerbank özelleştirilirken yeni hissedar sahipleri hakkında detaylı araştırmaların yapılmadığı görülmektedir.En yüksek parayı veren girişimciye bankayı satacağsın mantığı yanlış bir davranıştır.Sadece bankacılık sektöründe değil, diğer bütün sektörlerde müşterilerin firmalarının mali durumu, piyasadaki itibari , en ince ayrıntısına kadar incelenmelidir.Aksi halde sonuç, bu iki bankanın düştüğü durum olacaktır.Bankacılık sisteminin düzelmesinde, etkin bir yapılanma ve özelleştirme yapılabilmesi için belli ilkelerin önceden kabul edilmesi gerekmektedir.⁶⁷

1.Kamu bankaları mümkün olan en kısa sürede özel sektöre devredilmelidir.

2.Bankaların özelleştirilmesinden sorumlu idarenin politik baskılardan uzak, yeterli yetkiler verilmiş, bağımsız bir yapıda olması gerekmektedir.

3.Bankaların özelleştirilmesi blok satış olarak değil, bankanın değerine göre 4-5 bankaya bölünmesi ile çözülebilir 5. Örneğin, Ziraat Bankası bu yolla özelleştirilebilir.

4. Devlet, bütün bankalara eşit rekabet şartları sunmalıdır.

5.Belli sektörlerin gelişmesi için devlet tarafından kamu bankalarına verilen destekler diğer bütün bankalara verilebilir.

⁶⁷ Ejder Ayanoglu, ”Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi”, Vergi Dünyası, Sayı:178, Haziran 1996, s.43

6.Bankalar rekabet ortamında her sektöre düşük faizli krediler verebilir. Burada, devletin ekonomide ki rolü, bütün bankaları etkili bir şekilde, büyük bir ciddiyet içinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) tarafından denetlemesidir.

7.BDDK'ya bağlanan Bankalar Yeminli Murakıplarının kontrolleri büyük bir gizlilik içinde ve ciddi yapılmalıdır.

8.Hiçbir bankaya devlet tarafından özel imtiyaz verilmemelidir.

1.6.TÜRKİYE’DE KAMU BANKALARININ ÖZELLEŞTİRİLMESİ UYGULAMALARI

1.6.1.Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi Gereğini Doğuran Nedenleri

Kamu bankalarının özelleştirilmesinden beklenen en önemli yarar,diger tüm özelleştirmelerde olduğu gibi,kamuya gelir sağlamaktan çok,bu işletmelerin daha verimli çalışmasını temin etmektir.Ayrıca , konu Türk Bankacılık Sistemindeki diğer bankaların rasyonel çalışması için de önem taşımaktadır.⁶⁸

Kasım 2000 ve Şubat 2001 finansal krizlerine değin,özellikle rasyonel çalışan,mali yapısı düzgün ve çağdaş bankacılık kriterlerine uygun faaliyetlerde bulunan birkaç özel bankanın kaynak toplamada ince kar/zarar hesapları yapmaları,bunun yanında düşük faiz politikasıyla birlikte büyük-küçük mevduat için faiz farklılaştırması uygulamalarına karşı kamu bankalarının yalnızca kaynak toplama amacına yönelik yüksek faizle mevduat topladıkları,buna rağmen yıl sonunda kar ilan ettikleri görülmüştür.Ayrıca kamu bankaları,topladıkları bu kaynakları,düşük faizlerle kredi olarak vermişlerdir.Fon toplama kullandırma alanındaki bu uygulamalardan doğan ve kamu bankaları ile özel bankalar arasındaki,özel bankalar aleyhine yaratılan bu rekabet dezavantajı bankacılık sisteminin dengesini de bozan önemli etkenlerden biri olmuştur.

⁶⁸ Ayanoğlu,E s.46

1980 sonrası iktisadi politikalar ve bu politikalarla birlikte gündeme gelen özelleştirme akımı sonucu kamu bankalarının özelleştirilmesi gereğini doğuran temel noktaları şöyle özetlenebilir.⁶⁹

1)Ekonomiye devlet müdahalesinin azaltılması ve devletin ekonomideki payının daraltılması,

2)Kamu kesimi açıkları ve özelleştirme gelirleri,

3)Bankacılık sektöründe rekabetin arttırılması ve kaynaklanan etkin kullanımının sağlanması,

4)Bankacılık sektörü ile siyaset ilişkisinin ortadan kaldırılması,

5)Para ve sermaye piyasalarının gelişmesi ve mülkiyetinin tabana yayılması,

6)Kamu bankalarına çağdaş ve dinamik bir yapı kazandırılması.

1.6.2.Türkiye’de Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi Uygulamaları

Türkiye’de kamu bankalarının özelleştirilmesi süreci,1994 yılında 4046 sayılı ‘‘Özelleştirme Uygulamaları Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un kabul edilmesiyle başlamıştır.⁷⁰

Bununla birlikte,Türkiye’de özelleştirmeye ilgili ilk kapsamlı düzenleme 1986 yılında çıkarılan 3291 sayılı Yasa ile gerçekleştirilmiştir. 4046 sayılı Yasa ile,3291 sayılı Yasa’nın özelleştirme ile ilgili maddeleri yürürlükten kaldırılmış,Özelleştirme İdaresi Başkanlığı da geniş yetkilerle donatılmıştır.

Kamu bankalarının özelleştirilmesindeki ilk örnekler,Türkiye’de Çaybank(%49) ve Şekerbank(%10) ta bulunan kamu paylarının büyük ortaklara satılması ile Sümerbank A.Ş daki %100 kamu payının blok satış yöntemi ile

⁶⁹ GYİAD’’Kamu BankalarınınÖzelleştirilmesi’’Ed.Sadi Uzunoğlu,Ekonomik Raporlar Dizisi-1,İstanbul,1996.s.18-24

⁷⁰ Refik Çulpan,Şule Topçu,Ayhan Sarısı,’’Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi’’.Uzman Gözüyle Bankacılık,Aralık,s.45.

özelleştirilmesi ve Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş deki % 11.68 kamu payının İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında satışdır.⁷¹

Bunlardan Sümerbank,Ekim 1987’de Bakanlar Kurulu Kararı ile özelleştirmede kapsamına alınmış,bu amaçla Aralık 1987’de Ana Sözleşme değişikliği Sümerbank Holding A.Ş’ye dönüştürülmüştür.Temmuz 1993’te Yüksek Planlama Kurulu kararı ile holding,Sümerbank A.Ş. ve Sümer Holding olarak ikiye ayrılmıştır.Sümerbank A.Ş.,1993’te Kamu ortaklığı idaresi tarafından devralınmış,tüm aktif ve pasifleri Halk Bankası’na devredilerek,sahip olduğu personel ve teçhizat ile yeniden yapılandırılmıştır.KOİ tarafından değerlendirilmesi yapılan banka,YPK kararı ile satışa çıkarılmış ve ihale sonucu 4 teklif alınmıştır.

Bu süreçte karşılaşılan en önemli sorun,fiyat ve ödeme koşullarında ortaya çıkan anlaşmazlıklardır.⁷²Bu durumda ikinci bir ihale açılmış sonuç olarak banka,17 Ekim 1995 tarihinde kesin olarak 103.5 milyon dolara satılmış ve bunun 51.7 milyon doları peşin tahsil edilmiştir.⁷³

Kamu bankalarının özelleştirilmesindeki diğer uygulamalar kısaca şöyle sıralanabilir.⁷⁴

-T.İş Bankası’nın %12,3’lük kamu hissesinin,%7,4’ü uluslararası borsada ve %4,9’u halka arz yöntemiyle satılmıştır.İç ve dış konjoktürün olumlu olmamasına rağmen,650 milyon dolara gerçekleştirilen satış başarılı olmuştur.⁷⁵

-Etibank Bankacılık A.O.ile bu bankanın varlıklarının 18 Eylül 1996 tarih ve 96/8532 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı’nın Eski Karar ve 4046 sayılı özelleştirme uygulamalarının düzenlenmesine ve bazı kanun ve hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılmasına dair kanun’un ilgili hükümleri çerçevesinde bölünmesiyle kurulan Denizbank A.Ş. ve Anadolubank A.Ş.’deki %100 kamu payları özelleştirilmiştir.

⁷¹ Çankaya, F,Öz M,s.16

⁷² Çulpan R,Topçu Ş,Sarısı A,s.47-48.

⁷³ Akıllıoğlu M.Z,Altuntaş Y,Çanga A,s.4-23

⁷⁴ Çankaya F,Öz M,s.16

⁷⁵ Sinan Solok’’Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi’’,Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,T.C.Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ana Bilim Dalı Maliye Teorisi Bilim Dalı,İstanbul,1999,s.108.

Belirtmek gerekir ki,4046 sayılı Yasa'nın geçici 3.maddesi ''Kamu Bankalarının(T.C.Merkez Bankası,T.C.Ziraat Bankası,T.Halk Bankası A.Ş. ve Eximbank hariç) özelleştirmeye hazırlık işlemleri,bu kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten sonra iki yıl içinde tamamlanır''hükmüne taşımakta,böylece Vakıflar Bankası ve Emlak Bankası A.Ş.Yasa'nın yayımlanmasıyla birlikte özelleştirme süreci içine alınmış olmaktadır.

Türk Ticari Bankacılık Sektörün'de şimdiye kadar gerçekleştirilen özelleştirme çalışmaları,sektörün rekabet gücünün ve bankaların etkinlik ve verimliliğinin artırılması bakımından istenen sonuçlara ulaşamamıştır.Çünkü,halen Ziraat Bankası,Halk Bankası,Emlak Bankası ve Vakıflar Bankası'nın oluşturduğu kamu bankaları,sektördeki kaynakların %40'ını yönlendirmektedir

Özelleştirilen Sümerbank ve Etibank ise,gerekli bankacılık kriterlerini yerine getiremeyerek,mali yapısı bozulmuş,olarak TMSF 'ye geri dönmüştür.⁷⁶

1.6.2.1.Kamu Bankalarının Bölünerek Özelleştirilmesi

Bugüne değin kamu bankaların satışında blok satış yöntemi kullanılmış ve bu satışlar yerli yatırımcılara yapılmıştır.Ancak, bu çalışmanın kapsamındaki kamu bankaları büyük aktif değerlere sahip olduğundan,bu bankalardaki kamu paylarının bölünerek parçalar halinde satılmasının işlemleri kolaylaştıracağı ileri sürülmektedir.⁷⁷

Başka bir deyişle,kamu bankalarının bilanço değerlerinin çok yüksek olmasından dolayı,bunları satın alabilecek sermaye birikiminin ülkede olmadığı iddia edilmekte ve bu bankaların bölünerek ya da küçültülerek satılması gerektiği öne sürülmektedir.⁷⁸

Bölünerek özelleştirilmeleri düşünülen bankaların,bölünme aşamasında güçlü mali yapılara sahip olmaları gerekmektedir,aksi taktirde bu bankaların küçük bir

⁷⁶ Hüsnü Kızılyallı, ''Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi ve Mevduat Sigortası'',Banka-Mali ve Ekonomik Yorumlar,Sayı:3,Mart 2002.,s.17.

⁷⁷ Solok S,s.107.

⁷⁸ Ayhan Sarısu,Türk Bankacılık Sisteminin Genel Yapısı,Temel Özellikleri ve Kamu Bankalarının Bölünerek Özelleştirilmesi,T.C.Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı,Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü,Ankara,1996,s.129

finansal krizde piyasadan çekilmelerine varacak sonuçlar kaçınılmaz olabilecektir.Bu nedenle,bölünme aşaması öncesi her bir banka için özelleştirme takvimi belirlenmelidir.

Bununla birlikte ,bu bankaların küçültülmesinin rekabet güçlerini zayıflatacağı ve uzun dönemde piyasada faaliyet göstermelerini zorlaştıracacağı ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır.Zira büyük ölçekli bankaların,küçüklere göre risk alma kabiliyetleri daha yüksektir.

Sonuç olarak,kamu bankalarının farklı tüzel kişiliklere bölünerek özelleştirilmesinin başarılı olması,şu koşullara bağlı gözükmektedir.

- Uygun bölünme kriterlerinin tespiti,
- Uygun zamanda ve yerde başlatılacak promosyon çalışmaları,
- Bölünme ve özelleştirme aşamaları arasındaki sürenin kısa tutulması,
- Her banka için hazırlanmış stratejik hareket planlarının her aşamasının kontrol altında tutulması.

İKİNCİ BÖLÜM

BASEL KRİTERLERİ VE GELİŞİMİ

2.BASEL KRİTERLERİ

Tezinim 2.bölümünde ağırlıklı olarak Basel-II kriterlerine yer verilmekle birlikte kısaca Basel-I kriterlerine de değinilmiştir.

Dünyada çok hızlı bir şekilde yaşanan ekonomik gelişmeler doğal olarak bütün sektörleri etkilemektedir.Bu gelişmelerden doğrudan doğruya ve en fazla etkilenen sektörlerden biri de finans sektörü olmuştur.Zira, ticari hayatın sirkülasyonu birinci derecede, finans sektörünün sağlıklı çalışmasına bağlıdır. Finans sektörünün en önemli aracı ise gerektiğinde reel sektörü finanse eden bankalardır.⁷⁹

Birçok alanda olduğu gibi bankacılık alanında da son yıllarda küreselleşmenin etkilerini görmek mümkündür.Nitekim, bunun bir sonucu olarak, rekabet gücünü daha da artırmak isteyen bankalar arasında devralma ve birleşmelerin arttığı açıkça gözlenmektedir.Banka şirketleri arasındaki devralma ve birleşmelerin artması, güç dağılımını ve dengeleri doğrudan doğruya etkilemektedir.Bu etkileşimin sonucu olarak, uluslararası büyük bankalar, risk yönetiminin önemini keşfetmişler ve taşınan risklerin farkında olarak bu risklere karşı gerekli tedbirlerin alınmasıyla muhtemel kayıpların engellenmesinin bankalar için yarattığı katma değer farkına varmışlardır.Bunun üzerine bankalar konuyla ilgili yetişmiş personel politikası oluşturmak ve bunları elde tutabilmek amacıyla önemli miktarda yatırım yapmak zorunda kalmışlardır.

Ayrıca, Ar-Ge faaliyetleri yürütmek ve bilgi sistemlerini geliştirmek için milyonlarca dolarlık yatırım yapılması kaçınılmaz bir sonuç olmuştur. Bu gelişmelerin sonunda bazı uygulamalar tercih edilmeye başlanmıştır. Nihayet, ortaya çıkan en iyi uygulamalar, Basel Kriterleri olarak ifade edilen düzenlemelerin esin kaynağını oluşturmuştur. Basel kriterleri, kredi faiz oranının belirlenmesi ve hangi unsurların teminat olarak kabul edilebileceği konularında bankalar ve kredi talep eden işletme

⁷⁹ Risk Yönetimi ve BASEL II'nin KOBİ'lere Etkileri, TBB, Yayın No.228, Eylül 2004,s.18.

sahiplerinin alışkanlıklarının önemli ölçüde değişmesine yol açmıştır. Süreç halen devam ettiği için değişikliklerin daha başka konularında da sürmesi sürpriz olmayacaktır.⁸⁰

Basel kriterlerinin ortaya çıkmasında BIS ve Basel komitesi etkili olmuştur. Aşağıda kısaca BIS ve Basel Komitesi anlatılmıştır.

BIS, 17 Mayıs 1930'da, uluslararası ödemeler sistemini düzenlemek amacıyla kurulmuştur. BIS, 1960'larda, Bretton Woods sisteminin işlerliğini sağlamak için önemli çalışmalar yapmıştır. 1980'lerdeki petrol krizlerinin arkasından da ödemeler sisteminin aksamamasına çalışmıştır. Merkez bankaları için bir işbirliği forumu oluşturma çabalarının yanı sıra, uluslararası piyasalarda istikrarı sağlamaya yönelik araştırmalar yapmak ve öneriler getirmek (örneğin sermaye yeterlilik rasyosu) gibi görevleri de olan BIS, merkez bankası müşterileri ve uluslararası organizasyonlar için temel bankacılık faaliyetleri de yapmaktadır.

BIS yönetim kurulu'nun 17 üyesi bulunmaktadır. 6 temel üye (Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, İngiltere Merkez Bankaları Başkanları ve ABD Merkez Bankaları Kurulu Başkanı) ve bu üyelerin kendi ülkelerinden seçecekleri 6 ek üyenin yanı sıra, seçimle iş başına gelmiş 5 üyesi (Kanada, Japonya, Hollanda, İsveç ve İsviçre) bulunmaktadır.⁸¹

Basel Komitesi ise, 1974 yılında G-10 ülkelerinin (Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere ve ABD) Merkez Bankası Başkanları tarafından oluşturulmuş, BIS bünyesinde faaliyet gösteren bir kuruluştur.

Komite'nin kuruluşunun temelinde 1974 yılında petrol fiyatlarında aşırı artışlara bağlı petrol krizinin dünya uluslararası para ve sermaye piyasalarında büyük dalgalanmalar yaratması ve bu durumun bankalara olumsuz yansımaları bulunmaktadır. Komite, hiçbir uluslararası denetim yetkisine sahip değildir. Düzenlemeleri tavsiye

⁸⁰ Ayhan Çakır, BASEL II'nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri, BDDK Araştırma Raporları 2005/4, s.24

⁸¹ Ş.Babuscu. "Türk Bankacılık Sektöründe Beklentiler ve Gelişmeler", Halkbankası, Eğitim Daire Başkanlığı, Ankara, 2003, s.305

niteliği taşımakta, ancak düzenlemelerine uymayan ülkelerin bankacılık sistemleri uluslararası platformda ikinci sınıf olarak değerlendirilmekte ve uluslararası piyasalardaki risk primleri olumsuz etkilenmektedir. Dolayısıyla Komite'nin aldığı kararlar ülkelerin büyük çoğunluğunda ve hemen hemen aynı şekilde uygulanmaktadır. Son 20 yıl içerisinde denetim-gözetim otoritesi haline gelen B.I.S., sürekli yayınladığı çalışmalar ile bankacılık sektörünün de içinde olduğu dünya finansal piyasalarınca kabul gören uluslararası düzenlemelerin mimarı konumundadır.

2.1.BASEL KRİTERLERİ

2.1.1.Basel-I Kriterlerinin Ortaya Çıkışı

Bankacılık denetimiyle ilgili önemli hususların anlaşılmasının kolaylaştırılması ve dünya genelinde bankacılık denetiminin kalitesinin iyileştirilmesi amacıyla Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS)² bünyesinde faaliyet gösteren ve 1974 yılında oluşturulan Basel Bankacılık Denetim Komitesinin üyeleri Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere ve ABD'nin dahil olduğu 13 ülkenin merkez bankaları ve bankacılık denetim otoritelerinin yetkililerinden müteşekkildir. Komite, ulusal sermaye yeterliliği hesaplama yöntemlerini birbirleriyle uyumlu hale getirmek ve bu konuda asgari bir standart oluşturmak amacıyla Basel I olarak adlandırılan Sermaye Yeterliliği Uzlaşısını 1988 yılında yayımlamıştır.⁸²

Basel Komitesi tarafından uluslararası platforma duyurulan sermaye yeterliliği düzenlemesi, pek çok ülkede farklı normlarla uygulanan sistemleri tekdüze hale getirmiş ve söz konusu düzenlemeye 1996 yılında piyasa riski hesaplaması dahil edilmiştir. Basel I düzenlemesi olarak adlandırılan bu düzenleme, başta G-10 ülkeleri olmak üzere birçok ülkenin denetim otoritesince kabul görmüş olup, şu an itibarıyla 100'den fazla ülkede uygulamada bulunmaktadır.

Basel I (Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı), Uluslararası bankacılık sisteminin sağlamlığının ve istikrarının güçlendirilmesine ve uluslararası aktif bankaların

⁸² Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu Çalışma Tebliği Sayı: 1 / Ocak 2008, CRD/Basel -2 Ülke Uygulamaları, s. 10.

arasındaki rekabetin geliştirilmesine yardımcı olmuştur. Ancak, finansal piyasalar zaman içinde önemli ölçüde gelişmiş ve dünya finansal sistemi dikkate alınabilecek ölçüde ekonomik türbülansa maruz kalmıştır. Ayrıca Basel - 1; bankaların risk düzeylerini tam olarak yansıtmaması, düzenlemenin yarattığı farklılıklar nedeniyle oluşabilecek arbitrajı engelleyememesi, operasyonel risk gibi bazı riskleri içermemesi ve OECD ülkesi kriterinin yol açtığı rekabet eşitsizliği nedeniyle bankalarda yeterli sermaye ve risk yönetimine sahip olunması veya bankacılık sisteminin güven ve sağlamlığının temin edilmesi hususlarında yetersiz kalmış ve yeni bir düzenleme ihtiyacı hasıl olmuştur.⁸³

2.1.2. Basel-I Kriterlerinin Temel Esasları

Basel I kriterlerinin en temel esası, kredi verilecek olan müşterinin kredi riski açısından sermaye yükümlülüğünün OECD ülkesi olup olmama kriterine göre belirlenmesidir. Kredilendirmede OECD ülkesi olanlar lehine kredi kolaylıkları sağlanması esası geçerli olmuştur. Bu düzenleme ile bankaların kredi riski taşıyan faaliyetleri ile bünyelerindeki sermaye ile denge kurulması amaçlanmıştır. Komite, 4 risk ağırlığı belirlemiş ve bankanın tüm aktiflerini bu sınıflandırmaya tabi tutarak sermaye ile ilişkilendirmiştir ⁸⁴“Sermaye / Risk Ağırlıklı varlıklar” olarak ifade edilebilecek bu rasyoya, 1996 yılında piyasa riski de etkilenmiş ve rasyo, “Sermaye / (Risk Ağırlıklı Varlıklar + Piyasa Riski)” haline gelmiştir.

Basel I’in getirdiği temel unsurlardan biri ülke riskleri olup, ülkeler ve ülkelerin kuruluşları OECD üyesi olup olmamasına göre kesin bir ayrıma tabi tutulmuştur. Basel I sermaye yeterliliği konusunda belirli bir standart getirmiş olmakla birlikte belli başlı noktalarda eleştiriye de uğramıştır. Bu eleştirileri aşağıdaki gibi özetleyebiliriz ⁸⁵

- Kredi riskinin ayrıştırılmasının sınırlı olması; 1988 Sermaye Uzlaşısı tüm kredi risklerini %0-%20-%50-%100 olmak üzere 4 risk ağırlığına bölmektedir.

⁸³ BDDK, Basel -2 Ülke Uygulamaları, s. 11.

⁸⁴ Babuscu Ş, s.262

⁸⁵ Babuscu Ş, s.263

- Kredi riskinin statik ölçülmesi; sermaye yeterlilik rasyosu için kritik değer olarak belirlenen %8 oranı, ülkelerin ve ölçüme dahil kuruluşların değişen koşullarına göre esneklik göstermemektedir.

- Vadenin dikkate alınmaması; vade, önemli bir risk faktörü olmasına karşın, dikkate alınmamaktadır.

- Karşı tarafın kredi değerliliğine dikkat edilmemesi.

Basel-I düzenlemesi zaman geçtikçe doğan ihtiyaçlara göre geliştirilmiştir. Bunlardan en önemlisi 1994 yılında Meksika, Türkiye gibi ülkelerde ortaya çıkan finansal krizlerin niteliği ve etkileri, faiz oranı ve döviz kuru gibi piyasa riski taşıyan unsurların da sermaye yeterliliği hesaplamasına katılmasını zorunlu kılmıştır. Bu çerçevede 1996 yılında piyasa riski sermaye yeterliliği hesaplamasına dahil edilmiştir. Ancak gelişen bankacılık faaliyetleri ve Basel-I kriterlerinin risk hassasiyetinin sınırlı olması, yeni bir düzenleme yapılması açısından zorunluluk teşkil etmiştir.

Basel-I kriterleri ile bankaların krizlere ve finansal kırılganlığa karşı dayanıklılığını arttırmak üzere ve finansal istikrarı sağlamak amacıyla uymaları gereken temel kriterler belirlenmiştir. Sermayenin risk ağırlıklı aktiflere oranına % 8 alt sınırı getirildi. Banka bir kaynağını belli bir kullanıma tahsisi ederken nakdi ve yada gayri nakdi riski tahsisi ederken yarattığı 100 birim için 8 birim sermaye bulundurma zorunluluğu vardır. Yani kredi verecek olan banka veya kredi kuruluşu sermayesinin en fazla 12,5 katı kadar risk alabilecektir. Bu durumda, yeni kredi tahsis etmek durumunda olan banka veya kredi kuruluşları şayet risk katsayısını tamamlamışlarsa sermaye artırımına gitmek zorunda kalacaklardır. Bu zorunluluk doğal olarak yeni kredi maliyeti olarak müşteriye yansıyacaktır. Basel-I kriterleri bu anlamda risk ölçümlemesini tek ölçüye bağlamış bulunmaktadır. Bu durum kısa süre içerisinde yetersiz kalmış ve değiştirilmesi kaçınılmaz olmuştur. Başlangıç olması sebebiyle olsa gerek, Basel-I kriterleri özetle yukarıda belirtilenlerden ibarettir. Söz konusu temel esasların, risk yönetiminde tek bir ölçüye bağlı kalınması, ağırlıklı olarak sermaye odaklı olması, işletmelerin sınıflandırılmasında ve kredilendirilmesinde çeşitlilik sağlanmaması

sebebiyle uzun süre uygulanması mümkün olmamıştır.Nitekim, 1988 yılında kabul edilen Basel-I kriterleri 2004 yılında yerini Basel - 2 kriterlerine bırakmıştır.

2.1.3.Basel-I'in Oluşturulması

Denetim otoritelerinin bankalarının sermaye yeterliliğinin ölçülmesinde kullanabileceği uluslar arası bir yöntem belirlenmesi amacıyla Uluslar arası Ödemeler Bankası bünyesinde gelişmiş ülkelerin merkez bankaları ve bankacılık denetim otoritelerinden yetkililerin katılımıyla BCBS tesis edilmiştir.Bu komitenin çalışmaları sonucunda ülkelerde uygulanan sermaye yeterliliği hesaplama yöntemlerinin birbirleriyle uyumlu hale getirilmesi ve uluslar arası platformda geçerli olacak asgari bir sektör standardın belirlenmesi için Basel-I olarak adlandırılan sermaye yeterliliği uzlaşısı yayımlanmıştır. ⁸⁶Bu uzlaşi başta G-10 ülkeleri olmak üzere birçok ülke denetim otoritesince kabul görmüş olup,şu an itibariyle 100-den fazla ülke,sermaye yeterliliği hesaplama yöntemi olarak Basel-I'i temel almıştır.Bir takım dezavantajlar taşımaya rağmen şu an için uluslar arası bir sektör standardı haline gelmiş olan Basel-I'i temel alan bir sermaye yeterliliği ölçüm yöntemi 1989'da yayımlanan ve üç yıllık bir geçiş sürecini de içeren düzenleme ile ülkemizde de uygulanmaya başlanmıştır.⁸⁷.

Basel-I'de bankanın bilanço içi ve dışında yer alan varlıkları ve alacakları kulüp kuralı olarak adlandırılan ülkelerin OECD üyesi olma durumları ve tarafların devlet veya mali kurum olması veya alacağın teminatının gayrimenkul olmasını esas alan bir yöntemle risk ağırlıklarına tabi tutulması benimsenmiştir.Böylece aktifin kalitesini ortaya koymak ve bunun bankanın sermayesi ile ilişkilendirmek mümkün olmuştur.Buna göre bankaların Özkaynak/Risk Ağırlıklı Varlıklar oranının %8'in üzerinde olması kabul edilmiştir.⁸⁸

⁸⁶ Rıdvan Çabukel, ''Bankaların Kurumsal Kredileri Açısından Kredi Riski Yönetimi ve Basel II Uygulaması,Türkiye Bankalar Birliği,Mart 2007,s.34

⁸⁷ Hazine Müsteşarlığı''3182 sayılı Bankalar Kanunu'na İlişkin Tebliğ,No:6,Resmi Gazete,26.10.1989,20324

⁸⁸ Çabukel R,s.35

2.1.4.Basel-I'e Piyasa Riskinin Dahil Edilmesi

1990'ların başında uluslar arası piyasalarda bankaların rolü artmış ve önemli banka krizinden sonra Group of Thirty tarafından piyasa riski üzerine bir rapor yayımlanmıştır.Benzer bir çalışma Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından yapılmış ve piyasa riskinin bu risk ağırlıklı varlıklara dahil edilmesine yönelik genel esaslar belirlenmiştir.Komite piyasa riskinin sermaye yükümlülüğüne nasıl dahil edileceği yönündeki genel esaslarda 1996 yılında yayımladığı dökümanla değişiklik yapılmıştır.⁸⁹

2.2.BASEL-II KRİTERLERİ

Gelişmekte olan piyasalarda bankacılık krizlerinin temel nedenleri, dışsal ve içsel makroekonomik oynaklık, kredilerde genişleme, varlık fiyatlarında çöküş, banka bilançolarında oluşan vade ve yabancı para uyumsuzlukları,finansal serbestleşmeye hazırlanma ve geçişte yetersizlik,finansal piyasalara devlet müdahaleleri ,bankanın dahil olduğu risk grubunun kredilendirmesi,muhasebe,kamuya açıklama ve yasal çerçevede zayıflık olarak saymıştır.Bu sebeplerden bir kısmı ülkemizde yaşanan 2000-2001 krizlerinde kendini göstermiştir.⁹⁰Bunun üzerine,BDDK tarafından 'Bankacılık sektörü yeniden yapılandırma programı yürürlüğe konularak krize neden olan eksikliklerin giderilmesinde yönelik çalışmalar yapılmıştır.

Türk bankacılık sisteminde yaşanan 2000-2001 krizlerinde batan bankaların kurumsal kredileri portföylerini belirli gruplara verilen doğrudan ve dolaylı krediler oluşturmaktadır.Bu durum ekonomide kaynakların etkin dağılmamasına neden olmuştur.Bu süreçte,bankaların gerek dahil olduğu risk grubu,gerekse diğer krediler için yeterli karşılık ayırmamış olmamaları muhtemeldir.Nihayetinde,2000-2001 krizine müteakiben Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı kapsamında bankalar üçlü denetime tabi tutulmuş ve 2001 yılı sonunda ayrılan özel karşılık tutarı Cumhuriyet tarihinin en yüksek seviyesine çıkmıştır.

⁸⁹ Çabukel R,s.35

⁹⁰ Ömer Faruk, Çolak ‘‘Finansal Kriz ve Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Programı Üzerine Bir Eleştiri’’Gazi Üniversitesi,İİBF Dergisi,s.2

Finansal kuruluşların risk yönetim süreçlerinde yetersizlikler sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Finansal kuruluşlar, finansal holding şirketi altındaki yapılanmaları kullanmak suretiyle maruz kaldıkları riskleri gizleyebilmektedir. Ayrıca bunlar, bir alandan diğerine riskin aktarılması suretiyle yasal sermaye yükümlülüğünü azaltma imkanına sahip olmaktadır. Benzer şekilde farklı ülkelerde faaliyet gösteren birimler kullanılarak da, finansal kuruluşların risklerinin gizlenmesi veya riskin aktarılması mümkündür. Finansal kuruluşların düzenlemelerinde bütünlüğün sağlanması ve daha iyi denetlenebilmesi amacıyla çeşitli platformlar oluşturmaktadır. Bankacılık, sigortacılık ve sermaye piyasaları alanlarında uluslararası düzenleme ve denetleme standartlarını belirleyen Basel Bankacılık Denetim Komitesi, Uluslararası Sermaye Piyasası Kurulları Organizasyonu ve Uluslararası Sigorta Denetçileri Birliği tarafından ortak konularda birlikte düzenlemelerin yapılması için 1996 yılında Ortak Forum oluşturulmuştur. Ortak Forum tarafından grup içi işlemler risk konsantrasyonu ve kredi riski transferine ilişkin standartlar hazırlanmıştır.⁹¹

Bankacılık, sigortacılık ve sermaye piyasalarında düzenleme ve denetleme çerçevesinde bütünlüğün ve etkinliğin sağlanması için pek çok ülkede, finansal sektör denetim otoritelerinin kurulması yönünde çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Ülkemizde de bu gelişmelere paralel olarak ‘dokuzuncu Kalkınma planı finansal hizmetler özel ihtisas rapor’unda düzenleme ve denetim maliyetlerini azaltmak ve sektörü rekabetçi bir yapıya hazırlamak maksadı ile, finansal hizmetlerde düzenleyici ve denetleyici otoritelerinin ‘tek çatı altında toplanması’ veya ‘koordinasyonu sağlayacak ortak çalışma zemini oluşturmaları’ öngörülmüştür.⁹²

Bankalar faaliyetleri nedeniyle faiz oranı riski, piyasa riski, kredi riski, bilanço dışı riskler, teknoloji riski ve operasyon riski, kur riski, ülke ve hükümetlerin riski, likitite riski ve iflas riski gibi pek çok riske maruz kalmaktadır.

⁹¹ Çabukel R, s.36

⁹² DPT ‘‘Finansal Hizmetler Dokuzuncu Kalkınma Planı Özel İhtisas Raporu, Ankara, Ocak, 2006, s.28

Diğer taraftan,risk yönetimi anlayışı finansal kuruluşların yanı sıra,reel sektör ve denetim kuruluşları için de önem arz etmektedir.Ülkemizdeki reel sektör firmaları için önemli olan riskler, genel dışsal riskler,faaliyet riskleri,finansal riskler ve kurumsallaşamama riskleridir.Denetim kuruluşları için ise,denetim riskinin azaltılması temel unsur olup,bu risk kaynaklarına göre riskler; yapısal risk,kontrol riski ve bulgu riski olmak üzere üç grupta ele alınmaktadır.⁹³

Risk yönetimine ilişkin süreçlerin bankalarda tesis edilmesi için Basel bankacılık denetim komitesinin yayımladığı prensiplerden de yararlanarak 2001 yılında “Bankaların iç denetim ve risk yönetim sistemleri hakkında yönetmelik” yayımlanmıştır.⁹⁴

Bu kapsamda,bankalar risk yönetim sistemlerini kurmuşlar ve mevzuatta zorunluluk olarak öngörülen hususlarında ötesinde çalışmalar yapmışlardır.Bankaların önemli bir bölümü riske maruz değer modellerini kullanırken,bazıları kendi portföyüne ilişkin zarar olasılığını istatistiki yöntemlerle izlemeye başlamışlardır.⁹⁵

Uluslararası piyasalardaki gelişmeler, mevcut düzenlemenin değişen koşullar karşısında yetersiz kalması, risk çeşitlerinin artması gibi unsurlar yeni sermaye standartları oluşturmayı gerektirmiştir. Bu açıdan bakıldığında Basel I ortaya çıktığı dönemdeki ihtiyaçları karşılayan, ancak günümüzde risk ölçme yapısının yetersizliği nedeniyle eksik kalan bir uygulama haline gelmiştir.Bu çerçevede Haziran 1999’da ilk taslak metni yayımlanan “Basel-II Yeni Sermaye Uzlaşısı”, daha hassas risk ölçümüne ulaşma amacı taşıyan bir düzenleme olarak ortaya konulmuştur.Bankaların kredi riski taşıyan aktiflerini, yeni bir karşı taraf sınıflandırmasına tabi tutan düzenleme ile, karşı tarafların kredi değerliliği ön plana çıkarılmış, ulusal denetim otoritelerinin

⁹³ Hasan,Kaval’’Muhasebe Denetimi,Akademik Denetim,Danışmanlık ve Yeminli Mali Müşavirlik A.Ş.2003,s.152

⁹⁴ BDDK’’ Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik’’Resmi Gazete,24659,10.01.2001,s.114

⁹⁵ TBB’’Bankaların Risk Yönetimi Çalışmaları Hakkında Değerlendirme’’Risk Yönetim Sistemleri ve Uygulama Esasları Çalışma Grubu.Nisan 2004,s.35

denetimlerinin önemi vurgulanmış ve kamuyu aydınlatma gereklilikleri belirlenerek şeffaflık sağlama yolunda adımlar atılmıştır⁹⁶

Düzenlemeler temel olarak yönetime, banka faaliyetlerinin risklerini etkin olarak yönetmek ve kötü şartlara karşı yeterli finansal kaynakları sağlamak ödevlerini yüklemektedir. Bu nedenle kurumlarda risk kültürünün yerleşmesi açısından yeni düzenlemelerin zorlayıcı etkileri olacaktır. Düzenlemelerde yer alan farklı yaklaşımların basit ve kapsamlı seçenekleri bulunmaktadır. Basit yaklaşım ve seçenekler, ortalama bir banka düşünülerek hazırlanmış standart kuralları içerdiğinden, yaklaşım veya seçenek olarak basit yöntemleri seçen bankalar, ellerindeki avantajları tam olarak değerlendiremeyecekleri için gerekenden fazla sermaye tutmak durumunda kalabileceklerdir. Kredi riski ölçümünde kullanılacak risk ağırlıkları için dış ve/veya iç derecelendirme (rating) notları esas alınacağından, reel sektör firmalarını kredi değerliliklerini tespit ettirmeleri bir zorunluluk haline gelecek, bunun sonucunda da ülkede derecelendirme şirketlerinin faaliyetleri yaygınlaşacak ve şeffaflık artacaktır. Bankaların risk yönetiminin etkinleştirilmesi ile mevduat sahipleri de korunmuş olmaktadır. Ayrıca, kamuyu aydınlatma ilkelerinin yerine getirilmesiyle de yatırımcının sağlıklı karar alması yönünde aşama kaydedilmiş olacaktır. Vurgulanması gereken önemli bir nokta da OECD ülkesi olmanın avantajının kaybolmasıdır. Ülkemiz gibi gelişmekte olan OECD ülkeleri bu noktada olumsuz etkilenecektir. Bunların yanı sıra, rating kültürü yerleşmemiş ülkelerde ve reel sektörü küçük işletme yoğun bir profile sahip ülkelerde Basel-II gerekliliklerini yerine getirmek, çok sıkıntılı bir süreç haline gelebilecektir. Firmaların önemli bir kısmının ratingi çok yüksek olmayan ülkelerin bankaları için sermaye gereksinimi doğacaktır. Basel-II düzenlemesi kendi içinde 3 ana bölümden (yapısal blok) oluşmaktadır.⁹⁷ Bunlar;

- Birinci Yapısal Blok: Asgari sermaye gereksinimi (bankaların risk türlerine göre sermaye gereksinimlerini hesaplama sistemleri anlatılmaktadır).

⁹⁶ BDDK, (Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu)“Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı”, 2005,s.15

⁹⁷ BDDK,“Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı”s.18

- İkinci Yapısal Blok: Denetim otoritesinin gözden geçirilmesi (denetim otoritelerinin risk bazlı denetim yaparken dikkate alacakları hususlar belirtilmektedir. Bu aynı zamanda denetime yönelik bankaların yapması gereken faaliyetleri göstermesi bakımından önemlidir).

- Üçüncü Yapısal Blok: Piyasa disiplini (bankaların şeffaflığını sağlamak amacıyla kamuya açıklamaları gereken bilgilere ilişkin asgari unsurların belirlendiği bölümdür).

- Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel-II), bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçülmesine ve değerlendirilmesine ilişkin olarak Basel Bankacılık Denetim Komitesi (*Basel Committee on Banking Supervision – BCBS*)¹ tarafından yayımlanan ve yakın tarihte birçok ülkede yürürlüğe girmesi beklenen standartlar bütünüdür.

- Basel-II bankalarda etkin risk yönetimini ve piyasa disiplini geliştirmek, sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini arttırmak ve bu sayede sağlam ve etkin bir bankacılık sistemi oluşturmak ve finansal istikrara katkıda bulunmak için sunulmuş önemli bir fırsattır.

- Basel-II içerisinde sermaye yükümlülüğünün nasıl hesaplanacağı, maruz kalınan risklerin nasıl yönetileceği, sermaye yeterliliğinin nasıl değerlendirileceği ve nasıl kamuya açıklanacağına ilişkin hükümler mevcuttur.

- Basel-II içerisinde risk ölçümüne ilişkin olarak basit aritmetiğe dayalı standart yöntemler ile kredi, piyasa ve operasyonel riske ilişkin istatistiki/matematiksel risk ölçüm metodlarını içeren yöntemle bulunmaktadır.

- Basel-II süreci aslında risk yönetimine ilişkin son yıllarda gözlemlenen gelişmelerin bir devamı niteliğindedir ve gelişmiş ülkelerde sektör standardı olarak yürütülen uygulamalar Basel-II ile birlikte mevzuat şekline dönüşmüştür.⁹⁸

⁹⁸ BDDK, (Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu) 2005b. “10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)”, BDDK Araştırma Dairesi, Ocak 2005,s.11

2.2.1.Basel-II'nin Geliştirilmesi

Basel Komitesi, finansal piyasalarda meydana gelen gelişmeleri ve Basel-I'in sermaye yeterliliği ölçümüne ilişkin eksikliklerini dikkate alarak Haziran 1999'da Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısına (*Basel-II*) ilişkin ilk istişari metni (*Consultative Paper-1*) yayımlamıştır. Ardından 2001 yılı başında ikinci istişari metin (*Consultative Paper -2*), Nisan 2003'te ise üçüncü istişari metin (*Consultative Paper -3*) yayımlanmıştır. Söz konusu istişari metinler, gerek ülke denetim otoritelerinden gerekse bankalar ve diğer ilgili taraflardan alınan yorumlar çerçevesinde revize edilerek yenilenmiş ve Basel-II'ye ilişkin nihai metin Haziran 2004'te yayımlanmıştır.⁹⁹

Kasım 2005'te ise piyasa riskine ilişkin yeni hükümler konulmak suretiyle revize edilmiştir.Basel-II'nin konsolide bazda uygulanması öngörüldüğünde BCBS tarafından sınır ötesi işbirliğine yönelik prensipler belirlenmiştir.

2.2.2.Basel-II'nin Basel-I'den Farkı

- Basel-I'de yer alan, kredi riski açısından sermaye yükümlülüğünün OECD ülkesi olup olmama kriterine göre belirlenmesi prensibine dayanan “külüp kuralı (club rule)” Basel-II ile birlikte kaldırılmaktadır.¹⁰⁰

- Basel-II'de kredi riski, krediyi alan tarafların derecelendirme notlarına göre belirlenmektedir. Basel-II'de yer alan bazı yöntemler bağımsız derecelendirme şirketleri (ör. Standard&Poors, Fitch, Moodys, vb) tarafından verilen derecelendirme notlarını kullanırken, bazı ileri yöntemlerde -bankacılık denetim otoritesi iznine tabi olmak üzere- bankaların kendi değerlendirmelerine dayanarak verdikleri derecelendirme notları dikkate alınmaktadır.

- Basel-I'de sadece kredi ve piyasa riskleri için sermaye zorunluluğu bulunmaktadır.Basel-II'de ise bu risklere ilaveten operasyonel risk sermaye yükümlülüğü de eklenmiştir.Basel-II'de operasyonel risk, yetersiz veya aksayan iç

⁹⁹ Basel-II'ye Geçiş Yol Haritasına İlişkin BDDK Başkanı Sayın Tevfik BİLGİN'in Konuşma Metni , www.bddk.gov.tr ,30.05.2005,s.2

¹⁰⁰ BDDK, “10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)”,s.2

süreçler, insanlar ya da sistemler ya da harici olaylar sonucu ortaya çıkan zarar riski olarak tanımlanmakta (örneğin zimmet, deprem, bilgi işlem arızası sonucu ortaya çıkan zararlar) ve bankalardan bu riskleri için de sermaye bulundurmaları istenmektedir.

- Basel-II içerisinde bankaların sermaye yeterliliklerini kendilerinin değerlendirmesi istenmekte ve hem sermaye yeterliliği hem de bankanın kendisini değerlendirme sürecinin bankacılık denetim otoritesi tarafından denetlenmesi ve değerlendirilmesi istenmektedir.

- Basel-II kapsamında sermaye yeterliliğine ilişkin olarak Basel-II'ye özgü detaylı bilgilerin kamuya açıklanması zorunluluğu getirilmektedir. Bu husus Basel-I'de yer almamaktadır.

2.2.3.Basel-II'nin Avrupa Birliği

- Avrupa Birliği, Basel-II hükümlerini 2007 yılında tüm bankaları ve menkul kıymet şirketleri için uygulamayı planlamıştır.¹⁰¹

- Basel-II'ye hazırlık süreci Avrupa Birliği normlarına uyum çerçevesinde de ele alınmak durumundadır.Basel-II'ye uyum dolaylı olarak Avrupa Birliği standartlarına da uyumu sağlayacaktır.

2.2.4.Basel-II ve Reel Sektör İlişkisi

- Bankalarda risk yönetimi kültürünün daha da gelişmesinin, dolaylı olarak, bankaların müşterisi konumunda olan reel sektör firmalarını da etkileyecek olması aşîkardır.¹⁰² Basel-II risk yönetiminde ortaya çıkan gelişmelerin devamı olarak bu süreci daha da pekiştirecektir.Esasen bilançoları şeffaf olmayan ve yeterince kurumsallaşmamış reel sektör firmalarının bankalarla yaşayabilecekleri sorunlar, Basel-II uygulamasından bağımsız olarak, uluslararası standartlara yükseltilmesi zarureti bulunan risk yönetimi uygulamalarının da doğal ve zaruri bir sonucu olarak görülmelidir.

¹⁰¹ BDDK, “10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II),s.2

¹⁰² BDDK, “10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II),s.3

- Basel-II, derecelendirme notu bulunmayan şirketler için mevcut duruma herhangi bir değişiklik getirmemektedir.Ancak, Basel-II ile birlikte yüksek derecelendirme notuna sahip şirketler diğerlerine göre daha avantajlı konuma geçecektir.

- Bu hususun, şirketlerde kurumsal yönetişimin artması ve kayıtdışılığın azalması yönünde doğal bir teşvik mekanizması oluşturması beklenmektedir.

2.3.BANKALARDA KURUMSAL KREDİLER

Kredi riski finansal piyasaların en eski formudur.Tarihte borç ilişkisi ile birlikte kredi riski ve kredilendirme işlemi başlar.Krediye ilişkin ilk düzenlemelere , M.Ö. 1800’lü yıllarda Hammurabi Kanunlarında yer verilmektedir.Bu kanunların pek çok bölümünde kredilere ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir.Aslında eski Mısırdan bugüne kadar geçen süre içinde kredi riskinin oluşmasına ‘borçlunun borcunu zamanında geri ödeyememesi’ belirsizliği neden olmuştur.¹⁰³

Toplumun temel borçlanma kurumları olan bankaların ilk organize haline 1300’lü yıllarda Floransa’da rastlanır. Günümüzde borç alanın ihtiyaçlarına yönelik olarak bankacılar ve borç verenler tarafından yapılan kredi değerlendirmesi o tarihlerde de yapılmıştır.Ancak, zaman içerisinde kredilendirme süreci , müşteri ilişkilerini esas alan bir yapıya bürünmüştür.Böylece,bankalar müşterinin bir kredisine odaklanmak yerine ,müşterinin bütün işlemleri dahil olmak üzere,müşteri karlılığını değerlendirmeye başlamışlardır.Fakat bu geleneksel yaklaşım,kredilerin fiyatlamasında ve kredi riskinin yönetilmesinde yetersiz kalmış ve kabul edilemez sonuçları beraberinde getirmiştir.

Nihayetinde günlük ekonomik faaliyetlerin bir parçası olarak ekonomik birimler kredilendirme işlemine girmektedirler.Bu işlem,bakkaldan veresiye alınan ekmek olabileceği gibi en belirgin şekilde bankanın kredi olarak bireye veya şirkete belirli miktar parayı ödünç olarak vermesi şeklinde de karşımıza çıkmaktadır.

¹⁰³ Çabukel R,s.16

Ekonomik kaynak dağılımında önemli bir etkinliğe sahip olan bankalarda,kredi tanımı ve riski çok fazla öneme haizdir.Bu bağlamda bankacılık denetim otoriteleri kredi tanımı ile kredi risklerinin sınırlandırılması ve yönetilmesinde ayrıntılı düzenlemelere yer vermiştir.

2.3.1.Krediler ve Sınırlandırılması

Bankalar kullandıkları krediler kurumsal ve bireysel krediler olarak iki temel grupta incelenmesi mümkündür.Risk yönetimi ve sermaye yeterliliğine ilişkin uygulamalar göz önünde bulundurulduğunda banka bilançosunda bulunan hükümetler,bankalar ve hisse senedi işlemleri için bu ayrımın daha da detaylandırılması mümkündür.

2.3.1.1.Mevzuat Açısından Kredilerin Sınıflandırılması

Bankaların temel işlevi olan kredilendirme ve buna bağlı sınırlamalara uyumun takibi ve yasal dayanağın güçlendirilmesi açısından kredi olarak kabul edilen işlemlere Bankacılık Kanununda yer verilmiştir.Kanunda kredinin doğrudan tanımının yapılması yerine kredi işlemlerinin sayılması yöntemi tercih edilmiştir.Bu kanunun uygulanmasında kredi sayılan işlemler aşağıda yer almaktadır.¹⁰⁴

a)Bankalarca verilen nakdi krediler ile teminat mektupları, kontragarantiler, kefaletler,aval,ciro,kabul gibi gayrinakdi krediler ve bu niteliğe haiz taahhütler,

b)Satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları,

c)Tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler,

d)Varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar,

e)Vadesi geçmiş nakdi krediler,

f)Tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler,

¹⁰⁴ Çabukel R,s.13

- g)Gayrinakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri,
- h)Ters repo işlemlerinden alacaklar,
- i)Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler,
- j)Ortaklık payları ve
- k)Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler

2.3.1.2.Kurumsal Kredilerin Kapsamı

Bankacılık sektöründeki risk yönetimi uygulamaları,Basel-II ile bankaların sermaye yükümlülüğü hesaplamasında standart hale gelmiştir.Basel-II çerçevesinde sermaye yükümlülüğünün hesaplanması için banka aktifleri ve bilanço dışı işlemlerden kaynaklanan alacaklar portföy özellikleri dikkate alınarak sınıflandırılmıştır.Bu sınıflandırma bankacılık uygulamalarına paralel olarak yapılmış olup aşağıdaki ana portföy gruplardan oluşmaktadır.¹⁰⁵

- a)Kurumsal krediler portföyü,
- b)Hükümetler portföyü,
- c)Bankalar portföyü,
- d)Perakende portföyü,
- e)Hisse denedi portföyü,

Bu temel sınıflandırmanın alt gruplar yer almaktadır.Kurumsal krediler portföyü altında,KOBİ'ler ayrı bir portföy olarak ele alınabilmektedir.Ayrıca,bankaların risk yönetimi ve ölçüm sistemlerinden kaynaklanan farklılaşmalar olabileceği ve bu

¹⁰⁵ Çabukel R,s.16

durumda bankaların denetim otoriteleriyle görüşmeler yaparak kendi tasniflerinin uygun ve tutarlı olduğu noktasında ikna etmeleri gerektiğine standartta yer verilmiştir.¹⁰⁶

Kurumsal krediler genel olarak bir şirketin, şahıs ortaklığının veya mal ortaklığının kredi yükümlülüğü olarak tanımlanmaktadır. Kurumsal krediler kapsamına proje finansmanı, duran varlık finansmanı, emtia finansmanı, gelir getiren gayrimenkul finansmanı ve volatilitesi yüksek ticari gayrimenkul finansmanı olarak tanımlanan özellikli krediler de dahil edilmektedir. Ancak u özellikli krediler, ülkemizde önemli bir uygulama alanının bulunmaması ve veri temin edilememesi nedeniyle incelemeye alınmıştır.

2.3.1.3. Kredi Riskinin Geleneksel Olarak Sınırlandırılması

BCBS’de (1991) yer aldığı üzere, büyük kredilere ilişkin olarak uygulamalarda standart hale gelmiş ve halen ülkemizde de uygulanmakta olan dört tür sınırlama bulunmaktadır.

- a) Bir kişiye veya bir risk grubuna kullandırılacak kredilerin toplamı özkaynakların yüzde yirmi beşini aşamaması,
- b) Büyük kredilerin toplamı özkaynakların sekiz katını aşamaması,
- c) Dahil olunan risk grubuna kullandırılacak kredilerin toplamı özkaynakların yüzde yirmisini aşamaması,
- d) Tüm ortaklara ve bunlarla risk grubu oluşturan kişilere kullandırılacak kredilerin toplamı özkaynaklarının yüzde ellisini aşamaması,

2.3.1.4. Bankaların Kredi Verme Fonksiyonu

Bankaların kredi verme fonksiyonlarının kredi tahsis, plasman, pazarlama ve izleme olmak üzere 4 unsuru bulunmaktadır. Bankalar borçlunun finansal ve finansal olmayan özellikleri ile temerrüt olasılıkları arasındaki ilişkiyi kurmaya çalışırlar. Bu

¹⁰⁶ BCBS’’Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı’’ Çev. BDDK, 1991, s.24

süreç,kredi başvurusunun yapılması ile başlar ve kredinin tamamıyla ödenmesine kadar devam eder.¹⁰⁷

Borçlu-bilgi süreminde yer aldığı üzere sadece bir banka tarafından verilen iç kredilerde bankanın bilgisi az olmakta ve bankanın doğrudan izlemesini gerektirdiği için yüksek bir izleme maliyeti oluşmaktadır.Ayrıca söz konusu kredinin izlenmesinde her banka tek başına hareket etmektedir ve bunun başka bir banka veya kuruluşun çapraz olarak izlemesine imkan bulunmamaktadır.Bu durumun genellikle gelişmekte olan ülkelerde görülmektedir.

Diğer taraftan halka arz şeklinde olan kredilerde yasal düzenlemeler ve piyasa mekanizması nedeniyle daha fazla bilgi bankalara ulaşmakta ve izleme maliyetlerinde düşme görülmektedir.Ayrıca, derecelendirme kuruluşları ve piyasada oluşan fiyatlar kanalıyla çapraz izleme mümkün olmaktadır.Bu durum genellikle gelişmiş ülkelerde görülmektedir.İç kredi ve halka arz arasında yer alan birlikte kredilerde ise derecelendirme kuruluşları ve kredilerin piyasada alım satıma tabi tutulabilmesi nedeniyle bir çapraz izleme imkanı bulunabilmektedir.

Gelişmekte olan ülkeler grubunda yer alan ülkemizde ise, iç kredi olarak nitelenebilecek bir kredi mekanizması bulunmaktadır.Halka arz şeklinde kredilendirme;kamunun dışlama etkisi ve yatırımcıların bu tür enstümanları talep etmemesi gibi hususlar nedeniyle gelişmemektedir.Ayrıca,yüksek bilgi ve düşük izleme maliyetinin yatırımcılara sağlanması ve çapraz izlemeye imkan verecek bir mekanizmanın oluşturulması gerekmektedir.Bunun için de güvenilir ve metodolojilerinin doğruluğu konusunda yeterli bilgi olan derecelendirme şirketleri ile önemli rol oynar.

2.3.2.Bankaların Kredilendirme Süreci

2.3.2.1.Basel-I Kapsamında Kredilendirme Süreci

Kredilendirme süreci,kredi müşterisinin kredi sorumlusuna kredi talebini iletmesi ile başlar.Kredi talebine istinaden gerekli belgeler ve bilgiler müşteriden temin

¹⁰⁷ Çabukel R,s.21

edilir ve kredi komitesinde veya en üst düzey olan banka yönetim kurulunda kredi karara bağlanır.Ayrıca banka tarafından kredi nedeniyle tutulacak yasal sermayenin belirlenmesi için kredinin tabi tutulacağı risk ağırlığının belirlenmesi gerekmektedir.¹⁰⁸

2.3.2.2.Basel-II Kapsamında Kredilendirme Süreci

Basel-II ile Basel-I’de kullanılan süreçte önemli değişiklikler olmaktadır.Bu değişiklikler onay sürecinde kullanılan veriler ve sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında kendini göstermektedir.Kullanılan veriler açısından en önemli değişiklik teminatın yerini daha kapsamlı bir kavram olan risk azaltım tekniklerinin almasıdır.¹⁰⁹

Büyük Amerikan bankalarında mevcut kredi derecelendirme sistemleri ve kredilendirme süreci anlatılmıştır.Buna göre müşteri temsilcisi ve kredi görevlisi birbirinden bağımsız olarak çalışmakta ve bunların teşvik mekanizmaları farklı şekilde işlemektedir.

Müşteri temsilcisi bankacılık hizmetlerinin pazarlamakla görevli olup müşteri karlılığı esas alınarak teşvik mekanizması işletilmektedir.

Kredi görevlisi ise krediyi onaylamak özellikle büyük krediler için derecelendirme yapmak ve kredi portföyünün kalitesini izlemekle görevlidir.Kredi görevlisi satış ve pazarlama fonksiyonlarından tamamıyla bağımsızdır ve müşteri temsilcisinden farklı bir raporlama ve ast-üst ilişkisine sahiptir.Kredi görevlisinin performans değerlendirmesi kredi hacmi faaliyetin veya müşteri karlılığından ziyade kredilerinin kalitesine bağlıdır.Bu yapılanma özellikle büyük kurumsal kredilerin olduğu bankalarda bulunmaktadır.¹¹⁰

Bazı bankalarda faaliyet grupları bazında kredi görevlisi dağıtılmaktadır.Bu durum kredi görevlileri ile müşteri temsilcilerinin daha yakın çalışmasını ve faaliyet kolundaki karlılığın paylaşılmasını beraberinde getirmektedir.Bazı bankalarda ise müşteri temsilcisi ve kredi görevlisi bir ekip olarak dereceleri üretmekle olup birlikte

¹⁰⁸ Çabukel R, s.24

¹⁰⁹ Çabukel R, s.25

¹¹⁰ Çabukel R, s.26

sorumlu tutulmaktadır.Böyle bir işbirliği teşvik mekanizmasındaki menfaat çatışmasını ortadan kaldırmaktadır.Müşteri temsilcisi ile kredi görevlisinin yakın veya birlikte çalışması ülkemizde risk yönetiminin yeterince gelişmediği bankalarda görülmüştür.Örneğin banka müdürünün krediyi onaylaması ve aynı zamanda verilen kredinin hacmine bağlı olarak performans ikramiyesi alması buna örnek teşkil etmektedir.Ancak Basel-II'ye geçiş süreci bankalar için kredilendirme sistemlerini iyileştirmek ve geliştirmek için fırsattır.

Kredilerin izlenmesi aşamasında krediler bankaların kredi izleme ünitesi tarafından dönemlik veya yıllık olarak değerlendirmeye tabi tutulmaktadır.Belli bir sektöre ait krediler bir bütün olarak sektöre ilişkin kredi uzmanı veya bir komite tarafından incelenmekte olup bu da kredi derecesindeki tutarsızlıkların belirlenmesinde nihai karara sahiptir ve birimlerin kredi verme uygulamalarını ve politikalara uygunluğunu bir ila üç yıl arasında denetlemektedir.

Basel-II kapsamında kredilendirme ve kredi riski yönetimi sürecinin iç denetim tarafından denetlenmesi gerekmektedir.Özellikle bankaların içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları benimsemeleri halinde,derecelendirme sistem ve süreçleri ile bu kapsamda temerrüt olasılığı temerrüt halinde kayıp ve temerrüt tutarı gibi parametrelerin tahmin edilmesi süreçlerinin denetime tabi tutulması düzenlemelerde öngörülmektedir.

2.3.3.Derecelendirme Sistemleri

Basel-II uygulamasında kredilerin derecelendirilmesi temel unsurdur.Derecelendirme sistemleri aracılığı ile elde edilen dereceler ve kredi olayları dikkate alınarak oluşturulacak temerrüt olasılıkları ve derecelerın değişim matrisleri kullanılmak suretiyle portföyünün kredi riski hesaplanabilmektedir.Bu kapsamda standart metodun uygulanmasında derecelendirme kuruluşlarının verecekleri dereceler önem arz etmekte ve içsel derecelendirme yöntemlerinin uygulanmasında ise bankaların

benimsedikleri bir yöntem çerçevesinde derecelendirme yapmalarına ihtiyaç bulunmaktadır.¹¹¹

Bankaların kendi derecelendirme sistemlerini kurmaları risk yönetim sistemlerini güçlendirmeleri açısından önem arz etmekle beraber derecelendirme kuruluşlarının tespit ettiği derece notları etkin bir piyasa mekanizmasının işletilmesi açısından önemlidir.Basel-II uygulamasında standart modelin kullanılması halinde derecelendirme kuruluşlarının tahsis ettiği dereceler özellikle sermaye yeterliliğinin belirleyicisidir.

Derecelendirme kuruluşlarının sağladığı bilginin maliyeti krediyi alan tarafça üstlenilmekte hükümetlerden menkul kıymeti ihraç edenlerden veya bunların temsilcilerinden bağımsız olarak tarafsız bir görüş oluşturulmakta bunlar tarafından verilen derecelerin performansı ölçülmekte ve tahmin gücünün yüksek olduğu görülmektedir.

2.3.4.Kredi Riski Ölçüm Yöntemleri

Kredi riskinin ölçülmesine yönelik olarak derecelendirme kuruluşları ve bankalar tarafından çeşitli modeller geliştirilmiştir.Bu modellerde temel amaç temerrüde düşmesi muhtemel borçlunun belirlenmesi,riskin hesaplanması,kredinin fiyatlanması,teminatlandırılması veya satılması yoluyla maruz kalınan riskin yönetilmesidir.

Diğer taraftan geliştirilen kredi riski ölçüm modellerinin doğruluğunun test edilmesi gerekmektedir.Modellerin doğrulanması kapsamında değerlendirilen yöntemler bankalar ve derecelendirme kuruluşlarınca kullanılmaktadır.Denetim otoriteleri ise,kredi riski ölçüm modellerinin yeterli açıklama gücü olup olmadığının tespitinde doğrulama testlerinin sonuçlarını kullanmaktadır.

Kredi riskinin ölçülmesine yönelik olarak çeşitli modeller bulunmaktadır.Bu modeller bakımından,perakende krediler için geri ödeme eğilimin ölçülmesi,kurumsal

¹¹¹ Çabukel R, s.27

kredilerde ise temerrüt riskinin ölçülmesi gerekmektedir.En basit anlamıyla kredi riskinin ölçülmesinde kredi skorlama modelleri kullanabileceği daha karmaşık yapıda beklenen temerrüt sıklıklarının hesaplanması yoluyla da yapılabilir.¹¹²

Modellerin çalışma esasları dikkate alınarak kurumsal kredilerde risk ölçüm yöntemleri aşağıdaki yöntemlerle aşağıdaki gibi gruplandırılabilir:

- a)Mali başarısızlık tahmin yöntemleri,
- b)İndirgenmiş formdaki modeller,
- c)Riske maruz değer modelleri,
- d)Mortalite modelleri,
- e)Merton modeli.

2.3.4.1.Mali Başarısızlık Tahmin Yöntemleri

Mali başarısızlık modelleri yönetim politikasına katkı sağlamak kredi değerlendirmede sorunlu kredileri tahmin etmek,yatırım kararlarına yardımcı olmak ve bağımsız denetçinin denetim riskini azaltmak amacıyla kullanabilmektedir.¹¹³

Türkçe literatürde mali başarısızlık modelleri olarak bilinen istatistiki yöntemleri kullanmak suretiyle kredi riskinin ölçülmesi mümkündür.Aktaş tarafından mali başarısızlık modelleri ayrıntılı olarak incelenmiştir.Mali başarısızlık kavramı iflasa kıyasla daha geniş bir kavramdır.İflas ise mali sorunla başlayıp mahkeme kararı ile sonuçlanan mali başarısızlığın özel bir halidir.¹¹⁴

Mali başarısızlığı ölçmede kullanılan modeller tek boyutlu modeller ve çok boyutlu modeller olmak üzere iki gruba ayrılır.Tek boyutlu modellerde sadece bir mali oran kullanılmak suretiyle başarısızlık durumu açıklanmaya çalışılır.¹¹⁵Çok boyutlu

¹¹² Çabukel R, s.29

¹¹³ Ramazan Aktaş’’Mali Başarısızlık(İşletme Riski)Tahmin Modelleri,Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,1997,s.14.

¹¹⁴ Aktaş R , s.5.

¹¹⁵ Aktaş R ,s.26.

modellerde ise çoklu diskriminant analizi, çoklu regresyon modeli ile logit-probit modelleri olarak ayrıma tabi tutulmaktadır. Çok boyutlu modeller benzer sonuçlar vermekte veya birbirinden önemli derecede farklı olmayan sonuçlar üretmektedir.¹¹⁶

Mali başarısızlık modelleri kapsamında yer alan çok boyutlu modeller, kredi riskinin ölçülmesinde kullanılmaktadır. Çok boyutlu modeller kullanılarak geliştirilen ve literatürde pek çok araştırmaya temel teşkil eden Altman(1968) ve Ohlson'un (1980) yöntemleridir. Bu modeller aşağıda kısaca açıklanmaktadır.

2.3.4.1.1. Altman Z-Skoru

Altman(1968) çoklu diskriminant analizini kullanarak 1946-1965 yılları arasında iflas durumuna düşen 33 işletme ile "işletme büyüklüğünü" esas alarak benzer yapıda 33 başarılı işletmeyi eşleştirmek suretiyle analiz yapmıştır. 22 oranın kullanıldığı analiz sonucunda mali başarısızlığı aşağıdaki 5 oranın açıkladığı belirlenmiştir.¹¹⁷

a) Net işletme sermayesi/Toplam varlıklar(X1)

b) Dağıtılmamış karlar/toplam varlıklar(X2)

c) Faiz ve vergi öncesi kar/toplam varlıklar (X3)

d) İşletmenin piyasa değeri/toplam varlıklar(X4)

e) Satışlar/Toplam varlıklar(X5)

Çok boyutlu modellerin bir parçası olan Altman modelinde bir fonksiyon kullanılmak suretiyle bir değer hesaplanmakta ve kopuş değeri karşılaştırılarak kredi kabul veya ret kararı verilmektedir. Ancak modele girdi olarak kullanılan bağımsız değişkenler nedeniyle üretilen Z değeri 1'den çok daha yüksek bir değer alabilmektedir. Diğer taraftan başarısız olarak sınıflandırılan kredinin gerçekten başarısızlıkla sonuçlanma olasılığı nedir sorusuna bu modeller cevap verememektedir. Kuramsal olarak logit ve probit modelleri birikimli olasılık

¹¹⁶ Aktaş R, s.30.

¹¹⁷ Çabukel R, s.42

fonksiyonlarını kullanmak suretiyle Z değerinin 0 ve 1 aralığında gerçekleşmesini sağlayabilmektedir.¹¹⁸

2.3.4.1.2.Ohlson Modeli

Logit ve probit modellerinin dayandıkları varsayımların daha gerçekçi olması nedeniyle çoklu regresyon modelleri ve çoklu diskriminant analizine karşı üstünlükleri bulunmaktadır.Logit ve probit modellerinin dayandıkları varsayımlar mali başarısızlık tahmin çalışmalarına daha uygun düşmektedir.

Örneğin bu modeller kullanılan bağımsız değişkenlerin normal dağılım gösterdiği varsayımını yapmamaktadır.¹¹⁹ Diğer taraftan çoklu regresyon modeli ve çoklu diskriminant analizi eşit sayıda başarılı ve başarısız işletmenin analize dahil edilmesini öngörmektedir.Logit modellerinde başarılı ve başarısız işletme sayısının eşit sayıda olmaması durumunda bir katsayı düzeltmesine ihtiyaç duyulurken probit modellerinde böyle bir ayarlamaya gerek yoktur.¹²⁰

Ohlson (1980)'de logit modeli kullanılarak 1970-1976 yıllarına ilişkin olarak 2058 başarılı işletme ve 105 iflas etmiş işletmeden oluşan bir örnek üzerinde çalışılmıştır.

2.3.4.2.İndirgenmiş Formdaki Modeller

İndirgenmiş formdaki modellerde,farklı risk düzeyinde olan kredilere farklı faiz oranı uygulandığından hareketle,temerrüt olasılığı ve temerrüt halinde kayıp oranı tespit edilmektedir.Temel olarak krediye uygulanacak faiz oranı risksiz faiz oranı,kredi faiz farkı likidite risk primi ve varsa opsiyon risk priminin toplamından oluşur.¹²¹

2.3.4.3.Riske Maruz Değer Modelleri

Piyasa riskinin ölçülmesinde kullanılan yöntemdir.Riske maruz değer elde tutulan bir portföy yada varlık değerinin,faiz oranlarında,döviz kurlarında ve hisse

¹¹⁸ Aktaş R,s.46.

¹¹⁹ Aktaş R,s.50.

¹²⁰ Aktaş, R,s.51.

¹²¹ Çabukel R, s.45

senedi fiyatlarındaki dalgalanmalar nedeniyle meydana gelebilecek değişiklikler sonucunda maruz kalacağı en yüksek zararı belli bir zaman diliminde ve belli bir olasılık seviyesinde ifade eden ve muhtelif sayısal yöntemlerle tahmin edilen değer olarak bankaların sermaye yeterliliğinin ölçülmesine ve değerlendirilmesine ilişkin yönetmelikte tanımlanmıştır.

2.3.4.4.Mortalite Modelleri

Mortalite modelleri yıllar itibariyle her bir derece bazında toplam borçların ne kadarının temerrüde düştüğünün tespit edilmesine dayanır.Bu modeli esas alarak Credit Suisse First Boston tarafından CreditRisk+ geliştirilmiştir.¹²²

Örneğin B derecesini haiz tahvillerin ihraç edildiği tarihten itibaren bir yıl içinde temerrüde düşenlerin toplamının,bir yaşındaki tahvillerin yüzde kaçına tekabül ediyor sorusuna cevap bulma suretiyle mortalite tablosu oluşturulur.

2.3.4.5.Merton Modeli

Black-Scholes(1973) tarafından geliştirilen opsiyon fiyatlama modeli opsiyonların fiyatlanması yanında,sigorta primlerinin hesaplanması ve firma değerinin hesaplanması da dahil olmak üzere pek çok alanda uygulama alanı bulmuştur.Merton(1973-1974) makalesi esas alınarak Vasicek(1984) tarafından kredi riskine uygulaması yapılmıştır.Moody's KMV tarafından yapılan çalışmalarda geliştirilen model ise Metron modelinin özel bir versiyonu olmuştur.¹²³

2.3.5.Kurumsal Kredilerde Basel-II Uygulaması

BCBS tarafından Haziran-2004'te yayımlanan “Yeni Sermaye Uzlaşısı” kapsamında bankaların sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında daha riske duyarlı bir yaklaşım benimsenmiştir.Buna göre daha öncede değinildiği gibi kısaca tekrar

¹²² Çabukel R, s.52

¹²³ Çabukel R, s.60

Basel-II kriterlerinin Basel-I'den farklı olarak temelde aşağıdaki hususlarına değinilmiştir¹²⁴

a)Sermaye yeterliliğinin ölçülmesinde Basel-I'de yer alan ‘‘kulüp kuralı’’ kaldırılmış yerine riski daha doğru yansıtan derecelendirme sistemi benimsenmiştir.Standart yaklaşımlarda derecelendirme kuruluşlarının verdiği derecelerin esas alınması,ileri ölçüm yöntemlerinde ise bankanın kendi içinde geliştirdiği bir yönteme göre üretilen derecelerin kullanılması öngörülmüştür.

b)Basel-I,kredi ve piyasa risklerini sermaye yeterliliğinin ölçülmesinde dikkate alırken,Basel-II bu risklere ilaveten operasyonel riski de ölçüme dahil etmektedir.Zimmet,deprem bilgi işlem arızası sonucu ortaya çıkan zararlar gibi yetersiz veya aksayan iç süreçler de insanlar yada sistemler ya da harici olaylar sonucu ortaya çıkan zarar riski operasyonel risk olarak tanımlanmaktadır.

c)Basel-II,sermaye yeterliliklerini bankanın kendisi tarafından değerlendirmesini öngörmekte ve denetim otoritesinin rolünü ise bu sürecin yeterliliğinin denetlenmesi şeklinde belirtmektedir.

d)Basel-II kapsamında,sermaye yeterliliğine ilişkin olarak bir takım detaylı bilgilerin kamuya zorunluluğu getirilmektedir.

e)Kredi riskinin azaltılmasına yönelik kullanılan kredi garantilerinin ve teminatların sermaye yeterliliğine nasıl dahil edileceğine ilişkin olarak Basel-II'de daha ayrıntılı hükümlere yer verilmiştir.

2.3.5.1.Kredi Riskine İlişkin Temel Kavramlar

Basel-II kapsamında kredi riskinin hesaplanmasında önem arz eden temerrüt olasılığı temerrüt halinde kayıp ,temerrüt tutarı, ve efektif vade kavramları aşağıda açıklanmıştır.¹²⁵

¹²⁴ BDDK, ‘‘10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II),s.2

¹²⁵ Çabukel R,s.77

2.3.5.1.1. Temerrüt Olasılığı(PD)

Temerrüt olasılığının belirlenmesinde,içsel temerrüt deneyimi dışardan temin edilen veriye ölçeklenmesi ve istatistiki temerrüt modelleri olmak üzere üç yöntem kullanılabilir.Bankalar bu yöntemlerden birini esas alırlar ve diğerlerini ise karşılaştırma amacıyla kullanırlar.

Kurumsal kredilerde içsel derecelendirme sistemine göre hesaplanan bir yıllık temerrüt olasılığı %0,03 esas alınır.Bir temerrüde düşmüş bir borçlunun temerrüt olasılığı ise temerrüt tanımına uygun olarak %100 olarak kabul edilir.

2.3.5.1.2.Temerrüt Halinde Kayıp(LGD)

Temerrüt halinde kayıp oranının tespitinde’’temel’’ ve ‘’ileri’’ olmak üzere iki yaklaşım kullanılmaktadır.

Temel yaklaşım kapsamında,kabul edilebilir bir teminata bağlanmayan ve öncelikli hak tanıyan alacaklarda temerrüt halinde kayıp %45 olarak diğerleri ise %75 olarak belirlenmiştir.

İleri yaklaşım kapsamında temerrüt halinde kayıp oranının hesaplanmasında,kabul edilebilir teminat türüne göre standartta yer alan kurallar çerçevesinde maruz kalınan risk(E) ve teminatlandırmadan sonra maruz kalınan risk(E*) olmak üzere temerrüt halinde kayıp oranı aşağıdaki gibi hesaplanır.

$$\text{Denklem}=\text{LGD}=\text{LGD}*(E^*/E)$$

Tahminde kullanılacak veri setinin asgari bir tam ekonomik dönemi kapsaması ve bir kaynaktan temin edilen verilerin 7 yıldan az olmaması öngörülmüştür.¹²⁶

2.3.5.1.3.Temerrüt Tutarı(EAD)

Temerrüt tutarının hesaplanmasında bilanço içi ve dışı işlemlerin tamamı dikkate alınır.Özel karşılıklar ve kısmi zarar kayıtları dikkate alınmaksızın ortaya çıkan brüt tutarı ise,temerrüt tutarının hesaplanmasında esas alınır.¹²⁷

¹²⁶ BDDK’’BDDK Yıllık Raporu.2004b,2004.s.97

Bilanço içi işlemlerde kredi ve mevduat netleşmesi,standartta yer alan şartlar çerçevesinde yapılması kaydıyla mümkündür.Bilanço dışı işlemlerde ise taahhüt edilen yükümlülüklerin kredi dönüşüm oranları ile çarpılması sonucunda temerrüt tartı bulunur.Kredi dönüşüm oranları bilanço dışı işlemlerin kredi eşdeğerinin tespiti için Basel-I’de de yer almaktadır.Basel-II standart yaklaşım kapsamında bu oranlarda bazı değişiklikler yapılmıştır.

2.3.5.1.4.Efektif Vade(M)

Temel yaklaşımda kurumsal krediler açısından efektif vade(M) 2,5 yıl repo benzeri işlemler için ise 6 ay olarak belirlenmiştir.Ancak ulusal denetim otoriteleri, bankaları standartta tanımlanmış her bir kredi yöntemi için efektif vade(M) değişkenini belirlemeye zorunlu tutabilmektedir.¹²⁸

Etkin vade hesaplamasında kullanılacak formül durasyon formülüdür.Ancak Basel-II,genel olarak vadenin 1 yıldan kısa 5 yıldan uzun olamayacağını öngörmüş ve denetim otoritelerine daha kısa vadeli işlemleri tanımlama yetkisi vermiştir.¹²⁹

2.3.5.2.Basel-II Kapsamında Yaklaşımlar

Basel-II uygulaması üç yapısal blok üzerine kurulmuştur.Birinci yapısal blokta sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasına ilişkin teknik açıklamalar,ikinci yapısal blokta denetim otoritelerinin inceleme sürecine ve üçüncü yapısal blokta piyasa disiplininin sağlanmasına yönelik kurallara yer verilmektedir.

Basel-II’de bankaların sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında Basel-I’de tanımlanan kredi riski yeniden tanımlanmış,piyasa riskine ilişkin değişiklikler yapılmış ve ilk defa operasyonel riske ilişkin sermaye yükümlülüğünün hesaplanması öngörülmüştür.Yapılan sayısal etki çalışmalarıyla bankaların asgari sermaye olarak bulundurmaları gereken %8-lik oran korunmuş ve mevcut portföy yapıları da dikkate

¹²⁷ Çabukel R,s.78

¹²⁸ BCBS,2004b’’Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslar arası Düzeyde Uyumlaştırılması(Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)’’Çev.BDDK,2004,s.68

¹²⁹ Çabukel R,s.79

alınarak sermaye yeterliliği oranlarında önemli değişikliklerin olmaması için taslaklarda gerekli değişiklikler yapılmıştır.Bu kapsamda,bankaların için sermaye yeterliliği oranı(SYR) aşağıdaki şekilde hesaplanır.

Denklem

$$SYR = \frac{\text{Özkaynak}}{\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski} + \text{Operasyonel Risk}}$$

Kredi Riski+Piyasa Riski+Operasyonel Risk

Piyasa riskinin hesaplanmasına yönelik düzenlemelerde büyük ölçüde 1996 yılında yapılan düzenlemeler korunmuş ve piyasa riskine ilişkin standart yöntem ve riske maruz değer yöntemi tanımlanmıştır.Operasyonel riskin hesaplanmasında ise,basit yaklaşım,standart yaklaşım ve ileri ölçüm yöntemi olmak üzere üç yöntem tespit edilmiştir.Operasyonel riskin hesaplanmasında,basit yaklaşım bankanın üç yıldaki faaliyet karını esas almaktadır.Standart yaklaşımda ise faaliyetler belirli kategorilere ayrılmakta ve her bir kategori için tespit edilen katsayı ile bu faaliyet kategorilerine ilişkin karlar çarpılmak suretiyle hesaplama yapılmaktadır.İleri ölçüm yöntemlerinde,istatistiki yöntemler kullanılarak veri setinden beklenen kayıp ve beklenmeyen kayıpların hesaplanması suretiyle operasyonel riskin hesaplanması yapılabilmektedir.¹³⁰

Basel-II kredi riskinin ölçülmesinde standart yaklaşım ve içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşım olmak üzere temelde iki yaklaşım öngörmektedir.Standart yaklaşımda belirli portföy gruplarını,ihracat kredi kuruluşları ve derecelendirme kuruluşlarının verdiği dereceleri kullanmak suretiyle kredi riski ölçülmektedir.İçsel derecelendirmede ise bankalar modeller aracılığıyla ürettikleri derece notlarını kullanarak sermaye yeterliliğini hesaplanmaktadır.Tablo da yer verilmiştir.¹³¹

¹³⁰ Ayhan Yüksel, ''Bankacılıkta Kredi Riskinin Modellenmesi'',Uzmanlık tezi.BDDK.2004,s.7

¹³¹ Yüksel A,s.5

Tablo 2.Basel-II’de yer alan alternatif ölçüm yöntemleri

Gelişmişlik Düzeyi	Piyasa Riski(1996 Değişikliği)	Kredi Riski	Operasyonel Risk
Basit		Basitlendirilmiş Standart Yaklaşımı	Temel Gösterge Yaklaşımı
Orta	Standart Yaklaşım	Standart Yaklaşım	Alternatif Standart Yaklaşım/Standart Yaklaşım
Gelişmiş	Riske Maruz Değer Yaklaşımı	TemelîçselDerecelendirmeye DayalıYaklaşım/Gelişmiş Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım	İleri Ölçüm Yaklaşımları

Kaynak:YÜKSEL,Ayhan,’’Bankacılıkta Kredi Riskinin Modellenmesi’’,Uzmanlık Tezi.BDDK.2004,s.5

2.3.5.2.1.Standart Yaklaşım

Standart yaklaşımın uygulanmasında hesaplanan derecelerin derecelendirme kuruluşlarınca yapıldığı ve denetim otoritesince bu derecelendirme kuruluşunun verdiği notların kullanılmasına onay verildiği varsayılmıştır.¹³²

Türk bankalarının önemli bir kısmının standart metodu kullanması beklenmektedir.Basel-II’nin uygulanması halinde sermaye yükümlülüğünün artması ve sermaye yeterliliği oranının düşmesi öngörülmektedir.¹³³Etki çalışmasında,sermaye yükümlülüğünün yüksek çıkmasının nedeni ülkemizdeki firmaların aldıkları teminat ve garantilerin tabi olacakları risk ağırlıklarının Basel-I’e oranla standart yaklaşımda artmış

¹³² Çabukel R,s.115

¹³³ BCBS,’’Basel-II Sayısal Etki Çalışması(QIS-TR) Değerlendirme Raporu’’,s.6

olmasından ve yine benzer şekilde takipteki alacakların standart yaklaşım kapsamında daha yüksek risk ağırlığına tabi tutulabilmesinden kaynaklanmaktadır.¹³⁴

Basel-I'in uygulaması niteliğinde olan mevcut sermaye yeterliliği düzenlemesi,teminatsız kurumsal kredileri %100 risk ağırlığına tabi tutmaktadır.Nakit karşılığı veya gayrimenkul teminatı karşılığında verilen kredilere daha düşük risk ağırlığı uygulanabilmektedir.

Basel-II'nin standart yaklaşımına göre kurumsal kredilere, derecelendirme kuruluşları veya ihracat kredi kuruluşları tarafından verilen kredi dereceleri esas alınarak Tablo'da risk ağırlıkları uygulanır.¹³⁵

Tablo 3..Kurumsal kredilere uygulanacak risk ağırlığı

Kredi Derecesi	Risk Ağırlığı
AAA'dan AA-‘ya kadar	%20
A+’dan A-‘ya kadar	%50
BBB’dan BB-‘ya kadar	%100
BB-‘den daha düşük olanlar	%150
Derecelendirilmemiş	%100

Kaynak: Rıdvan Çabukel, ”Bankaların Kurumsal Kredileri Açısından Kredi Riski Yönetimi ve Basel II Uygulaması,Türkiye Bankalar Birliği,Mart 2007,s.81

Tablodaki oranlardan farklı olarak temerrüt riskini dikkate alarak denetim otoriteleri tarafından risk ağırlıkları artırılabilir.Diğer taraftan,banka bazında değerlendirme neticesinde kurumsal alacakların kalitesine bağlı olarak denetim otoriteleri daha yüksek bir risk ağırlığı uygulanmasını da isteyebilmektedir.¹³⁶

¹³⁴ BCBS, ”Basel-II Sayısal Etki Çalışması(QIS-TR) Değerlendirme Raporu”,s.39

¹³⁵ Çabukel R.,s.81

¹³⁶ BCBS, ”Basel-II Sayısal Etki Çalışması(QIS-TR) Değerlendirme Raporu”s.19

BCBS tarafından yapılan sayısal etki çalışması sonuçları değerlendirildikten sonra standart yaklaşımın uygulamasını biraz daha kolaylaştırmak amacıyla basitleştirilmiş standart yaklaşım geliştirilmiştir. Bu yaklaşıma göre, kredi tutarları özel karşılıklar düşüldükten sonraki tutar üzerinden %100 risk ağırlığına tabi tutulmaktadır.¹³⁷

2.3.5.2.2. İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlar

İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda hesaplama yapabilmek amacıyla her bir işlem için temerrüt olasılığına ve temerrüt tutarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlardan bağımsız olarak ayrıca temerrüt halinde kayıp oranı ve efektif vadenin tahminine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu değişkenler bankaların veri tabanları kullanılmak suretiyle tahmin edilebilir.

İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımda temel ve ileri yaklaşım olmak üzere iki grup bulunmaktadır. İleri yaklaşımlarda, temerrüt halinde kayıp (LGD) oranı ve temerrüt tutarının (EAD) banka tarafından tespit edilmesi öngörülmektedir. Bunların mevcut veri setleri kullanarak tahmin etmek mümkün olmadığından dolayı temel içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşım ile devam edilmiştir. Repo tipi işlemler hariç olmak üzere efektif vadenin (M) 2,5 olması; alt derece bir kredi olmadıkça %45 temerrüt halinde kayıp oranının uygulanması standartta öngörülmüştür. Bu nedenle analizde efektif vade (M) 2,5 ve temerrüt halinde kayıp (LGD) oranı %45 olarak uygulanmıştır.

Temel içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımda, Basel-I ve standart yaklaşımdan farklı olarak özel karşılık ayrılmadan kredi tutarı, temerrüt tutarı (EAD) olarak kabul edilmekte ve risk ağırlığına tabi tutulmaktadır. Diğer bir ifadeyle, 3, 4 veya 5'inci sınıf kredi olmasına bakılmaksızın veya karşılığı dikkate almaksızın toplam kredi tutarı üzerinden ilgili temerrüt olasılığı oranı (PD) kullanmak suretiyle sermaye yükümlülüğü hesaplanmaktadır.

¹³⁷ BCBS, "Basel-II Sayısal Etki Çalışması (QIS-TR) Değerlendirme Raporu" s.230

2.3.5.3.Basel-II Kriterleri Kapsamında Kredi Riski Azaltım Teknikleri

Kredi riski yönetiminde,kredi risk azaltım teknikleri kullanılır.Risk azaltım teknikleri klasik anlamda ,gayrimenkul teminatı,kefalet,garanti ve teminat mektubu alma şeklindedir.Basel-I uygulamasında bu tekniklerin sermaye yükümlülüğüne etkisi çok sınırlı kalmıştır.Kredi riski azaltım tekniklerinde yaşanan gelişmelere bağlı olarak günümüzde bankalar bunları yoğun bir şekilde kullanmaktadır.Basel-II’de bu tekniklerin sermaye yükümlülüğünün azaltılmasında dikkate alınmasının öngörmüştür.

Basel-I uygulamasında,teminatlar özel karşılık ayrılması ve daha düşük risk ağırlığına tabi tutulması suretiyle dikkate alınmaktadır.Karşılık Yönetmeliğine göre teminatlar 4 gruba ayrılmakta ve birinci gruptan başlamak üzere teminatlar %100,%75,%50 ve %25 oranlarında dikkate alınmaktadır.¹³⁸

Basel-II,teminatların dikkate alınmasında ayrıntılı kurallara yer vermiştir.Kredi riski azaltımında kullanabilecek araçlar,imtiyazlı alacaklı olma,teminat olarak nakit veya menkul kıymet alma,üçüncü kişilerin garanti vermesi ve değişik şekillerde dizayn edilmiş kredi türevleri olarak sıralanmıştır.¹³⁹Bu kredi riski azaltım tekniklerinin hangi koşullarda ve hangi oranlarda dikkate alınacağı standartta açıklanmıştır.

Teminatlar,bilanço içi netleşme anlaşmaları,garantiler ve kredi türevleri ve diğer kredi riski azaltım tekniklerine aşağıda kısaca değinilmiştir.

2.3.5.3.1.Teminatlar

Basel-II’de genel olarak teminat kabulünde bir sınırlama bulunmamakla birlikte sermaye yeterliliği kapsamında teminatın maruz kalınan riski azaltma gücü değerlendirilmektedir.Teminatların kredi riski azaltım tekniği olarak kullanılması basit yaklaşım veya kapsamlı yaklaşım çerçevesinde olmaktadır.

¹³⁸ BDDK, ”Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Karara İlişkin 1 Sayılı Tebliğ”,Resmi Gazete,24006,31.03.2000a,s.10

¹³⁹ BCBS, ”Basel-II Sayısal Etki Çalışması(QIS-TR) Değerlendirme Raporu”’s.26

Basit yaklaşımda en temel şart olarak teminatların kredinin vadesine kadar olan süre için rehin edilmesi ve en az altı ayda bir yeniden değerlemesinin yapılması öngörülmektedir. Bu kapsamda, temel piyasa katılımcılarına %10, günlük piyasa değeri tespit edilen tezgah üstü türev işlemleri için %0, standart metodda tanımlanan %0 risk derecesini hazi kamu tüzel kişiliklerinin menkul kıymetleri için %10, aynı para cinsinden yapılan nakit mevduat işlemleri için %0 risk ağırlığı uygulanabilir.

Kapsamlı yaklaşımda ,teminatların değerindeki değişmelerin ve piyasa hareketlerinin yansıtılması amacıyla değerinde bir indirim yapılması öngörülmektedir. Örneğin, borcun ve teminatın farklı para cinslerinden olması halinde para cinsindeki değişmelere karşı bir indirimin yapılması gerekir. Bu kapsamda, temerrüt tutarındaki değişmeler için bir ilave, teminatın değerinde ve para cinsindeki farklılıklardan kaynaklanan değişmeler için indirim yapılması öngörülmektedir.¹⁴⁰

2.3.5.3.2. Bilanço İçi Netleşme Anlaşmaları

Yasal olarak bankaya yeterli hak sağlaması kaydıyla bankadaki finansal teminatlar ve krediler arasında bir netleşme yapılabilir. Ancak bankanın netleşme anlaşmasında özel hususların yer alması ve yukarıda ifade edildiği üzere teminatın değerinden gerekli indirimlerin yapılması istenilmektedir.¹⁴¹

2.3.5.3.3. Garantiler ve Kredi Türevleri

Operasyonel şartların sağlandığı denetim otoritelerince kanaat getirildiği halde doğrudan, açık olarak cayılamaz ve şarta bağlanmaksızın verilen garanti ve kredi türevleri ,kredi riski azaltım tekniği olarak kullanabilmektedir.¹⁴² Bu şartlarda uyduğunda ,temerrüt tutarı garantiyi veya kredi türevini sağlayan tarafın risk ağırlığına tabi tutulabilmektedir. Örneğin bir şirketin risk ağırlığı %100 iken %20 risk ağırlığında olan bir şirket garanti vermişse veya başka bir bankadan kredi türevi alınmışsa %20 risk ağırlığına tabi tutulur.

¹⁴⁰ BCBS, "Basel-II Sayısal Etki Çalışması(QIS-TR) Değerlendirme Raporu" s.29-32

¹⁴¹ BCBS, "Basel-II Sayısal Etki Çalışması(QIS-TR) Değerlendirme Raporu" s.41

¹⁴² BCBS, "Basel-II Sayısal Etki Çalışması(QIS-TR) Değerlendirme Raporu" s.30

2.3.5.3.4.Diğer Kredi Riski Azaltım Teknikleri

Kredi riski azaltım teknikleri havuzu uygulamasında bir kredi için birden fazla türde ve/veya tarafça teminat ,garanti veya kredi türevi verilmesine imkan tanınmaktadır.Böyle bir durumda temerrüt tutarı parçalara bölünmekte ve her bir parça kredi riski azaltım tekniği için uygulanacak risk ağırlığına tabi tutulmaktadır.¹⁴³

İlk kez temerrütlü kredi türevlerinde bir sepet içindeki referans isimlerden birinde temerrüdün oluşması halinde kredi korunması sağlanmakta ve kredi türev sözleşmesi sona ermektedir.Böyle bir durumda,bu kredi türevi portföyde yer alan en düşük risk ağırlıklı kredi için korunma sağlanmaktadır.¹⁴⁴

İkinci kez temerrütlü kredi türevlerinde bir sepet içindeki referans isimlerden ikincisinde temerrüdün oluşması halinde kredi korunması sağlanmakta ve kredi türev sözleşmesi sona ermektedir.Böyle bir durumda ya ilk kez temerrütlü kredi türevin de bankanın elinde bulunması ya da sepetteki varlıklardan birinin daha önceden temerrüde düşmüş olması gerekmektedir.¹⁴⁵

2.3.5.4.Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Bir Yöntem

Basel-II'nin uluslar arası alanda uygulanmasına yönelik olarak pek çok eleştiri yapılmıştır.Bu eleştirilerden birisi de gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sistemlerinin ve denetim otoritelerinin yeterliliklerinin Basel-II uygulamak için yeterli olmadığıdır.Basel-II dökümanı nihayetinde,aktif üyeleri gelişmiş 11 ülkeden oluşan BCBS tarafından önerilen kurallar setidir.Bu kurallar setini uygulamak tamamıyla ülkelerinin kendi yasal düzenlemesini oluşturmaları ile mümkün olabilir.Bu nedenle,ülkeler Basel-I'i uygulamaya devam etmek veya Basel-II'ye geçmek noktasında serbesttirler.

Basel-I'in bankanın aktiflerini dört temel gruba ayırarak risk ağırlığına tabi tutulması ve % 8 sermaye yeterliliği öngörmesi,günümüz bankacılık sistemi için çok yetersizdir.Basel-II ise,sermaye yükümlülüklerinin çok riske duyarlı olması ve

¹⁴³ BCBS, ''Basel-II Sayısal Etki Çalışması(QIS-TR) Değerlendirme Raporu'' s.46

¹⁴⁴ BCBS, ''Basel-II Sayısal Etki Çalışması(QIS-TR) Değerlendirme Raporu'' s.46

¹⁴⁵ BCBS, ''Basel-II Sayısal Etki Çalışması(QIS-TR) Değerlendirme Raporu'' s.47

düzenmeden kaynaklanan arbitrajın azaltılması amacıyla hazırlanmış olup Basel-I ‘in öngördüğü basit sayısal hesaplamaların çok daha ötesine gitmektedir.

2.3.5.4.1.TEMERRÜT OLASILIĞI VE SERMAYE YÜKÜMLÜLÜĞÜ HESAPLAMASI

Kredi riski modellerinin temel amacı verilen kredilerin zamanında geri ödenip ödenmeyeceğinin tespitidir.Ülkemizde iflasa ve temerrüde ilişkin veri yetersizliği nedeniyle bu konuda yapılan çalışmaların en önemli kaynağını İMKB’de işlem gören firmalara ilişkin veriler oluşturmaktadır.Ancak bu firmaların,büyük olmaları nedeniyle iflasları nadiren görülmekte ve istatistiki çalışmada yeterli örnekleme oluşturamamaktadır.İflasa ilişkin yeterli bir veri tabanının olmaması ve işletmeler hakkında doğru ve güvenilir mali bilgilerin bulunmaması kredi riskine ilişkin çalışmaların yapılmasında en büyük sorun olarak görülmektedir.

Kurumsal kredilerin ölçülmesinde daha öncede değinildiği gibi mali başarısızlık modelleri,indirgenmiş formdaki modeller,riske maruz değer modelleri,mortalite modelleri ve Merton modeli kullanabilir.Ülkemizde mali başarısızlık modellerine ilişkin uygulamalara Aktaş(1997) ve Polat(1993)’te yer verilmiştir.İndirgenmiş formüldeki modellerde kredi faiz oranları ve kredi faiz farklarına; riske maruz değer modellerinde kredi dereceleri,derecelerin değişim matrisi ve kredi faiz farklarına;mortalite modellerinde ise kredi dereceleri ve borcun vadesine göre temerrüt olasılıklarına ihtiyaç duyulmaktadır.Ülkemizde bu verilerin temin edilebilmesi için gerekli olan ve kredilerin aktif olarak alım satımının yapıldığı bir kredi ve tahvil piyasası ile firmaların kredi derecelerine ilişkin bilgi bulunmamaktadır.

Merton modeli için gerekli olan veriler ise,hisse senedinin piyasa fiyatı,hisse senedi adedi ve finansal borç tutarıdır.Bu verilerin İMKB’de işlem gören hisse senetleri için temin edilmesi mümkün olup bu çerçevede bir kredi riski hesaplaması mümkün olabilir.Ülkemizde mali başarısızlık modellerine ilişkin çalışmaların önceden yapılmış olması ve diğer modellere ilişkin verilerin bulunmaması nedeniyle tezin uygulama

kısımında Merton modeli kullanılarak temerrüt olasılıkları tahmin edilmiş ve sermaye yükümlülüğü hesaplanmıştır.¹⁴⁶

Temerrüt olasılıklarının tahmin edilmesinde kullanılan Merton modelinin doğruluğunun test edilmesi için temerrüt verisine ihtiyaç duyulmuştur.

Merton modelinin sonuçları Basel-I ve Basel-II yöntemlerinden standart yaklaşım ve temel içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşım esas alınarak sermaye yükümlülüğü hesaplanmış ve karşılaştırma yapılmıştır.

2.3.5.4.2. Analizde Kullanılan Veriler

Merton modeli uygulamasında finansal olmayan şirketler esas alınmaktadır. Bu kapsamda, İMKB’de işlem gören bütün finansal olmayan firmalar analize dahil edilmiştir.¹⁴⁷ Ancak, piyasa fiyatına ilişkin verinin olmaması ve mali tabloların bulunmaması nedeniyle bazı dönemlerde firmalara ilişkin temerrüt olasılıklarının tahmin edilmesi mümkün olamamıştır.

Merton modeli uygulanmak suretiyle aktiflerin piyasa değerinin ve volatilitésinin tespiti için temel girdiler özkaynakların piyasa değeri, özkaynakların piyasa değerinin volatilitésini, finansal borçlar, risksiz faiz oranı ve temettü oranıdır. Bu değişkenler aşağıdadır;¹⁴⁸

1-Özkaynakların piyasa değeri

2-Özkaynakların piyasa değerinin volatilitésini

3-Finansal borçlar

4-Risksiz faiz oranı

5-Temettü oranı

¹⁴⁶ Çabukel R, s.71

¹⁴⁷ Çabukel R, s.72

¹⁴⁸ Çabukel R, s.72

2.3.5.5.Firmaların Aktiflerinin Piyasa Değeri ve Finansal Borçlar

Merton modelinde,opsiyon fiyatlama modeli esas alınarak aktiflerin piyasa değeri ve volatilitesi;özkaynaklarının piyasa değeri ve volatilitesi kullanılarak tespit edilmekte ve buradan hareketle firmanın finansal borçlarını ödemede yeterli olup olmadığını belirlemek için temerrüde olan uzaklık ve temerrüt olasılığı tahmin edilmektedir.

2.3.5.6.Firmaların Temerrüt Olasılıklarının Derecelendirilmesi

Firmaların kullandıkları kredilere ilişkin sermaye yeterliliği ile kredilere ilişkin özel karşılıkların hesaplanması ve etkin bir şekilde kredi riski yönetiminin yapılabilmesi için standart derecelendirme kategorileriyle eşleştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.Firmaya ilişkin derecelendirmeler,derecelendirme şirketleri tarafından,içsel derecelendirme sistemleri aracılığıyla bankalar tarafından üretilmekte ve her bir dereceye ilişkin temerrüt olasılığı ve diğer derecelere intikal etme olasılıkları hesaplanmaktadır.

Farklı veri tabanlarını kullanan derecelendirme kuruluşları tarafından derecelerin değişimi matrisi üretilmektedir.

Diğer taraftan,Basel-II’de standart yaklaşımın uygulanmasında bağımsız derecelendirme kuruluşlarınca verilen derecelerin eşleştirilmesinde kullanılmak üzere uluslar arası alanda temerrüt olasılıklarına yer verilmiştir.¹⁴⁹.

2.3.5.7.Temerrüt Olasılığı Göstergesi ve Ekonominin Genel Döngüsü

Ekonomik devrelerin bankaların kredi portföyleri üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır.Bu husus,Basel-II standardının geliştirilmesi sürecinde önemli tartışmalardan birisi olup ekonomik döngü etkisi olarak ifade edilmektedir.Ekonominin daralma dönemlerinde temerrüt olasılıklarının artmakta ve genişleme dönemlerinde ise tam tersine bir gelişme görülmektedir.Ekonominin daralma dönemlerinde,artan temerrüt olasılıkları nedeniyle bankaların sermaye yükümlülüğü artmakta ve bankalar bu

¹⁴⁹ BCBS, ”Basel-II Sayısal Etki Çalışması(QIS-TR) Değerlendirme Raporu” s.194

firmalara kredi vermede daha isteksiz davranabilmektedir.Bu ekonominin tekrar iyileşme sürecini geciktirebilmektedir.

2.3.5.8.Sermaye Yükümlülüğü ve Karşılık Uygulaması

Ülkemizde Basel-II'nin bankacılık sektörünün sermaye yükümlülüğü üzerinde etkisinin belirlenmesi amacıyla,Sayısal Etki Çalışması-Türkiye,Haziran-2003 verileri esas alınarak BDDK öncülüğünde bankalar tarafından gerçekleştirilmiştir.Bu çalışmada ,Basel-I ve Basel-II kapsamında Standart Yaklaşım ile Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım kapsamında analizler ve değerlendirmeler yapılmıştır.Temel içsel derecelendirme yaklaşımına ise yer verilmemiştir.Diğer taraftan,standart yaklaşımda esas alınacak bir derecelendirme sistemi bulunmaması önemli ölçüde bütün krediler derecelendirilmemiş kabul edilmiş ve %100 risk ağırlığına tabi tutulmuştur.Basel-I'e göre teminat kabul edilen gayrimenkullerin de Basel-II standart yaklaşımda kredi azaltım tekniği olarak kabul edilmemesi bankaların sermaye yeterliliği oranını %29'dan %17'ye düşürmüştür.¹⁵⁰

2.3.5.8.1.Basel-I Uygulaması

Basel-I uygulamasında,kredi için nakit ve hazine bonosu gibi teminatın olması halinde sermaye yeterliliği oranının hesaplanmasında %0;OECD ülkelerinde faaliyet gösteren mali kuruluşların garantisi veya kefaletinin bulunması halinde %20;gayrimenkul teminatı alınması halinde ise %50 risk ağırlığına tabi tutulabilmektedir.Bunlara benzer bir teminatın bulunmaması halinde krediye %100 risk ağırlığı uygulanmaktadır.¹⁵¹

Ancak burada analizde bütünlüğün sağlanması ve yeterli veri olmaması nedeniyle kredilere daha düşük risk ağırlığı uygulanmasına yönelik bir teminatının bulunmadığı varsayılmıştır.Kurumsal kredilerin %100 risk ağırlığına tabi tutulması benimsenmiştir.Bu uzlaş BDDK tarafından yayımlanan ‘Bankaların Sermaye

¹⁵⁰ Çabukel R,s.70

¹⁵¹ Çabukel R,s.72

Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik’’te de benzer bir şekilde uygulanmıştır.¹⁵²

SYR Yönetmeliğine göre,risk ağırlıklı varlıkların hesaplanmasında,tükenme ve değer kaybı ile karşı karşıya olan varlıkların,ilgili amortismanlar ve karşılıklar düşüldükten sonra kalan net tutarlar üzerinden hesaplara alınacağı belirtilmektedir.Buna göre öncelikle kurumsal krediler için özel karşılık tutarı(ÖzelKarş) düşüldükten sonra kalan tutar(Kredi) üzerinden risk ağırlığına(RW) tabi tutulacak ve sermaye yükümlülüğü(SerYük) Aşağıdaki denklemdeki gibi hesaplanır.

$$\text{Denklem SerYük}=(\text{Kredi}-\text{ÖzelKarş})*\text{RW}*\%8$$

Kredilere ilişkin karşılık hesaplamasında kredilerin tasnif edilmesi ve teminatları da dikkate alınarak her bir kredi için karşılık tutarının hesaplanması ‘Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik’te açıklanmaktadır.Bu yönetmelik temelde anapara veya faizin tahsili vadesinden veya ödenmesi gereken tarihlerden itibaren geçen süreyi esas almaktadır.Bu süre 90,180 ve 360 günü aşması halinde sırayla 3,4, ve 5 grup kredi kabul edilmektedir.Ayrıca,bu sürelerin haricinde kredilerin hangi grupta izleneceğine ilişkin subjektif şartlar yönetmelikte sayılmıştır.¹⁵³

a)’’Borçlusunun kredi değerliliği zayıflamamış olmakla birlikte düzensiz ve kontrolü güç bir nakit akımı yapısına sahip olması nedeniyle zafiyete uğrama ihtimali yüksek olan’’krediler ikinci grup,

b)’’Borçlusunun işletme sermayesi finansmanında veya ilave likitide yaratmada sıkıntılar yaşaması gibi nedenlerle anaparanın veya faizin veya her ikisinin bankaca tahsilinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren 90 günden fazla gecikeceğine kanaat getirilen’’krediler üçüncü grup,

¹⁵² BDDK,’’Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik’’,s.25

¹⁵³ BDDK,’’Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Karara İlişkin 1 Sayılı Tebliğ’’,Resmi Gazete,24006,31.03.2000,md 4,s.2

c)''Vadesi gelen veya ödenmesi gereken kredi tutarlarının tamamının kredi sözleşmesinde yer alan hususlar çerçevesinde banka tarafından tahsilinin sağlanamayacağı kuvvetle muhtemel olan''krediler dördüncü grup,

d)''Tahsilinin mümkün olmadığına kanaat getirilen''beşinci grup,

Bu kriterler sübjektif nitelik taşımaktadır.Bu sübjektif kriterler model yoluyla temerrüt olasılığı hesaplamak suretiyle daha somut hale getirilebilir.

2.3.5.8.2.Basel-II Uygulamasında Karşılıklar

Basel-II karşılık düzenlemelerinde değişiklik yapılmasını öngörmemektedir.Basel-II uygulamasında karşılıklar(özel karşılık,kısmı zarar yazılması,örneğin ülke riski nedeniyle portföye yönelik genel karşılık veya genel karşılıklar gibi)bir bütün olarak değerlendirilmektedir.Denetim otoritesine bağlı olarak,ayrılan karşılıkların sermayeye dahil edilmesinde bankanın iç modelleri kullanılabilir.¹⁵⁴

¹⁵⁴ BCBS, ''Basel-II Sayısal Etki Çalışması(QIS-TR) Değerlendirme Raporu'',s.80

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.BASEL-II KRİTERLERİ VE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE

ETKİLERİ

Bu bölümde mevcut uygulamalar ve BDDK düzenlemeleri ve Basel'in işletmeler ve kobiler üzerindeki etkileri hakkında bilgi verilecektir.

Bankacılık ve finans sektörünün sınır tanımaz bir şekilde büyümesi ve küreselleşmesi üzerine bu sektörün belirli standartlara uygun olarak çalışması yönünde faaliyetlere girilmiştir. Bunun sonucunda Basel-1 ve Basel-2 kriterleri oluşturulmuş ve birçok ülke tarafından benimsenmiştir.¹⁵⁵

3.1.UYGULAMA KONUSUNDAKİ MEVCUT DURUM

Türkiye'de bankalar risklerin belirlenmesi ve ölçülmesine yönelik çalışmalarını BDDK ve uluslararası düzenlemeler çerçevesinde yürütülmektedir. Risk yönetim fonksiyonu, iç kontrol birimleri, teftiş kurulları ve risk yönetim birimleri tarafından icra edilmekte olup, bu birimler risklerin tespit edilmesi, ölçülmesi, yönetilmesi ve raporlanması görevlerini yerine getirmektedirler. TBB nezdinde faaliyet gösteren Risk Yönetimi ve Uygulamaları Esasları Çalışma Grubunca bankaların risk yönetimine ilişkin bir anket çalışması yapılmıştır. 30 Eylül 2003 tarihi itibarıyla düzenlenen ankete katılan 25 bankanın 12'si özel sermayeli, 7'si Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı sermayeli, 3'ü kamu sermayeli mevduat bankası ve 3'ü de mevduat kabul etmeyen banka kapsamında olup bu bankaların aktif toplamı sektörün aktif toplamının %78'ine tekabül etmektedir. Bankalarda risk yönetimi uygulamalarına ilişkin sorular; organizasyon yapısı, yasal düzenlemeler, politika ve prosedürler, yönetim, piyasa riski, aktif - pasif yönetimi, kredi riski ve operasyonel konularında sorulmuş olup sonuçlara ilişkin değerlendirmeler aşağıda açıklanmıştır.¹⁵⁶

¹⁵⁵ BDDK, Basel -2 Ülke Uygulamaları, s.10

¹⁵⁶ TBB Çalışma Grubu, "Bankaların Risk Yönetim Çalışmaları Hakkında Değerlendirme" Bankacılar Dergisi, 2004,s18-19

Anketten çıkan en önemli sonuçlardan birisi, bankalarda çağdaş risk yönetimi tekniklerinin ve sistemlerinin uygulanmaya başlamasının yasal düzenlemelerinin dayatmasıyla başladığı, ancak süreç içerisinde sistemdeki çoğu banka açısından risk yönetiminde ulaşılan seviyenin mevzuatın önüne geçtiği konusudur.Örneğin istisnasız tüm bankalar piyasa risklerini denetim otoritesine standart yöntemi kullanarak raporlamakta, diğer taraftan bankaların önemli bir bölümü, aynı zamanda hassas risk ölçümü yapan riske maruz değer modelleri ile ölçüm yaparak banka içinde raporlamakta ve piyasa risklerini günlük olarak izlemektedir.

Risk yönetimi uygulamalarının ortaya koyduğu bir başka önemli husus ise Türk bankacılık sisteminin önemli bir bölümünde bağımsız bir risk yönetimi, teftiş ve iç kontrol islevlerinin bağımsız birimlerce yerine getirildiğidir.Ayrıca bankaların insan kaynağının yanı sıra, Basel II uyum faaliyetleri de dahil olmak üzere, çağdaş risk yönetimi sistem ve teknikleri konularında ciddi yatırımlar yaptıkları anlaşılmıştır. Piyasa riski, kredi riski ve operasyonel risk olarak üç ana başlıkta toplanan risk yönetimi konusundaki ilk çalışmalar bankalarımızda çoğunlukla piyasa riskinin ölçülmesi konusunda yapılmıştır.Bu gün için bankaların çoğu standart yöntem dışında piyasa riskine maruz değeri hesaplamaya yönelik istatistik modelleri de kullanmakta, ölçüm sonuçlarını geriye dönük testlerle desteklemektedir.¹⁵⁷

Kredi riski ile ilgili olarak; bireysel, ticari ve kurumsal kredi müşterileri hem nicel hem de nitel kriterleri içeren bir içsel risk derecelendirme sistemi bir çok banka tarafından tamamlanmış, derecelendirme prosedürleri oluşturulmuş ve belirli aralıklarla gözden geçirilmektedir.Ancak kredi riskinin ölçülmesine yönelik içsel modelleme çalışmalarında henüz piyasa riskindeki seviyeye ulaşamamıştır.Uluslararası alanda yoğun çalışmaların ve tartışmaların sürdürüldüğü operasyonel risk konusunda tüm operasyonel risk noktaları bankaların sadece bir bölümünde belirlenmiş ve tanımlanmıştır.Operasyonel risk çalışmaları sistem genelinde henüz başlangıç aşamasındadır.Genel olarak risk yönetiminin Türk bankacılık sisteminde geldiği nokta, risklerin belirlendiği, tanımlandığı, ölçüldüğü ve kısmen de izlendiği aşamalardır.Anket sonuçları risk ölçüm sonuçlarının ve risk yönetimi fonksiyonlarının öngörülerinin

¹⁵⁷ TBB, “Bankaların Risk Yönetim Çalışmaları Hakkında Değerlendirme” s.20

bankaların karar alma süreçlerinde yer almaya yeni başladığını göstermektedir. Risk yönetimi fonksiyonunun bankaların hayatlarında vazgeçilmez olması, bu fonksiyonun basta üst yönetimler olmak üzere tüm çalışanlarca tam olarak benimsenmesi zorunludur.

158

3.2. BASEL UYUM SÜRECİ İLE İLGİLİ BDDK UYGULAMALARI

Türk Bankacılık sektörünün bir hayli hareketli olduğu bu dönem içinde risk yönetimi alanında gerçekleşen tüm düzenlemeler gelecek yıllarda ekonomide sağlanması düşünülen dengeli büyüme için oldukça fazla önem taşımaktadır. Ancak ülkemizde finansal sektörün sermaye yoğunlaşmasını tamamlayamamış olması nedeniyle, reel sektöre sermaye aktarımı sürecinde yaşanan problemler konusunda beklenen gelişme sağlanamamıştır. İşletme ve yatırım sermayesi yeterli olmayan ekonomimizde üretime kanalize edilemeyen sermaye, bankaların risk yönetiminde yetersiz kalması ile daha da azalmış bulunmaktadır. Bankalara yönelik gerekli düzenlemeleri yerine getirmesi amacıyla kurulan BDDK, kuruluşundan bu yana pek çok kararnameye ve tebliğe imza atmış bulunmaktadır ¹⁵⁹

Basel temel prensiplerinde 21. maddeye göre bankacılık gözetim ve denetim otoritesi her bankanın muhasebe uygulamaları ile uyumlu bir şekilde bankanın karlılığı ve finansman durumu hakkında doğru ve yeterli bilgiyi sağlayacak kayıtların mevcut olduğundan ve düzenli olarak yayınlandığından emin olmalıdır. Bankalar Kanunu'nun 13. maddesi 1/a fıkrası bu prensibi sağlamaktadır. Uluslararası bankacılık alanındaki en önemli düzenleyici kurum durumunda olan Basel Komitesi bankaların risk yönetimlerine ilişkin geçmiş yıllarda ortaya koyduğu düzenlemelerde değişiklikler yapmış, riskin daha kapsamlı ve daha yakından izlenebilmesine yönelik yeni çalışmalarını tartışmaya açmış, risk yönetim modeline ilişkin tavsiye kararları almıştır. BDDK, Basel-II'ye ilişkin 3. istişari metin hakkındaki görüşlerini Basel Komitesi'ne bildirmiş ve bu görüşlerin önemli bir kısmı dikkate alınmıştır. Ülkemiz G-10 ülkelerinin de katıldığı ilk etki çalışması niteliğindeki 3. sayısal etki çalışmasına 2002 yılında

¹⁵⁸ TBB, "Bankaların Risk Yönetim Çalışmaları Hakkında Değerlendirme", s.21

¹⁵⁹ H.K.Aksel, "Yeni Sermaye Yeterli İliği Çerçevesi İstişare Raporu Üzerine Gözlemler", Active Banka, 2001, s.1

sektöre de önemli paya sahip 6 banka ile katılım sağlamıştır. Ayrıca BDDK yetkilileri ile çeşitli bankaların risk yönetiminden sorumlu üst düzey yöneticilerinin katılımıyla Türkiye Bankalar Birliği (TBB) bünyesinde Basel-II Yönlendirme Komitesi oluşturulmuştur. Komite ayda bir kez toplanmakta ve Basel II'ye geçişe yönelik çalışmalar yapmaktadır. Ayrıca Basel II'ye ilişkin hususlarda eşgüdüm sağlamak ve istisari nitelikte kararlar almak üzere Hazine Müştesarlığı, TCMB ve SPK'nın katılımıyla BDDK koordinasyonunda faaliyet gösteren Basel-II Koordinasyon Komitesi ihdas edilmiştir. BDDK bünyesinde çeşitli alt komitelerden oluşmak ve teknik konularda çalışmalar yapmak üzere oluşturulmuş biri Basel-II proje komitesi diğeri Risk Odaklı Denetim Komitesi olmak üzere iki adet çalışma komitesi oluşturulmuştur.

160

Temmuz 2003'te aktif büyüklüğü açısından sektörün %95'ini temsil eden 23 bankanın katılımı ile yerel bir sayısal etki çalışması (Quatitativ Impact Study - QISTR) yapılmış ve Aralık 2004'te kamuoyuna duyurulmuştur.Aşağıda sonuçları gösterilmektedir,sonuçlara göre;¹⁶¹

Çalışmaya katılan 23 bankanın toplulaştırılmış sermaye yeterliliği oranı cari durumda %28,8 iken Basel-II standart yöntemler uygulandığında %16,9'a gerilemektedir. Sermaye yeterliliğine ilişkin asgari seviyenin %8 olduğu düşünülürse Basel-II 1. yapısal blok çerçevesinde asgari seviyenin iki katından fazla bir sermayenin mevcut olduğu görülmektedir.¹⁶²

- Sermaye yeterliliği oranındaki (SYO) azalma temel olarak yabancı para cinsinden hazine bonosu ve tahvillerin Türkiye'nin kredi notuna bağlı olarak %100 kredi risk ağırlığına ve Basel-II ile getirilen operasyonel risk sermaye yükümlülüğünden kaynaklanmaktadır. Sermaye yeterliliği oranında ortaya çıkan 11,9 puan azalışın (%28,8 - %16,9 = %11,9) 8,7 puanı yabancı para cinsinden menkul kıymetlerin yer aldığı portföyden, 2 puanı ise operasyonel riskten ortaya çıkmaktadır. SYO'nda şirketler

¹⁶⁰ M.Beşinci, "Basel Sermaye Yeterliliği ve Türk Bankacılık Sektörünün Basel II'ye Uyum Süreci", Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı:20,2004,s.18

¹⁶¹ BDDK.,(Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu) "Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı-Gözden Geçirilmiş Düzenleme,2004,s.22-24

¹⁶² BDDK, "10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II),.s.5

portföyü dolayısıyla ortaya çıkan azalış 1,2 puandır. Perakende portföyü için Basel-II’de daha düşük risk ağırlıkları öngörüldüğünden sermaye yeterlilik oranında 0,4 puan artış ortaya çıkmaktadır. BDDK ayrıca 30 Mayıs 2005 tarihinde Basel-II ile ilgili atılacak adımları gösteren yeni bir yol haritasını kamuoyuna duyurmuştur.

3.3. BASEL-II’NİN İŞLETMELER ÜZERİNE MUHTEMEL ETKİLERİ

Basel II kriterlerinin uygulamaya başlaması ile firmanın ve kullanılacak kredinin risk seviyesi doğrudan kredi maliyetini etkileyecektir. Kredi verilen firmanın derecelendirme notu düştükçe, banka hem daha çok risk alacak, hem karşılık olarak daha çok sermaye tutacak ve dolayısıyla daha çok kaynağını getiriden mahrum bırakacaktır. Bu durumda firmalara kullanılacak kredilerin maliyetleri artacaktır.¹⁶³

Öte yandan ülkemizde yoğunlukla kullanılan müşteri çek ve senetleri ile ortak ve grup şirketi kefaletleri Basel-II’de teminat kapsamına alınmamıştır. Bu nedenle müşteri çek ve senedi karşılığı kredi kullanan firmalar kredi kullanmakta zorluklarla karşılaşacaklardır.

Basel-II kriterleri özellikle bankaların kredi verme şartlarını ağırlaştırmakta ve teminat konusunda işletmelere ağır şartlar getirmektedir. Bu şartları yerine getiren işletmeler daha kolay ve daha düşük faizle kredi bulabileceklerdir. Şartları yerine getirmekte zorlanan işletmeler ise krediyi daha çok teminat vermek suretiyle ve doğal olarak daha yüksek faizle alabileceklerdir. Kriterlerin uygulamasının yaklaşması sebebiyle bankaların ve işletmelerin kendilerini buna hazırlaması gerekmektedir. Ülkemiz açısından bankaların kendilerini Basel-II kriterlerine hazırlamaya başladıkları görülmektedir. Ancak aynı şeyi işletmeler açısından söylemek mümkün değildir.¹⁶⁴

Basel II’de üç temel amaç var:

1. Bankaların riskini daha iyi ölçmek ve bunu asgari sermaye ile ilişkilendirmek,

¹⁶³ TBB, “Risk Yönetimi ve Basel II’nin Kobi’lere Etkileri”, Yayın No:228, Eylül 2004, s.3

¹⁶⁴ Beşinci M, s.9

2. İç ve dış denetimi güçlendirmek,

3. Şeffaf ve uluslararası muhasebe kurallarına uygun bilançolar yoluyla piyasa disiplini sağlamak.

Öngörülen düzenlemeler bankacılığı ilgilendiriyor gibi görünmekle birlikte, firmalar da bundan payını alacaktır. İyi firmalar, bankalardan daha düşük maliyetli fon kullanma olanağı bulabilecek, riskli firmalar ise kredi almakta zorlanacaktır. Çalışmalar bankalar üzerine yoğunlaştığı için bugüne kadar firmalar cephesi ile pek ilgilenen olmamıştır. Konuya tüm ülkeler yavaş yavaş eğilmeye başlamıştır. Ülkemizde de, TBB ve BDDK çalışmalarını sürdürüyor.

3.4. FİRMALARIN DERECELENDİRİLMESİ VE DERECELENDİRME NOTUNUN ETKİSİ

Verilen kredinin, kime verildiğinin riskinin ölçülmesinde kullanılan kriter, firmanın derecelendirme notudur. Firmanın finansal (bilanço, gelir tablosu gibi finansal verilerin değerlendirilmesi) ve niteliksel (yönetici ve ortakların geçmişi, ithalat–ihracat, Pazar payı vb.) faktörlerinin değerlendirilmesi sonucu atanan derecelendirme notu bankaya bu firmaya verilecek kredinin taşıyacağı riski gösterir ve bu işlem sonucu bankanın tutması gereken sermayenin belirlenmesinde girdi olarak kullanılır.

Bir rating sistemi kullanılmasında amaç, firmanın taşıdığı riskleri objektif olarak ölçmektir. Bu durum, ortak bir dilin oluşmasına yardımcı olmanın yanında bankanın bir firma için çok benzer fiyatlamalar yapmasına neden olacaktır. Bu amaç doğrultusunda firmaların rating'lerinin “güncel” olması çok önemlidir. Yani, bankalar belli dönemlerde firmaların derecelendirme notlarını güncelliyor olacaktır. Bu kapsamda, firmalardan bilgiler talep edilecektir. Bugün öngörüldüğü haliyle rating'lerin yılda en az bir kere güncellenmesi kabul görmüş yaklaşımdır.

Firmaların risklilik seviyesinin ölçümünde dikkat edilmesi gereken en önemli nokta Basel-II kapsamındaki Standart Yöntem'de “perakende” sınıfına giren firmalar için standart bir risk ağırlığı (%75) uygulanacağıdır. Yani bu tipteki firmalarda banka için ifade ettiği risklilik ; firmanın risk ağırlığının yanı sıra kredi ürününün ve

teminatının yapısına ve risklilik seviyesine bağılı olacaktır. Diğer taraftan Türkiye’deki reel sektörün yaklaşık %95’ini küçük ve orta ölçekli firmalar oluşturmakla beraber, 2003 yılında kayıt dışılığın bazı kaynaklarca %66’lara kadar yükseldiği öngörülmektedir. Bu oran risklerin yarıdan fazlasının kayıt dışında kalması ve bankaların bunları ölçmemesi olarak ifade edilebilir. Yasal otoritelerin de önemle üzerinde durduğu risk odaklı bir finansal sektör yapılanmasında bankalar doğal olarak ölçemedikleri işletmelere ait bu riskleri almak istemeyecek veya yüksek fiyatla alacaklardır. Bu durum işletmelerin kayıt dışılığı terk etmelerine yol açacaktır¹⁶⁵

3.5. BASEL-II’NİN KOBİLER ÜZERİNE MUHTEMEL ETKİLERİ

KOBİ’lerin finansman sorunlarının temelinde, öz sermaye yapılarının zayıflığı yatmaktadır.

Bağımsız derecelendirme kuruluşları ile bankalar tarafından derecelendirmeye tabi tutulacak olan KOBİ’lerin, değerlendirilecek olan özelliklerinin başında, sahip oldukları işletme sermayesi gelmektedir. Güçlü sermaye yapısına sahip KOBİ’lere verilecek kredilerin maliyetleri daha düşük olacaktır. KOBİ’lerimizin zaman zaman farklı merciler için farklı mali raporlar (bilanço, gelir-gider tabloları vb) üretmeleri söz konusudur. KOBİ bilançolarının kredilendirmeye uygun olmaması (negatif sermaye, bilançodaki zarar), kayıt dışı işlemlerin bulunması, KOBİ’lerin derecelendirme aşamasında yaşayacağı zorlukların başında gelmektedir. İyi yönetilen, iyi finanse edilmiş ve gerekli tüm bilgileri zamanında ve yeterli bir şekilde sunarak şeffaflığı sağlayabilen KOBİ’ler potansiyel olarak en iyi dereceyi almak suretiyle, en iyi şartlarda kredilendirme imkanına sahip olacaklardır¹⁶⁶.

Özellikle küçük ve orta ölçekli firmaların (KOBİ) durumu hassas. Dünyadaki firmaların % 90’ından fazlasının KOBİ olduğu düşünüldüğünde, bu hassasiyetin anlamı daha iyi anlaşılıyor. Bizde bu oran % 99.5’e ulaşıyor. İstihdamın büyük bölümünü yaratıyorlar. Büyümeye ve ihracata önemli katkı yapıyorlar. Dolayısıyla Basel II,

¹⁶⁵ Aras G, s.3

¹⁶⁶ TBB, “Risk Yönetimi ve Basel II’nin Kobi’lere Etkileri”, s.6

KOBİ'leri yakından ilgilendiriyor.Bu bağlamda, biz de bu çalışmamızda Basel II'nin küçük ve orta ölçekli firmalara etkilerini tahlil edeceğiz.¹⁶⁷

Kısaca bu etkileri özetlersek:

1.Basel-II ile KOBİ tanımı değişiyor. 250'den daha az işçi çalıştıran, yıllık cirosu 50 milyon Euro'yu geçmeyen ve bilanço toplamı 43 milyon Euro'dan küçük olan firmalar KOBİ sayılıyor. BDDK'nın hesaplamalarına göre, İSO'nun 1000 firmasından 660'ı, TCMB'nin bilanço verilerini topladığı 7 bin 500'ü aşkın firmanın 6 bin 800'ü KOBİ sayılacaktır.Bu tanımı değiştirme yetkileri var, ancak buna daha karar verilmemiştir.

2.KOBİ'ler perakende ve kurumsal olmak üzere ikiye ayrılacak.Kredi riskine karşı ayrılacak sermaye, perakende KOBİ'ler için daha düşüktür.

3.KOBİ kredileri ve bunların faiz oranları az ya da çok riskli olmalarına göre belirlenecek.Bankalar riski yüksek firmalara daha fazla sermaye ayırmak zorunda kalacakları için müşterilerini ona göre seçeceklerdir.

4.Her KOBİ'nin kredi derecesi olacaktır.Yani rayting alacaklardır.Bunu bir dış denetleme kuruluşu yaparsa daha iyi olacaktır.Ancak başlangıç döneminde tüm KOBİ'ler için bunu gerçekleştirmek zordur.Bu nedenle, bankalar kendi içlerinde bir bölüm oluşturacak ve firmalara değerlendirip not verecektir.Yüksek not alanlar kazançlı çıkacaktır.

5.KOBİ'ler kayıt düzenine girecektir.Bilançoları şeffaf olacaktır.Kayıt dışı işlemleri azalacaktır.

6. Krediler için alınacak teminat sistemi değiştirildi.Nakde yakın teminatlar, devlet tahvilleri gibi menkul değerler riskten düşülecektir.Gayrimenkul teminatı cazip olmaktan çıkarılacaktır.Ticari işlemlerde "evimi ipotek al, krediyi ver" dönemi sona erecektir.

¹⁶⁷ www.dtm.org.tr

Tezimin bu kısmında Türkiye’deki KOBİ’lerin özelliklerine ve sorunlarına değinip daha sonra da ‘Basel-II karşısında KOBİ’ler ne yapmalı?’ sorusuna cevap aradım:

KOBİ’lerde genellikle işletme sahibi ile yöneticinin aynı olması, bu tür işletmelerin en önemli niteliklerinden biridir.İşletmede görünürde bir yönetici bulunsa bile, nihai kararlar daha çok işletme sahibi tarafından alınır.İşletme sahibi tüm zamanını, emeğini, fikrini işletmesi için kullanır.Ancak özellikle Türkiye’ de KOBİ’ler açısından önemli noktalardan biri de işletme sahibi ile profesyonel yöneticilerin birlikte, ancak yetki ve sorumluluğunun sınırlarının çok iyi belirlenmiş bir biçimde ve uyumlu çalışmasının gerekli olduğudur.

KOBİ’lerin ekonomik ve sosyal kalkınmayı aşağıdaki hususlar bakımından etkiledikleri görülmektedir:¹⁶⁸

- Ülke talebinin karşılanmasına olan katkıları büyüktür,
- Gelir dağılımındaki çarpıklıkları asgariye indirirler,
- Bölgelerarası dengeli kalkınmaya olumlu etkileri vardır,
- Girişimcilerin yetişmesine uygun ortam sağlarlar,
- Pazar ekonomilerine kolayca uyum sağlarlar,
- Düşük sermaye ile kurulurlar,
- Daha çok kişiyi kendi yaşam çevrelerinde gelir ve iş sahibi yapmak suretiyle kent merkezlerine sağlıksız yığılmayı önlerler,
- Tekelciliğe karşı koruma sağlarlar,
- Daha çok kişiye mesleki ve teknik eğitim imkanı sağlarlar.
- Daha az yatırımla daha çok üretim ve ürün çeşitliliği sağlamaktadır,

¹⁶⁸ TBB, “Bankaların Risk Yönetim Çalışmaları Hakkında Değerlendirme” ,s18-19

· Daha düşük yatırım maliyetleriyle istihdam imkanı yaratmaktadır, Küçük işletmeler daha ucuz ve daha çok sayıda istihdam sağlamaktadır. Toplam istihdam için denge unsurudur,

· Yapıları itibariyle ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenmektedir, esnektirler.

· Talep değişikliklerine ve çeşitliliklerine daha kolay uyum gösterebilmektedir,

· Teknolojik yeniliklere daha yatkındır,

· Ferdi tasarrufları teşvik eder, yönlendirir ve hareketlendirir,

· Büyük sanayi işletmelerinin vazgeçilmez destekleyicisi ve tamamlayıcısıdır,

· Politik ve sosyal sistemlerin denge ve istikrar unsurudur,

· Demokratik toplumun ve liberal ekonominin ana sigortalarından biridir.

Ülke ekonomisindeki yeri ve önemi açısından, işyeri sayısı, çalışan sayısı ve katma değer olmak üzere üç önemli göstergeye bakıldığında KOBİ'lerin gerek sosyal, gerekse ekonomik açıdan önemli bir yer işgal ettiği görülmektedir. Aşağıda KOSGEB tarafından çıkarılan rakamsal oranlar bulunmaktadır.¹⁶⁹

· Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri imalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerin % 99.5'ini oluşturmaktadır,

· İmalat sanayindeki istihdamın % 61.1'ini KOBİ'ler oluşturmaktadır,

· Yaratılan katma değerde ise KOBİ'lerin payı % 27.3'tür.

· Ortaya çıkan yatırımlardaki payı ise % 26'ya ulaşmaktadır.

Rakamlardan da anlaşıldığı gibi istihdamın % 61.1'ini sağlayan KOBİ'ler, katma değerde ancak % 27.3'lük bir oran yakalayabilmektedirler. Bunun anlamı bu

¹⁶⁹ Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, www.kosgeb.gov.tr

işletmelerin verimsiz çalışan işletmeler olduğudur.KOBİ'lerin % 14'ü Organize Sanayi Bölgelerinde, % 38'i Küçük Sanayi Sitelerinde yer alır.KOBİ'lerin teknolojik yapıları incelendiğinde % 59'unun günümüze uygun sayılabilecek teknolojiye sahip olduğunu, % 17'sinin modern teknoloji, % 24'ünün demode teknolojiye sahip olduğu görölmüştür. İşletme sayısı ve istihdamda ulaşılan düzeeye, ekonomiye olan katkı açısından da ulaşılabilmesi ve Gümrük Birliği sürecinde rekabet güçlüğü çeken KOBİ'lere destek amacıyla, finansman, eğitim, danışmanlık, pazarlama, ihracat ve yüksek teknoloji kullanımı alanlarında destekler sağlanmaktadır.Ancak bu düzenlemelerde, AB'de yürürlükte olan "ereve ilke kararları" doğrultusunda hareket edilmektedir.¹⁷⁰

Türk ekonomisinin gelişmesinde temel dinamiği oluşturan KOBİ'lerin teknolojik yenilikleri izleyememe, AR-GE faaliyetlerine gerekli kaynağın ayrılmaması, iç ve dış pazarlara açılma ya da yetersizlikten nitelikli elemana kadar bir dizi sorunları bulunmaktadır.Bununla birlikte Türk KOBİ'lerinin bugün karşılaştıkları en önemli sorun hiç kuşkusuz yüksek enflasyon ve yüksek faiz yükü altında yaşanan finansman sorunudur.¹⁷¹

Bugün gelişmiş ölkelerin ekonomilerine şöyle bir bakıldığında istihdamın %90'lara varan çok ciddi bir bölümünün KOBİ'ler tarafından karşılandığını görmek mümkündür.¹⁷²Aynı şekilde vergi gelirlerinin%90'lar seviyesinde büyük bir kısmının KOBİ'ler tarafından karşılandığını istatistiki verilerden görüyor ve biliyoruz.Buna paralel olarak da gelişmiş ölkelerin sanayici ve üreticiler için tahsis ettiği kaynağın %70 gibi bir kısmının KOBİ'ler tarafından kullanıldığını da yine kaynaklardan biliyoruz. Oysa ölkemizde bu tabloyu ele aldığımızda istihdama katkısı ve toplanan vergi gelirleri açısından gelişmiş ölkelerin standartlarına uygun bir konumda bulunan KOBİ'lerimizin sağladığı katkıya ters orantılı olarak ölkemizin sanayici ve üreticiye tahsis ettiği kaynağın ancak %3 gibi çok küçük bir dilimini kullanabildiğini görmekteyiz.Esasen bu kullanılan kaynakların kısa vadeli kaynaklar olması ve kullandırılırken de KOBİ'lerin

¹⁷⁰ Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, www.kosgeb.gov.tr

¹⁷¹ İlhan Uludağ, '' Türkiye'de Kobiler Yapısal ve Finansal Sorunları,özömler'', Bursa,1991,s.215

¹⁷² Ömer Gücelioğlu,'Küçük Ölçekli İşletmelerin Kosgeb'den Beklentileri', Tes-ar Yayınları,Yayın No:13,Ankara,1994,s.29

adeta sırat köprüsünden geçiriliyor olması da bu kaynakların ne kadar kullanılabilir olduğu konusunda bizi düşünmeye sevk ediyor.Hiç şüphesiz bunda, kredi kullanımı ile ilgili olarak KOBİ'lerin bilançolarındaki kriterlerin henüz arzu edilen noktaya ulaşamamış olması da bir etkindir.Ama daha da önemlisi kullanılacak kaynaklara teminat olarak alınacak hususlarda yatmaktadır.Mesela ipotek tesis edilirken gayrimenkullerin değer tespitlerinde özellikle ekspertiz değerleri banka görevlileri tarafından düşük tutulmakta, bu da teminatın oluşturulmasında KOBİ'leri sıkıntıya sokmaktadır.Olayı somut olarak bir örnekle de ifadelendirmek gerekirse;Mesela, KOSGEB'in KOBİ'lere sağladığı teşvik imkanlarından faydalanmak isteyen bir KOBİ'miz konuyla ilgili olarak aracı kurum olan bankaya başvurduğunda kullandığı 100.000 USD kredinin karşılığında ipotek vermesine rağmen bunun yanı sıra;

– Kullanılan kredinin %50 si kadarı gerçek müşteri çek ve senetleri getirmesi,şirket ortaklarının tümünün kefaletinin alınması,ihracatla ilgili döviz rakamının ilgili bankadan geçirilmesi,bütün vergi, SSK, BAĞ-KUR, stopaj, elektrik, su, telefon faturalarının bu bankadan,yatırılması gibi KOBİ'yi psikolojik anlamda sıkıntıya sokacak bir çok unsuru da şart olarak sıralamaktadır.

Yukarıda da bahsedilen veya bahsedilmeyen birçok nedenden, sorundan dolayı KOBİ'ler zaten kıt olan bu kaynaklardan da istifade edememektedir.Neticede söz konusu kurumların ilgili şubelerinden bazen hiçbir KOBİ'nin bu kaynağı kullanamamış olması, bazen de sadece bir tek KOBİ'nin kullanabilmesi bunun en açık ispatıdır.Oysa özellikle son yıllarda kendi imkanlarıyla KOBİ'ler için bir şeyler yapabilme sevdasında olan KOSGEB yöneticilerinin bu samimi çabalarıyla aracı kurumların göstermiş olduğu yaklaşımlar maalesef örtüşmemektedir.İşte bu noktada Basel-II ile birlikte KOBİ'lerin özellikle bu konuda işleri daha da zorlaşacaktır.

Sorunlarına baktığımız zaman Basel-II karşısında KOBİ'lerin gerçekten de çok zorlanacağını, bu kurallara uyum sağlamakta güçlük çekeceklerini söylemek yanlış olmayacaktır.Basel-II kuralları, küçük ve orta ölçekli işletmelere (KOBİ'lere) birçok yükümlülükler getirecektir.KOBİ'lerin küreselleşme sürecine uyumu sağlanmaya çalışılacaktır.Önümüzdeki dönemlerde Türk bankacılık sisteminde yabancı bankaların ağırlığının artacağını ve Halk Bankası gibi KOBİ kredilerinde ağırlığı olan bir bankanın

özelleşme aşamasının sonuna geleceğini düşündüğümüzde, kredi almak isteyen firmaların bu kurallara uyum sağlamaları daha da önem kazanıyor.¹⁷³

Yapılan araştırmalar, AB ve sanayileşmiş diğer ülkelerde Basel-II kurallarından KOBİ'lerin yarar sağlayacağına işaret ediyor.Nedeni, bu ülkelerde, riskleri daha az olan KOBİ kredileri, büyük firma kredilerinden fazladır.Riske önem veren ve KOBİ kredilerinde daha düşük sermaye yükümlülüğü isteyen Basel-II'ye uygun yapıları vardır.Avrupa'nın birçok ülkesinde bankaların sermaye yeterlilik oranının, KOBİ kredileri nedeniyle azalacağı hesaplanmıştır.Dolayısıyla, KOBİ kredilerinde bir düşüş veya maliyetlerinde bir artış beklenmiyor.Türkiye'de ise banka kredilerinden sadece yüzde 10'u küçük ve orta ölçekli firmalara aittir.Sistemdeki ağırlıkları azdır.Uluslararası düzeyde kredi kullanmaya alışkın değiller.Bunun şartlarını bilmiyorlardır.Değişmeleri ve uyum sağlamaları zaman alacaktır.Örneğin, bırakın KOBİ'leri, birçok firmanın kredi derecesi (reytingi) yoktur.Bankalar Basel-II'den sonra bunları talep edecekler, yoksa kendileri yapacaklardır.

Kredi derecelemesi yapmak çok profesyonel bir iştir.Yoğun bilgi ve veri ister.Çalışma sonunda düşük bir dereceleme notu alan firmaya kredi vermek, bir banka için ek sermaye artırmak zorunluluğu doğuracaktır.Bu nedenle, bankalar notu düşük firmalara kredi vermeyecekler ya da nakde yakın teminatlar isteyeceklerdir.Basel-II'ye göre, gayrimenkul ipoteği değerli bir teminat sayılmayacağı için, ülkemizdeki KOBİ'ler bu konuda da oldukça zorlanacaklardır.Bankalar hem kredi kullananların, hem de kredi işlemlerinin risklerine bakacakları için KOBİ'lerin yönetim biçimleri de devreye girecektir.Bu konuda aile şirketlerinin işi zordur.Profesyonel yönetime sahip olmayan aile şirketlerinin kredi maliyetleri artacaktır.Bu durumda KOBİ'ler ve yöneticileri şimdiden başlayarak önlemlerini almak durumundalar.Hesaplarını, yönetimlerini ve teminatlarını yeni şartlara uydurmak zorundalar.Bunu gerçekleştirenler birkaç adım önde gidecekler. Gerçekleştiremeyenlerin ise, sistemde yaşamaları ve büyümeleri güçleşecektir.

¹⁷³ KOBİNET Avrupa Birliği Bilgi Bankası www.kobinet.org.tr

Bu konuda TBB ve BDDK çalışmalar yapıyor ve sistemin tetkik ediyor. Ancak yük KOBİ'lerin sırtındadır. Kayıtdışılığı fazla olan sistemimizde, uyum süreci zaman alacak ve Basel-II, ülkemizi başlangıçta olumsuz biçimde etkileyecektir. Uyum sağlandıkça da etkiler olumluya dönecektir. Umarım KOBİ'lerin en kısa zamanda özellikle finansal anlamda çektikleri sıkıntılar hallolur ve Basel-II kuralları da Türkiye ekonomisi, reel sektörü ve tabi ki KOBİ'lerimiz için daha büyük sıkıntılara neden olmaz.

3.5.1. Ülkemizde Halen Geçerli Olan KOBİ Tanımlamaları

Hazine Müsteşarlığı'nın tanımına göre; imalat sanayisinde faaliyette bulunan ve yasal defter kayıtlarında arsa ve bina hariç, makine ve teçhizat, tesis, taşıt araç ve gereçleri, demirbaşlar vb. toplamının net tutarı 400.000 Türk Lirasını aşmayan;

-1-9 işçi çalıştıran işletmeler çok küçük ölçekli,

-10-49 işçi çalıştıran işletmeler küçük ölçekli,

-50-250 işçi çalıştıran işletmeler orta ölçekli işletmelerdir.¹⁷⁴

Dış Ticaret Müsteşarlığı tanımına göre KOBİ'ler; imalat sanayisinde faaliyet gösteren, 1-200 işçi çalıştıran, gerçek usulde defter tutan, arsa ve bina hariç sabit sermaye tutarı bilanço net değeri itibariyle 2 milyon ABD doları karşılığı TL'yi aşmayan işletmelerdir.

3.5.2. Basel-II Standartları'na Göre KOBİ Olma Şartları

KOBİ sınıfının sınırlarını belirlemede yıllık toplam satış cirosu esas alınmaktadır.

Ülkemizde şimdiye kadar yapılan KOBİ tanımlarından farklı olarak, Basel-II'de sermaye yeterliliğini belirlemek için kullanılan standart yöntemde SME (Small and Medium Sized Entities) sınıfının sınırları firmaların yıllık toplam satış cirolarına

¹⁷⁴ TBB, "Risk Yönetimi ve Basel II'nin Kobilere Etkileri", s.4

göre belirlenmeye başlanacaktır.SME(KOBİ); toplam cirosu 50 milyon Euro’yu geçmeyen firmalar olarak tanımlanmaktadır.¹⁷⁵

KOBİ tanımına bağlı olarak “perakende-kurumsal” ayrımı çok önem kazanmakta olup bir bankadaki toplam kredisi (Nakit + Gayrinakit) 1 Milyon Euro’nun altında kalan KOBİ’ler “perakende portföy” içinde tanımlanmakta, ilgili bankadaki kredi miktarı 1 milyon Euro’nun üstünde olan KOBİ’ler ise “kurumsal portföy” içinde tanımlanmaktadır.¹⁷⁶

Ayrıca birbirleriyle bağlı olduğu düşünülen küçük işletmeler veya şahıslar tek bir işletme olarak kabul edilir ve portföydeki bu tarz firmalara verilen nakit ve gayrinakdi kredi miktarının perakende kredi portföyünün % 0,2’sini geçmemesi şartı aranır.Yine, bir bankada “perakende” portföyü içinde (perakende- KOBİ olarak) değerlendirilen bir firma toplam kullandığı kredi tutarına bağlı olarak (1 milyon Euro) diğer bir bankada “kurumsal” portföyü içerisinde değerlendirilebilecektir.Yani, satışları 50 milyon Euro’dan düşük olan bir firma bir bankadan 1 milyon Euro’nun altında kredi kullanırsa “perakende” portföyü içinde değerlendirilecek (Perakende-KOBİ) ve o portföyün risk ağırlığına tabi olacakken, diğer bankadan 1 milyon Euro’nun üzerinde bir kredi alırsa o bankada “kurumsal” portföyünde değerlendirilecek (Kurumsal- KOBİ) ve o portföyün risk ağırlıklarına tabi olacaktır.Değerlendirmede kullanılacak risk ağırlıkları da bu iki bankanın sermaye yeterliliği için kullandığı yöntemle göre farklılık arz edecektir.

Mevcut durumda KOBİ olarak değerlendirilen bir firma bütün özellikleri günümüz tanımına uygun olsa bile, çalıştığı banka Basel-II’deki standart yöntemi uyguluyorsa kredilerinin toplam 1 milyon Euro’yu geçmesi halinde kurumsal portföy içerisinde değerlendirilerek kendisine dış derecelendirme kuruluşları tarafından verilen rating’ler bankaca esas alınacak ve derecelendirme sistemi nedeni ile artan kredi maliyetlerine maruz kalabilecektir.Bu durum, özellikle yüksek tutarlı kredi kullanan firmaları etkileyebilecektir.

¹⁷⁵ KOBİNET Avrupa Birliği Bilgi Bankası www.kobinet.org.tr

¹⁷⁶ Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, www.kosgeb.gov.tr

Bir başka bakış açısıyla bir firmanın kullandığı krediler nedeniyle bir bankada kurumsal, diğer bir bankada perakende portföyde değerlendirilmesi ve risk ağırlıklarının her iki bankada da farklı olması durumu standart yöntemde firmaların lehine bazı durumlar ortaya çıkarabilmektedir.¹⁷⁷

Bilindiği gibi, derecelendirilmemiş kurumsal firmaların risk ağırlığı % 100 olarak alınacak ve ülke risk ağırlığından daha iyi olamayacaktır. Ülkemizde de firmalarımızın büyük çoğunluğu dışsal derecelendirmeye tabi tutulmamış durumdadır. Üst denetçi mercii bankalara portföylerindeki firmaların kredi notlarına bakmaksızın hepsi için % 100 risk ağırlığı kullanma izni verebilir. Bu durumda bankaların tutarlı bir yaklaşım izleyerek ya bütün firmalar için % 100 risk ağırlığını kullanma ya da kredi notu olan firmalar için kredi notunu, derecelendirilmemiş firmalar içinse % 100 risk ağırlığı uygulama yoluna gitmeleri gerekmektedir.

Örneğin; 4 Milyon Euro kredi ihtiyacı olan ve cirosu 50 milyon Euro'nun altında kalan bir firma, rating notu yoksa veya bu rating notu % 100 veya daha yüksek bir risk ağırlığına denk geliyorsa, ihtiyacı olan krediyi çeşitli bankalara bölerek 1 milyon Euro'nun altında dilimler halinde (mesela; 5 bankadan 800.000.- euro'luk dilimler) kullanmak isteyebilir. Bu durumda, firma cirosu 50 milyon Euro'nun ve toplam kredisi 1 milyon Euro'nun altında kalan firmalarını perakende portföyde değerlendiren bankalarca % 75 risk ağırlığı ile değerlendirilecektir. Sonuçta firma % 100 veya daha yüksek bir risk ağırlığı ile değerlendirildiği duruma göre % 75 risk ağırlığı ile değerlendirilmesi sonucu daha uygun fiyatlarla borçlanma imkanı yakalayabilecektir. İlk aşamada büyük oranda standart yöntem kullanılacağı ve daha gelişmiş yöntemlere geçişin en az 4-5 yıl almasının beklendiği de göz önüne alındığında bu ve benzeri politikalar uygulayarak riskliliğinin farkında olan KOBİ'lerin fon maliyetlerini düşürebilmesi muhtemeldir.

¹⁷⁷ TOBB/Avrupa Birliği Müdürlüğü www.tobb.org.tr

Ancak BDDK'nın gözetiminin olacağı ve perakende portföyde yer alan firmaların geçmişteki temerrüt durumlarının incelenerek bu firmalara uygulanan standart risk ağırlığının artırılabilceğı unutulmamalıdır.

Ayrıca Basel-II'de bankaların içsel derecelendirme (IRB) Yöntemini kullanmaya teşvik edildikleri ve geçiş aşamasından sonra bu yöntemin bankalarca kullanılmasının daha hassas risk ölçümüne olanak tanıyacağı gerçeğı de göz ardı edilmemelidir.

Bunlara ilaveten, zamanla bankalardan kredi kullanan firmalarla ilgili bazı bilgiler Kredi Kayıt Bürosu sistemi içinde yer alacak ve bilgilerin bankalarca paylaşıldığı bu sistemde bankalar firmaların kullandıkları kredileri yakından takip etme olanağına sahip olacaklardır.

Kurumsal portföyde değeriendirilen ve dışsal derecelendirme notuna sahip olmayan bir firma % 100 risk ağırlığına tabi olacak, risk ağırlığı ülke risk ağırlığından daha iyi olamayacaktır.Eğer firmanın rating notu varsa ülke risk ağırlığından daha iyi bir dereceye sahip olabilecektir.Bununla beraber Basel-II'ye uyumla birlikte firmaların dışsal derecelendirmeye tabi tutulmaları ve şeffaflaşmaları neticesinde AB'ye üyelik sürecinde yabancı sermayenin girişı ile birlikte ülkemizin yurtdışı borçlanma maliyeti de düşecek ve ülke notumuz (B+) iyileşerek ülkemizin risk ağırlığı % 100'ün altına (% 50, % 75 seviyelerine) inebilecektir.Bankalarda, kredilendirmede Basel-II öncesi genel kabul görmüş “geleneksel” yaklaşımda amaç “iyi kredi” vermektir.Bu çerçevede her firma, piyasa konusunda tecrübeli uzmanlarca incelenir, istihbaratı yapılır, sonuçta iyi çıkan firmalara kredi tahsis edilir.Bu krediler güvence için teminat altına alınır ve geri ödemeler izlenir.¹⁷⁸

Böyle bir yapının risk odaklı olmaması nedeni ile de fiyatlama bankanın maliyetinin üzerine bir kar payı koyması yoluyla yapılır.

¹⁷⁸ TBB, ”Risk Yönetimi ve Basel II'nin Kobilere Etkileri”,s.5

3.5.3.KOBİ'lerin Derecelendirilmesi ve Derecelendirme Notunun Etkisi

Verilen kredinin, kime verildiğinin riskinin ölçülmesinde kullanılan kriter, firmanın derecelendirme notudur. Firmanın finansal (bilanço, gelir tablosu gibi finansal verilerinin değerlendirilmesi) ve niteliksel (yönetici ve ortakların geçmişi, ithalat-ihracat, pazar payı vb.) faktörlerinin değerlendirilmesi sonucu atanan derecelendirme notu bankaya bu firmaya verilecek kredinin taşıyacağı riski gösterir ve bu işlem sonucu bankanın tutması gereken sermayenin belirlenmesinde girdi olarak kullanılır.

Bir rating sistemi kullanılmasında amaç, firmanın taşıdığı riskleri objektif olarak ölçmektir. Bu durum, ortak bir dilin oluşmasına yardımcı olmanın yanında bankaların bir firma için çok benzer fiyatlamalar yapmasına neden olacaktır.¹⁷⁹

Bu amaç doğrultusunda firmaların rating'lerinin "güncel" olması çok önemlidir. Yani, bankalar belli dönemlerde firmaların derecelendirme notlarını güncelliyor olacaktır. Bu kapsamda, firmalar dan bilgiler talep edilecektir. Bugün öngörüldüğü haliyle rating'lerin yılda en az bir kere güncellenmesi kabul görmüş yaklaşımdır.

Firmaların risklilik seviyesinin ölçümünde dikkat edilmesi gereken en önemli nokta Basel-II kapsamındaki Standart Yöntem'de "Perakende" sınıfına giren firmalar için standart bir risk ağırlığı uygulanacağıdır. (% 75). Yani bu tipteki firmalarda banka için ifade ettiği risklilik; firmanın risk ağırlığının yanı sıra kredi ürününün ve teminatın yapısına ve risklilik seviyesine bağlı olacaktır.¹⁸⁰

3.5.4.KOBİ'lerin Basel Kriterleri İçin Alması Gereken Aksiyonlar

Türkiye'de finansal istikrar dönem dönem bozulmaktadır.Ancak, pek çok risk göz önüne alınmadığından dolayı bu bozuklukların etkileri hızlıca diğer sektörlerle yayılmaktadır.Dolayısıyla risk yönetimi istikrar sağlanması açısından da ayrı bir önem taşımaktadır.BDDK tarafından Basel-II'ye ilişkin uygulama ve düzenleme hazırlıkları başlamış olup dünyadaki çoğu düzenleyici otorite tarafından da bankalara konuya ne

¹⁷⁹ TCMB "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik", www.tcmb.gov.tr

¹⁸⁰ TBB, "Risk Yönetimi ve Basel II'nin Kobilere Etkileri", s.94

kadar önem verildiğinin mesajı iletilmiştir.Bundan ötürü önümüzdeki dönemde finansal sektörün sağlıklı risk ölçümüne ağırlık veren ve bu ölçümlerin sonuçlarına göre fiyatlama yapan bir yapıya kavuşması kaçınılmazdır.Değişen bankacılığın özel sektörden bağımsız ele alınması veya bu değişimin özel sektörü de etkilememesi mümkün değildir.Yabancı kaynak ihtiyacının en üst seviyede olduğu KOBİ'ler de doğal olarak bu değişime ayak uydurmak zorunda kalacaktır.Risk odaklı bir yapıya olan bu yolculuğun içinde KOBİ'lerin alması gereken aksiyonlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

Firmalar kayıt düzenlerini gözden geçirerek düzenli bir yapıya kavuşturmalı ve şeffaflık sağlanmalıdır.

Yüksek kayıt dışılık belirsizliğin risk primini yükseltecektir.

Türkiye'deki reel sektörün % 95'ini oluşturan KOBİ'ler, büyümenin lokomotif konumundadır.Diğer taraftan kırılğan yapıları, gelişmiş ülkelerdeki örneklerinin aksine, bu büyümenin sağlam temellere oturmasını engellemekte, dönem dönem GSMH'da büyük iniş ve çıkışların oluşmasına neden olmaktadır.¹⁸¹

DPT araştırmalarına göre her 100 TL'nin 66 TL'si; her 100 çalışanın 46'sı kayıt dışıdır.

Türkiye'de 2003 yılında kayıt dışılığın bazı kaynaklarca % 66'lara kadar yükseldiği öngörülmektedir.Bu oran, risklerin yarısının kayıt dışında kalması ve bankaların bunları ölçmemesi olarak ifade edilebilir.Yasal otoritelerin de önemle üzerinde durduğu risk odaklı bir finansal sektör yapılanmasında bankalar doğal olarak ölçemedikleri, işletmelere ait bu riskleri almak istemeyecek veya yüksek fiyatlarla alacaklardır.

Neticede finansal sektördeki sermayenin azlığı, yüksek fiyatla alınan bu risklerin dahi kısıtlı olmasına neden olacaktır.Kayıt dışılığın bu kadar büyük olması, aldığı riskleri iyi ölçemeyen finansal şirketlerin korumacı bir yapı ile hareket etmesine ve fiyatlamada bir emniyet marjı bırakmasına neden olmaktadır.Önümüzdeki dönemde

¹⁸¹ TBB, ''Risk Yönetimi ve Basel II'nin Kobilere Etkileri'',s.94

riske odaklanmanın, yasal otoritenin zorlayıcı tedbirlerinin de etkisiyle artacağını öngörmek çok da zor değildir.

Ülkemizde risk odaklı yaklaşım hızla kabul görürken bu anlamda bir çözüm ancak bilinçlenme ile sağlanabilir. Esnek yapıları ve bankalarla yakın ilişkileri bu şeffaflık ve kayıt düzenindeki bilinçlenmenin, ekonomideki büyüklükleri de göz önüne alındığında KOBİ'lerden başlanması gerektiğini ortaya koymaktadır.¹⁸²

KOBİ'ler hem fiyatlama avantajlarından yararlanabilmek hem de banka kaynaklı fonlar bulabilmek için kayıt düzenlerini geliştirerek işletme faaliyetlerini kayıt içine almak; bu kayıtları da eksiksiz bir şekilde bankalarla paylaşmak durumunda kalacaktır. Benzer uygulama ve farklı ülke deneyimlerinden de görülebileceği gibi KOBİ'lerin bu süreçte yapacağı tüm bu yatırımların belli bir maliyeti vardır ve bu yatırımlar uzun bir dönem içinde ancak gerçekleştirilebilmektedir.

Dolayısıyla gerekli yatırımlara zamanında başlamayan KOBİ'ler bu yatırımlar için gerekli kaynakları bulmakta zorlanabilir ve kaynak bulmak için bu yatırımları yapmak zorunda kalarak içinden çıkamayacağı bir kısır döngüye girebilirler.

Şeffaflık, zorunluluk olmaktan öte bir kültürdür ve bu kültürün gelişmesi ancak reel ve finansal sektör temsilcilerinin benimsemesi ile olacaktır.

Derecelendirme (Rating) gerçeği KOBİ'lerce kabul edilmelidir.

Risk; ölçülebilmesi, karşılaştırılabilmesi ve bir gösterge olabilmesi açısından sayısallaştırılmalıdır. Bu sayısallaştırma işlemi “Derecelendirme” olarak adlandırılır. Derecelendirme, bir firmanın mali verilerinden yönetsel niteliklerine, geçmiş performanslarından gelecekteki projelerine kadar pek çok faktörün bir arada değerlendirilerek nihai bir nota ulaşılması anlamına gelmektedir. Derecelendirmenin sağlayacağı en büyük fayda, “Risk” kavramının herkes için aynı şeyi ifade eden bir araç haline getirilmesidir.

¹⁸² TBB, “Reel Sektörün Finans Sektöründen Beklentileri”, 2003, www.tbb.org.tr, s.28

Risk ölçümünde ortak dilin gecikmesi iyi firmaları cezalandırmaya neden olacaktır.

Derecelendirme sisteminin yaygınlaşmasındaki gecikmeler bu ortak dilin gecikmesi anlamına gelir ki, sonuç “düşük” riskli firmaların kredilendirmedeki avantajlardan yararlanılması faydalandırılmaması ve bir anlamda cezalandırılması olacaktır. Daha düşük kredi fiyatları ancak iyi (yüksek) rating notunu almış firmalar için mümkün olacaktır.

Bugün pek çok banka derecelendirme sistemini oluşturmuş, müşterilerine birer kredi notu atamaya başlamış durumdadır. Ayrıca Türkiye Bankalar Birliği kapsamında oluşturulan çalışma grupları ile bankalardan bağımsız bir “Dış Derecelendirme Şirketi” kurulması yolunda araştırma ve çalışmalar yapılması istenmiştir. Tüm bu çalışmalar bir referans oluşturularak risklilik seviyesinin belirlenebilmesi amacıyla yapılmaktadır.

Mevcut durumda ağırlıklı olarak kullanılmakta olan teminatların sermaye ihtiyacı üzerine etkileri düşük kalacağı için bankalarca KOBİ’lerden daha güçlü teminatlar beklenebilecektir.

Yeni yapıda teminatın birebir alınması yeterli olmayacak; teminatın fiyat, para birimi ve vade farklılığından meydana gelebilecek riskler ileri tekniklerle hesaplanacaktır.

* İpotek karşılığı kredi’nin şartları ipoteğin ikamet amaçlı veya ticari amaçlı bir mülk üzerinde olmasına göre değişmektedir.

Teminatlar konusu Basel-II’ye göre henüz netlik kazanmış bir konu değildir. Dünyanın pek çok ülkesinde bu konuda tartışmalar devam etmekte ve Basel Komitesi söz konusu eleştirileri değerlendirmektedir.

Basel-II kriterleri çerçevesinde bankaların kredi risklerini ölçmede kullanmaları için iki temel yöntem sunulmuştur. Bu yöntemler kolay ve risk duyarlılığı az olandan uygulaması zor fakat risk duyarlılığı yüksek olana doğrudur. Basel Komitesi ve pek çok ülkenin beklentisi bankaların en kolay yöntem ile risk ölçümlerine başlayıp deneyim kazandıkça ve yeterli şartları sağladıkça daha karmaşık ve hassas yöntemlere

doğru yönelmesidir. Gelişimin, Türkiye’de de bu yönde olması, bankaların büyük bir çoğunluğunun en az bir kaç yıl boyunca standart yöntemi kullanması ve daha sonra içsel derecelendirme yöntemine geçmesi şeklinde olması beklenmektedir.¹⁸³

İçsel derecelendirme yöntemi teminatlar ile ilgili bir kısıtlama getirmezken, standart yöntem risk azaltıcı özelliğe sahip “uygun” teminatları saymıştır. Sayılan finansal teminatlar arasında, örneğin; gerçek müşteri çek ve senedi bulunmamaktadır.

Yukarıda ifade edilenler KOBİ’lerin risklerinin ölçülebilmesi ve bu ölçümün sayısallaştırılması açısından çok önemlidir. Ancak, risklerin ölçülmesinde en önemli noktalardan biri KOBİ’lerin bu risklerinin “ne kadar farkında” olduğu ve bu riskleri azaltmak adına “neler yaptığı”dır.

3.5.5. Kobilere Yaşayacağı Zorluklar ve Öneriler

3.5.5.1. Basel II'ye Geçiş Sürecinde KOBİ'lerin Yaşayabileceği Zorluklar

a. KOBİ'lerin Finansman Sorunları

KOBİ’ler faaliyetlerini öncelikli olarak özkaynaklarıyla finanse etmekte, yetmediği noktadan itibaren ticari bankaları kullanmaktadır. Diğer finansman araçlarını ise göreceli olarak daha az tercih etmektedirler.

KOBİ’ler işletme faaliyetleri sırasında en çok finansman sorunlarıyla karşılaşmaktadırlar. Bu finansman sorunlarının temelinde KOBİ’lerin özsermaye yapılarının zayıflığı yatmaktadır.¹⁸⁴

Bağımsız derecelendirme kuruluşları ile bankalar tarafından derecelendirmeye tabi tutulacak olan KOBİ’lerin değerlendirilecek olan özelliklerinin en başında sahip olduğu işletme sermayesi gelmektedir. Güçlü sermaye yapısına sahip KOBİ’lere verilen kredilerin maliyetleri diğer KOBİ’lere verilen kredilerle karşılaştırıldığında daha düşük olacaktır. Bu yapı doğal olarak güçlü sermayeli KOBİ’lere avantaj sağlayacaktır.

¹⁸³ TBB, “Risk Yönetimi ve Basel II’nin Kobilere Etkileri”, s.15

¹⁸⁴ TBB, “Risk Yönetimi ve Basel II’nin Kobilere Etkileri”, s.22

Yaşanan sermaye sorunlarıyla birlikte KOBİ'lerin yöneticilerinin finansman bilgilerinin yeterli olmaması ve bu konuda yetişmiş elemanlar istihdam edilmemesi de sorunu derinleştirmektedir.KOBİ'lerin hemen hepsinde sahip / yöneticiler teknik kökenli olduğundan, finansman ve muhasebe konusunda çok az bilgiye sahiptirler. Bu tür bilgileri, uzman kişilerden sağlama imkanları da sınırlı olmaktadır.

b. Şeffaflık Sorunları

Basel-II'nin getirdiği yeniliklerin başında şeffaflık gelmektedir.Şeffaflık bankalar ve KOBİ'ler arasında sağlıklı bir işbirliğinin gerçekleşmesi için ön şart olarak görülmektedir.¹⁸⁵

Şeffaflık gerek KOBİ gerekse kurumsal firmaların sağlıklı bir derecelendirme ve dolayısıyla verimli bir kredi süreci yaşayabilmesi için finansal ve niteliksel bilgilerden oluşan gerekli tüm bilgilerini bankalara ve bağımsız derecelendirme kuruluşlarına zamanında, güvenilir ve yeterli bir şekilde sunmasını öngörmektedir.¹⁸⁶

KOBİ'lerimizin zaman zaman farklı merciler için farklı mali raporlar(bilanço, gelir-gider tabloları vb) üretmeleri sözkonusudur.KOBİ bilançolarının kredilendirmeye uygun olmaması (Negatif sermaye, bilançodaki zarar), kayıt dışı işlemlerin bulunması KOBİ'lerin derecelendirme aşamasında yaşayacağı zorlukların başında gelmektedir.İyi yönetilen, iyi finanse edilmiş ve gerekli tüm bilgileri zamanında ve yeterli bir şekilde sunabilen KOBİ'ler potansiyel olarak en iyi dereceyi almak suretiyle en iyi şartlarda kredilendirilme imkanına sahip olacaklardır.

KOBİ'ler şeffaflığı artırmak için daha fazla finansal bilgi ile daha kapsamlı niteliksel bilgilerini bankalara sunabilmelidirler.Finansal bilgilerin yanısıra niteliksel bilgi ve faktörler de derecelendirme sürecinde dikkate alınmaktadır.Daha iyi bir derecelendirme notu alabilmek için KOBİ'lerin dikkat etmesi gereken bazı temel faaliyet ve özelliklere aşağıda yer verilmiştir:

- Yönetim, yönetim yapısı ve personel,

¹⁸⁵ TBB, ''Risk Yönetimi ve Basel II'nin Kobilere Etkileri'',s.23

¹⁸⁶ TBB, ''Risk Yönetimi ve Basel II'nin Kobilere Etkileri'',s.24

- ☐ Amaçlar ve ürün / hizmet gelişimi,
- ☐ Muhasebe, kontrol ve risk yönetimi,
- ☐ Finansal yönetim,
- ☐ İç süreçler, ürün / hizmet ve teknoloji,
- ☐ Satış ve pazarlama faaliyetleri, pazar konumu, rekabet,
- ☐ Müşteriler ve tedarikçiler,
- ☐ Güvenilirlik ve açık iletişim.

Tüm bu bilgiler ışığında KOBİ'lerin şeffaf bir yapıya ulaşması sürecinde finans, zaman ve moralite ihtiyaçları bulunmaktadır.¹⁸⁷

c. Risk Bazlı Fiyatlama ve Teminatlandırma

Basel-II uygulamalarıyla birlikte bankaların maruz oldukları riskleri daha iyi ölçmeleri beklenmektedir. Bunun için bankaların Risk bazlı fiyatlama, bankanın daha çok risk aldığı ürünlerde ve düşük dereceli müşterilerde daha yüksek fiyatlama yapması olarak yorumlanabilir. Kredinin türü, vadesi, tutarı da risk bazlı fiyatlamayı etkileyen diğer unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁸⁸

Risk bazlı fiyatlamada zorlayıcı bir diğer unsur da kullanılacak krediler için firmaların verecekleri teminatlardır. Basel-II kapsamında kabul edilmesi öngörülen teminatlar aşağıda belirtilmiş olup, gerçek müşteri çek ve senetleri ile ortak ve grup şirketi kefaletleri teminat kapsamına alınmamıştır. risk bazlı fiyatlamayı da hayata geçirecekleri öngörülmektedir.¹⁸⁹

* Nakit para,

* Altın,

¹⁸⁷ TBB, "Risk Yönetimi ve Basel II'nin Kobilere Etkileri", s.25

¹⁸⁸ TBB, "Risk Yönetimi ve Basel II'nin Kobilere Etkileri", s.26

¹⁸⁹ TBB, "Risk Yönetimi ve Basel II'nin Kobilere Etkileri", s.26

- * Ana endeksteki hisse senetleri,
- * Mevduat veya mevduat sertifikası,
- * Yatırım fonları,
- * Borçlanma senetleri – (ratingine göre),
- * Borçlanma senetleri – (rating yoksa; likit ve bankalarca çıkartılmış),
- * Ana endeks dışında, fakat düzenlenmiş piyasalarda işlem gören senetler,
- * Ana endeks dışında, fakat düzenlenmiş piyasalarda işlem gören senetleri de barındıran fonlar.

Ayrıca Basel-II uygulamaları kapsamında ticari emlak ipoteği karşılığı verilen kredilerin (fabrika, depo vb) teminat kapsamına alınması özel ve oldukça zorlayıcı şartlara bağlanmıştır. Diğer yandan teminatına ikamet amaçlı gayrimenkul ipoteği alınan kredilerin % 35 risk ağırlığıyla değerlendirilmesi planlanmaktadır. Kredi maliyetini etkileyecek anahtar faktörlerin başında KOBİ'lerin borçlu derecelendirme notu, bankaların içsel derecelendirme notu, kullandıkları kredi türü ile bankalara sunacakları teminatların kalitesi gelmektedir. Bu uygulamanın en önemli fakat KOBİ'ler için zorlayıcı özelliklerinden biri herhangi bir KOBİ'nin bankaların benzer risk ölçümleri nedeniyle her bankadan aynı kredi fiyatını alması olacaktır.

3.5.5.2. Basel-II'ye Geçiş Sürecinde KOBİ'lere Öneriler

Türkiye ekonomisinde önemli yer tutan KOBİ'ler Avrupa Topluluğu'na giriş ve Basel-II sürecinde, uluslararası rekabete hazır olmak zorundadırlar. Küçüklüklerinin kendilerine sağladığı esneklik ve uyum kabiliyetini en iyi şekilde değerlendirerek rekabet avantajı sağlayabilen işletmeler varlıklarını geliştirerek sürdürebilecektir. Bunu sağlayamayan işletmeler ise gittikçe büyüyen sorunlarla bahsetmek zorunda kalacaklardır.¹⁹⁰

¹⁹⁰ TBB, ''Risk Yönetimi ve Basel II'nin Kobilere Etkileri'', s.27

Basel-II ile birlikte bankalar kredi tahsis etmeden önce şirketlerin finansal performansı kadar yönetim performansı ile da ilgileneceklerdir. Bağımsız derecelendirme kuruluşları ve bankalardan finansal performansları ve yönetim performansları yüksek olan KOBİ'ler daha iyi derecelendirme notları alarak daha düşük maliyetli kredi imkanına sahip olacaklardır. Böylece bankalar iyi yönetim uygulamalarına ve finansal performansa sahip KOBİ'lere daha avantajlı kredi ve finansman olanakları sunacaklardır.

Kurumsal yönetim kalitesi yükseldikçe, finansman imkanı ve likidite artmakta ve sermaye maliyeti düşmektedir. İyi yönetilen şirketler krizlerde sermaye piyasasından dışlanmayacak, krizleri daha kolay atlatabilecektir.

Söz konusu kurumsal yönetimin temel kuralları arasında yer alan kavramlar KOBİ'lerin Basel-II çerçevesinde öngörülen gelişimi ile paralellik arz etmektedir. Bu kavramlar:¹⁹¹

Eşitlik: Tüm faaliyetlerde pay ve menfaat sahiplerine eşit davranılması.

Şeffaflık: Ticari sır dışında şirket ile ilgili finansal ve niteliksel bilgilerin, zamanında, doğru, eksiksiz ve tutarlı şekilde ilgili mercilere ve kamuoyuna duyurulması.

Hesap verebilirlik: Yönetimlerin pay sahiplerine/hissedarlara hesap verme zorunluluğu.

Sorumluluk: Şirket yönetiminin tüm faaliyetinin mevzuata, ana sözleşmeye ve şirket içi düzenlemelere uygunluğu ve bunun denetlenmesidir.

3.6. BASEL KRİTERLERİ VE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

Son dönemde Türk Bankacılık Sektörünün gündemindeki en önemli konulardan biri risk yönetimidir. Özellikle Uluslararası finans piyasalarında meydana gelen krizlerin pek çoğunda etkin bir risk yönetim sisteminin bulunmaması neden olarak

¹⁹¹ TBB, "Risk Yönetimi ve Basel II'nin Kobilere Etkileri", s.28-29

ortaya çıkmaktadır. Gelişen piyasaların entegre olması nedeniyle, bir finansal piyasada yaşanan kriz diğer piyasaları da kısa sürede etkileyebilmektedir. Bu nedenle uluslararası tarafsız bir düzenleyici kurulun gözetiminde dünya çapında kabul gören bazı standart yaklaşımların geliştirilmesi gereği ortaya çıkmıştır.¹⁹²

Kredi riski için gerekli olan sermayenin saptanmasında, Standart Yöntemin kullanılması durumunda, Basel-I çerçevesinde geçerli olan OECD üyeliği ayrıcalığı kalkacak ve yerine Dışsal Derecelendirme Şirketlerinin vereceği kredi dereceleri uygulanacaktır. Bu değişikliğin en olumsuz şeklini yaşayacak ülkelerden biri Türkiye'dir. Basel-II yürürlüğe girdiğinde, Türkiye'den olan alacakların risk ağırlığı % 0 ' dan %100' e ve Türk bankalarından olan alacakların risk ağırlığı %20' den %100' e çıkacağı için, Basel-II'yi uygulamasa bile, Türkiye'nin ve Türk bankalarının alacağı kredilerin faizinde artış, miktarında ise azalış olacaktır. Diğer bir etki ise Basel-II' yi uygulamaya başlayacak ülkelerin sermaye yeterliliği rasyolarında görülecektir. Operasyonel risk içinde sermaye bulundurma zorunluluğu, bankaların minimum sermaye ihtiyacını arttıracaktır. G-10 ve AB'deki, başlangıçta az sayıda olsalar bile, İçsel Risk Hesaplama Yöntemlerini kullanacak bankaların sermaye gereksinimleri düşerken, Standart Yöntemi kullanacak olan Türkiye gibi gelişmekte olan ülke bankalarında sermaye gereksiniminde artış görülecektir. Bu durum, sermaye yeterliliği konusunda karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olacak gelişmiş ülke bankalarının, gelişmekte olan ülkelerdeki bankalarla birleşmeleri, onları satın almaları şeklinde yaşanacak bir konsolidasyon sürecini başlatabilecektir.

Operasyonel risk sermaye ihtiyacını arttıran en önemli faktör olarak rol oynarken, sermaye gereksiniminde düşüşe sebep olan en önemli faktörün perakende krediler olduğu görülmektedir.¹⁹³ Perakende krediler kapsamına gerçek kişiler ve KOBİ'ler girmektedir. Gerçek kişilere yönelik bireysel krediler haricinde, bir firmaya yapılan kredilendirmenin perakende kredi sayılabilmesi için iki ön koşul ileri sürülmektedir.

¹⁹² Aksel H.K, s.114

¹⁹³ <http://www.e-konomist.net/bankaciligin-donum-noktasi-basel-kriterleri/>

1- Bir firmanın bir bankaya olan nakdi ve gayri nakdi risk toplamı 1 milyon Euro’ nun altında olmalıdır.

2- Bir firmanın yıllık satış hasılatı 50 milyon Euro’nun altında olmalıdır. BDDK’ nın bu tutarları kullanıp kullanmayacağı son derece önemlidir.

Perakende krediler %100 yerine %75 risk ağırlığı üzerinden değerlendirileceği için bir bankanın perakende (KOBİ) kredisi ne kadar fazla ise maliyeti o oranda düşecektir. Ayrıca yerel derecelendirme şirketlerinin KOBİ’lere vereceği kredi dereceleri bankalar tarafından KOBİ’lere verilecek kredilerde kullanılacaktır.KOBİ’lerin derecelendirilebilmesi için yerel derecelendirme şirketlerinin kurulması gerekmektedir.Önümüzdeki dönemde reel sektör, banka ve düzenleyici kuruluşlar arasında sağlıklı bir veri akışının olması son derece önemlidir.Öyle görülüyor ki, Türkiye’de mali sermayenin yeniden düzenlenmesi beraberinde tüm ekonomik yapının da yeniden düzenlenmesini getirecektir.Hem AB süreci, hem de Basel-II süreci Türkiye sermayesi için geri dönüşü olmayan bir yol gibi görünüyor.“Geri dönüşü olmayan bu yolda gerek reel sektör gerekse bankalar için artık birçok şey eskisi gibi olmayacaktır.”

3.7.BASEL-II VE BANKALAR ARASI İLİŞKİ

Türkiye’de Basel-II’ye BDDK’nın ve bankaların hazırlık yapması gerektiğini savunan yazarlar günümüzde yanlış anlaşılma olması halinde KOBİ’lerin boşu boşuna zor durumda kalacağını iddia ediyorlar.Basel-II geçmiş dönemde getirilen kriterlerden iki noktada farklılaşıyor:Kredi riskinin ölçümü derecelendirmeye yani ratinge bağlanıyor, ayrıca operasyonel riskin de ölçülmesi gerektiği zorunluluğunu getiriyor.

Basel-II’nin yalnızca bankalar özelinde finansal sistemin etkinliğini, verimliliğini ve sağlamlığını arttırmayı amaçladığı ifade ediliyor.Basel-II’nin reel sektörü ve KOBİ’leri düzenlemeye veya kredi vermeye yönelik tek bir amacı dahi bulunmuyor.

194

¹⁹⁴ <http://www.e-konomist.net/bankaciligini-donum-noktasi-basel-kriterleri/>

3.8.BASEL-II KRİTERLERİ VE STRATEJİK YÖNETİM

Basel-II Kriterleri, bankacılık sistemine çok köklü ve kapsamlı değişiklikler getiren, ve sadece bankalar üzerinde değil, denetim otoriteleri, kurumsal ve bireysel müşteriler, derecelendirme şirketleri ve nihayetinde ülke ekonomilerine önemli etkileri olması beklenen düzenlemeler içeriyor.

Basel-II Kriterleri bankaların ve dolayısıyla müşterilerinin risklerini daha iyi yönetmelerini zorunlu kılan düzenlemeler getiriyor.Bütün bu düzenlemelerin temeli sermaye yeterliliği oranının hesaplanmasına dayanıyor.Bu oran bir bankanın finansal sağlamlığı konusunda en önemli gösterge olarak kabul ediliyor.Basel-II, artık uluslararası standardı %8 olarak belirlenmiş olan bu oranın hesaplanmasını önemli ölçüde değiştiriyor.Bankaların maruz kalabilecekleri bütün riskleri ölçmeleri ve asgari sermaye yükümlüğünü bu risklere göre belirlemelerini öngörüyor.Kredi riski (kredinin geri ödenmemesi), piyasa riski(ülke riski vb.) ve operasyonel risk (sahtekarlık, bilgi işlem sisteminin çökmesi vb) için farklı ölçüm yöntemleri getiriyor.Bunların yanında bankaların risk yönetimi için etkili bir sistem kurmaları, faaliyet sonuçlarını denetim otoritelerine ve kamuoyuna şeffaf bir şekilde raporlamaları bekleniyor.Aslında bankaların maruz kaldıkları bütün riskleri sayısallaştırmaları; ölçmeleri, karşılaştırmaları ve böylece yönetebilmeleri hedefleniyor.Yani risklerini iyi yönetebilen, faaliyetlerini şeffaf bir şekilde raporlayabilen bankaların derecelendirme notu daha yüksek olacak, ki bu durum, riskini iyi yönetemeyen bankalara nazaran daha düşük faizle kredi kullanmaları anlamına gelmektedir.

Bütün bu düzenlemeler bankaların organizasyon yapılarını, müşteri portföylerini,insan kaynağı ihtiyaçlarını, raporlama sistemlerini, kredilerin fiyatlandırılmasını, kredi değerlendirme sürecini önemli ölçüde değiştirmeye başlamaktadır.Bankalar 2008 ve sonrasına hazırlık yaptığı dönemlerde, bir yandan insan kaynağına ve teknolojiye yatırım yaptı, bir yandan ileri ölçüm yöntemlerini kullanabilmek için gerekli tarihsel veriyi yaratmaya çalıştılar.BDDK'nın 2005 yılında

yaptırdığı bir ankete göre; bankaların sayı olarak %96'sı Basel-II kriterlerini uygulamaya başlamış durumdadır.¹⁹⁵

Bankalar kredi riskini daha iyi yönetebilmek için; kredi değerliliğini derecelendirme notu ile sayısallaştıracak, daha riskli krediye daha yüksek faiz uygulayacaklardır. Bankalar, başlangıçta dış derecelendirme kuruluşları tarafından verilen notları kullanacaktır. Kendi derecelendirme notunu verebilmek için, ileri ölçüm yöntemlerine göre bir model kurmaları ve denetim otoritesinden onay almaları gerekecektir.

Derecelendirme notu verilirken; bağımsız denetimden geçmiş finansal tablolar üzerinden mali analiz yapılıyor, daha sonra firmanın yönetim sistemi, pazardaki konumu, operasyonel olarak etkinliği ve risklerini nasıl yönettiği de değerlendirilerek bir not veriliyor. Bankalar müşterilerinden eskisine oranla daha güncel ve daha kapsamlı raporlar isteyecekler, müşterilerin her konuda daha şeffaf olmalarını bekleyecekler.¹⁹⁶

3.9. BASEL-II'NİN TÜRKİYE İÇİN ÖNEMİ

Basel Komitesi temel konu olarak bankalarda risk yönetimine odaklanmakta ve dolayısıyla da bankacılık sisteminde bilinçli bir risk yönetimi kültürü oluşturmaya çalışmaktadır. Risk yönetimi kültürü oluştuktan sonra, bankacılık sistemi çok daha verimli hale gelecek, piyasanın korunması yolunda daha doğru bir yapıya bürünecek, niteliksel ya da sayısal herhangi bir sorun ortaya çıktığında, bu sorun risk yönetimi tarafından hızlı bir şekilde teşhis edilebilecektir.¹⁹⁷

Basel-II ile birlikte diğer firmalar gibi bankalar da sermaye durumlarını yeniden gözden geçirmek zorundadırlar. Eğer bankalar, Basel-II önerisinde açıklanan gelişmiş metodları, risklerinin ölçümünde kullanmıyorsa, bankaların sermaye ihtiyaçları katlanarak artacaktır. Bunu da firmalara kullandıkları kredi maliyetlerine yansıtacaklardır.

¹⁹⁵ BDDK, "Türk Bankacılık Sistemi Basel-II 2. Anket Çalışması Sonuçları", 2005b, 2005, s.11

¹⁹⁶ TBB, "Risk Yönetimi ve Basel II'nin Kobilere Etkileri", s.30

¹⁹⁷ TBB, "Risk Yönetimi ve Basel II'nin Kobilere Etkileri", s.2

Türkiye ekonomisi ve benzeri ekonomiler için çok önemli bir konu öne çıkmaktadır; KOBİ'lere yaklaşım. Türkiye ekonomisinde KOBİ'lerin yeri ve önemi kayda değer bir oranda çok fazla olduğundan, bu kuruluşların Basel-II'ye geçmeden önce bir takım hazırlıkları yerine getirmeleri gerekmektedir. Basel Mutabakatı'nın getirdiği düzenlemelerin yürürlüğe girmesi planlandığından, bankalar ve KOBİ'ler değişim amacıyla yatırım yapmaya başlamak için mutabakatın tamamlanmasını beklemek yerine, proaktif davranarak nerede eksiklikleri bulunduğunu analiz etmeli ve kritik planlarını hazırlamalıdır.

Basel-II ile birlikte bankaların kredi kullandırırken bu kredinin firmaya yansıtılacağı maliyeti hesaplamak için kullanacağı yöntemlerden biri olan Standart Yöntem altında, bankaların bir firmanın kredisi için ayrılması gereken sermayeyi tespit ederken firmayı “perakende” ya da “kurumsal” olarak sınıflaması gerekmektedir. Bankalar kurumsal portföydeki firmalar için bağımsız uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından verilmiş notu ile belirlenen kredi değerliliğini kullanacaklardır. Perakende portföyde yer alan firmalar için ise herhangi bir dış derecelendirme notu söz konusu olmayıp, bu firmalara standart % 75 risk ağırlığı uygulayacaklardır.¹⁹⁸

Mevcut sistemde (Basel-I), özel sektör firmalarına verilen krediler risk yapısına bakılmaksızın, teminat yapısı dikkate alınarak büyük oranda % 100 risk ağırlığına sahipken, Basel-II'deki standart yöntem altında kurumsal portföydeki firmaların risk ağırlığı firmaların kredi notuna bağlanmıştır.

Mevcut uygulamadan farklı olarak, yeni öneri paketi (Basel-II) bankaların sermaye yeterlilik oranını hesaplamak üzere kendi iç risk derecelendirme sistemlerini kullanabilecekleri içsel derecelendirme metodunu geliştirmiştir ve belirli bir geçiş aşamasından sonra bankalarca bu metodun uygulanmasını önermektedir. İçsel Derecelendirme Yöntemini (IRB) kullanacak bankalar kendi risk değerlendirmelerine göre varlıklarına risk ağırlığı saptayabilecekleri için sermaye karşılıkları optimum seviyede ayrılacaktır. Bu nedenle içsel derecelendirme yaklaşımında (IRB) banka kendi içsel derecelendirme kriterlerine göre firmaları değerlendirdiği için sermaye

¹⁹⁸ TBB, “Risk Yönetimi ve Basel II'nin Kobilere Etkileri”, s.3

yeterliliğinin hesaplanmasında riske karşı duyarlılık standart yaklaşıma göre daha yüksektir.¹⁹⁹

3.10.BASEL-II’NİN ÜLKEMİZE ETKİSİ

- Olumlu ve olumsuz etkileri birlikte değerlendirildiğinde Basel-II ülkemiz açısından daha sağlam ve daha etkin bir bankacılık sistemi için sunulmuş bir fırsat olarak görülmektedir.²⁰⁰Esasen, uluslararası düzeyde yapılan çeşitli anket sonuçlarına göre yüzden fazla ülkenin Basel-II’yi uygulamaya hazırlandığı görülmekte ve bu çerçevede Basel-II’nin kısa süre içerisinde yaygın uygulama alanı bulması beklenmektedir. Bu husus dikkate alındığında, Basel-II hükümlerini uygulamamanın, Basel-II ile ortaya çıkması muhtemel olumsuz etkileri ortadan kaldırmayacağı, aksine Basel-II’ye makul bir sürede geçmemenin ilave bir takım maliyetleri olabileceği değerlendirilmektedir.

- Genelde risk yönetimi tekniklerinin gelişmesi özelde de Basel-II ile beklenen başlıca faydalar şunlardır:

- o Bankalarda risk yönetiminin etkinliğinin artması
- o Bankaların aracılık fonksiyonlarını daha etkin biçimde yerine getirmesi
- o Bankaların sermaye düzeylerinin maruz kaldıkları risklere paralel olması
- o Bankalar tarafından kamuya açıklanacak bilgiler aracılığıyla piyasa disiplininin artması
- o Bankaların müşterileri konumundaki şirketlerin kurumsal yönetim yapılarında iyileşme
- o Basel-II, teknik seviyesinin yüksek olması sebebiyle insan kaynağına ve bilgi işlem alt yapı unsurlarına önemli düzeyde yatırım yapılmasını da gerektirmektedir.

¹⁹⁹ TBB, ”Risk Yönetimi ve Basel II’nin Kobilere Etkileri”,s.4

²⁰⁰ BDDK, “10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II),s.3

o Basel-II ile birlikte ortaya çıkacak etkilerin bir kısmı, ülkemiz bankalarının Basel-II kurallarına tabi tutulup tutulmamasından bağımsız olarak ortaya çıkabilecektir.

Örneğin, ülkemiz Hazinesine veya bankalarımıza fon sağlayıcısı konumunda olan veya bankalarımız ile işlem yapan yabancı bankaların Basel-II kurallarına tabi olması, Basel-II'nin bir takım sonuçlarının ortaya çıkması için yeterli olacaktır.²⁰¹

3.11.TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ BASEL-II'YE HAZIR MI?

- Türk bankacılık sektörü şu an itibariyle tam olarak Basel-II'ye hazır olmamakla birlikte Basel-II'nin uygulanabilmesi yolunda önemli mesafe kaydedilmiştir ve mevcut eksikliklerin giderilmesi ve olası sorunların aşılması yönündeki çalışmalar devam etmektedir.²⁰²

- BDDK bu konuda bankalar ve diğer ilgili taraflar ile yakın işbirliği içerisinde çalışmalarını devam ettirmektedir.

- Basel-II'ye geçişe ilişkin yol haritasının, bankaların da görüşü alınmak suretiyle kısa süre içerisinde kamuoyuna açıklanması planlanmaktadır.

- BDDK, Basel-II'yi uyulması gerekli şekli bir düzenleme ve bir hesaplama aracı olarak değil, bankaların risklerini daha iyi yönetmelerini sağlamaya yönelik bir stratejinin temel yapıtaşı olarak görmektedir.

3.12.ÜLKEMİZDE BASEL-II'YE YÖNELİK ÇALIŞMALAR

- BDDK Araştırma Dairesi risk yönetimine verdiği önemi, yürüttüğü proje nitelikli çalışmalar ve yaptığı düzenlemeler yoluyla ortaya koymaya çalışmaktadır.

²⁰¹ BDDK, “10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II), s.3

²⁰² BDDK, “10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II), s.4

Basel-II ise BDDK Araştırma Dairesinin bu alanda yapacağı çalışmaları daha kapsamlı ve daha sistemli biçimde ele almasına olanak sağlamaktadır..²⁰³

- BDDK Araştırma Dairesi, Basel-II'ye ilişkin 3. istişari metin (Consultative Paper-3) hakkındaki görüşlerini Basel Komitesi'ne bildirmiş ve Basel Komitesi'nin internet sayfasında da yayımlanan bu görüşlerin büyük kısmı dikkate alınmıştır.

- Ülkemiz G-10 ülkesi dışındaki ülkelerinin de katıldığı ilk etki çalışması niteliğindeki 3. sayısal etki çalışmasına (Quantitative Impact Study-3, QIS-3) 2002 yılında sektörde önemli paya sahip 6 banka ile katılım sağlamıştır.

- QIS-3 çalışmasına ilişkin nihai değerlendirme toplantısı, Basel Komitesi ve bir çok ülke yetkilisinin katılımıyla 10-11 Mart 2003 tarihleri arasında İstanbul'da BDDK Araştırma Dairesi ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıyla, BDDK Araştırma Dairesi ile Basel Komitesi ve yabancı ülkelerin denetim otoriteleri arasında sürdürülen işbirliği geliştirilmiş ve toplantı ülkemiz açısından önemli bir prestij sağlamıştır.

- BDDK Araştırma Dairesinin Basel-II'ye verdiği büyük önemin bir göstergesi olarak Mart 2003 tarihinde BDDK Araştırma Dairesi yetkilileri ile çeşitli bankaların risk yönetiminden sorumlu üst düzey yöneticilerinin katılımıyla T.Bankalar Birliği bünyesinde Basel-II Yönlendirme Komitesi tesis edilmiştir. Komite ayda bir kez toplanmakta ve Basel-II'ye geçişe yönelik çeşitli çalışmalar yapmaktadır.

- QIS-3'te edinilen deneyimlerden de faydalanarak Temmuz 2003'te aktif büyüklüğü açısından sektörün %95'ini temsil eden 23 bankanın katılımıyla yerel bir sayısal etki çalışması (QIS-TR) yapılmıştır..²⁰⁴

- Basel-II'ye ilişkin hususlarda eşgüdüm sağlamak ve istişari nitelikte kararlar almak üzere Hazine Müsteşarlığı, TCMB ve SPK'nın katılımıyla BDDK koordinasyonunda faaliyet gösteren Basel-II Koordinasyon Komitesi ihdas edilmiştir.

²⁰³ BDDK, "10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II),s.4

²⁰⁴ BDDK, "10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II),s.5

- BDDK Araştırma Dairesi bünyesinde ise çeşitli alt komitelerden oluşmak ve teknik konularda çalışmalar yapmak üzere oluşturulmuş biri Basel-II Proje Komitesi diğeri Risk Odaklı Denetim Komitesi olmak üzere iki adet çalışma komitesi oluşturulmuş bulunmaktadır.

- Daha önce hazırlanmış olan yol haritası yukarda bahsedilen tüm çalışmaların çıktılarından da faydalanılmak üzere revize edilmektedir.Yeni yol haritasının, Basel-II'de bankacılık denetim otoritesi tercihine bırakılan temel hususlardaki araştırma dairesinin kararlarını da kapsamak üzere kısa zamanda planlanmıştır.Amaçları mümkün olan en kısa süre içinde Basel-II'ye geçişte uygulanacak temel stratejilerin belirlenerek ilgili kesimlere aktarılması ve bu sayede bankacılık sektörünün önünü görmesi ve gerekli tedbirleri almasının sağlanmasıdır.²⁰⁵

²⁰⁵ BDDK, “10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II),s.5

SONUÇ

Devletin kamu bankalarına etkisi ve Basel-II kriterleri başlıklı bu tez çalışmasında iki şey amaçlanmaktadır.Birincisi bankacılık ve kamu bankacılığı ile ilgili analiz yapmak;ikincisi ise Basel-II kriterleri ve Türk bankacılık sektörüne etkilerini incelemektir.

Bankacılık sektörü genellikle birkaç büyük bankanın etkisi altındadır.Bu durum sektörde tekelliği beraberinde getirmiştir.Ayrıca bankacılık sektöründe bazı sorunlarda vardır;özkaynak sorunu en önemli sorunlardan biridir.

Tezde T.C Ziraat Bankası A.Ş., T.Halk Bankası A.Ş., 1.3.1.3. T.Emlak Bankası A.Ş., 1.3.1.4.T.Vakıflar Bankası T.A.O. bankaları anlatılmış ve onların gelişimi ile ilgili bilgiler aktarılmaya çalışılmıştır.Tezde devletin kamu bankasına etkileri ve kamu bankacılığı hakkında bilgi verilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde Basel-II kriterleri,Basel kriterlerinin oluşumu,Basel-II kriterlerinin bankalarla ilişkisi ve Basel-II kriterleri anlatılıp üçüncü bölüme geçilmiş,üçüncü bölümde Basel-II kriterlerinin Türk Bankacılık sektörüne etkileri,Basel-II ile ilgili çalışmalar aktarılmıştır.

Basel kriterleri ihtiyaçtan doğmuştur.Bankacılıkla ilgili hususların kolaylaştırılması ve dünyada bankacılık denetim kalitesinin güçlendirilmesi için Basel komitesi ilk olarak 1988 yılında Basel-I kriterleri,daha sonrada onun bazı konularda yetersiz kalması,risk yönetiminde tek bir ölçüye sahip olmama ve kredilendirmede çeşitlik sağlanması nedeniyle Basel-I kriterleri yerini 2004 yılında Basel-II kriterlerine bırakmıştır.

Olumlu ve olumsuz etkileri birlikte değerlendirildiğinde Basel-II ülkemiz açısından daha sağlam ve daha etkin bir bankacılık sistemi için sunulmuş bir fırsat olarak görülmektedir.Esasen, uluslararası düzeyde yapılan çeşitli anket sonuçlarına göre yüzden fazla ülkenin Basel-II'yi uygulamaya hazırlandığı görülmekte ve bu çerçevede

Basel-II'nin kısa süre içerisinde yaygın uygulama alanı bulması beklenmektedir. Bu husus dikkate alındığında, Basel-II hükümlerini uygulamamanın, Basel-II ile ortaya çıkması muhtemel olumsuz etkileri ortadan kaldırmayacağı, aksine Basel-II'ye makul bir sürede geçmemenin ilave bir takım maliyetleri olabileceği değerlendirilmektedir.

Onun dışında Basel-II ülkemizde hem finans sektörünü hem kamu sektörünü hem de reel üretici sektörü birinci derecede etkileyecek hükümler getirmektedir. Sadece dünya bankacılığı büyük bir değişim geçirmeyecek, bizim bankacılık sistemimiz de kaynakları kullandırırken daha seçici olmak zorunda kalacaktır. Bunun sonunda firmaların kullandığı kredilerin limiti daralabilecek, teminat yapısı değişmek zorunda kalabilecek ve fiyatlandırması da büyük ölçüde değişebilecektir. Bu nedenle tüm tarafların, bankalar, reel üretim kesimi ve kamu kesiminin Basel-II kurallarını doğru anlaması ve uygulaması gerekmektedir.

Türk finans sektörünün, yani bankalarımızın, dış borçlanma maliyeti büyük olasılıkla yükselecek ve limitleri daralabilecektir. Bu tabii, şartlarına göre bankadan bankaya da değişen bir durum olacaktır.

Basel-II ile birlikte finans sektöründe çok önemli bir değişim süreci başlamıştır. Özünde sadece bankaların sermaye yeterliği düzenlemesi olarak görünen bu düzenlemenin, bankalarla kredi ilişkisi içinde olan tarafları önemli ölçüde etkilemesi beklenmektedir.

Basel-II kriterleri uygulamasının, ülke riski ve krediyi kullananın taşıdığı riske bağlı olarak bankaların sermaye gereksinimini ve bununla bağlantılı olarak firmaların kredi maliyetlerini değiştirmesi beklenmektedir. Düşük kredi derecelendirme notuna sahip olan kredi kullanıcılarında kredi maliyetinde artış olabilecektir. Özellikle bu gelişmeden en çok etkilenmesi beklenen Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerdir. Kobi'lerin kısa bir zaman sonra uluslararası standartlar çerçevesinde kredi koşullarına tabi olma zorunlulukları, ilk etapta büyük bir endişe ile karşılanan önemli bir değişimdir. Kobileri çok fazla etkileyeceği düşünülmektedir. Ama iyi uygulanırsa zamanla Kobiler ve işletmeler için faydalı olabilir. Ancak küçük işletmeleri ilk etapta fazlaca etkileyebilir. Bankalarda da kredilerde değişikliğe neden olacaktır.

KOBİ'lerin finansman sorunlarının temelinde, öz sermaye yapılarının zayıflığı yatmaktadır.Bağımsız derecelendirme kuruluşları ile bankalar tarafından derecelendirmeye tabi tutulacak olan KOBİ'lerin, değerlendirilecek olan özelliklerinin başında, sahip oldukları işletme sermayesi gelmektedir.Güçlü sermaye yapısına sahip KOBİ'lere verilecek kredilerin maliyetleri daha düşük olacaktır.KOBİ'lerimizin zaman zaman farklı merciler için farklı mali raporlar (bilanço, gelir-gider tabloları vb) üretmeleri söz konusudur.KOBİ bilançolarının kredilendirmeye uygun olmaması , kayıt dışı işlemlerin bulunması, KOBİ'lerin derecelendirme aşamasında yaşayacağı zorlukların başında gelmektedir.Çünkü Basel kriterlerinde derecelendirme aşamaları vardır.Özellikle bilançolar incelenmektedir.Gerçek bilgileri yansıtmayan bilançolar,gelir tabloları bankaların kredi verme aşamalarında olumsuz sonuçlar doğuracaktır.

Basel-II kriterleri özellikle bankaların kredi verme şartlarını ağırlaştırmakta ve teminat konusunda işletmelere ağır şartlar getirmektedir.Aslında düşünüldüğünde gayet mantıklıdır.Daha sağlam teminatlar olacak ve ödenmesi daha uygun krediler verilecektir.Günümüzde zaten bankacılık sektöründeki batık krediler düşünüldüğünde bankalarına aslında daha az ama ödenebileceği garanti olan krediler vermesi bence mantıklıdır.Bu şartları yerine getiren işletmeler daha kolay ve daha düşük faizle kredi bulabileceklerdir. Şartları yerine getirmekte zorlanan işletmeler ise krediyi daha çok teminat vermek suretiyle ve doğal olarak daha yüksek faizle alabileceklerdir.Kriterlerin uygulamasının yaklaşması sebebiyle bankaların ve işletmelerin kendilerini buna hazırlaması gerekmektedir.Ülkemiz açısından bankaların kendilerini Basel-II kriterlerine hazırlamaya başladıkları görülmektedir.Ancak aynı şeyi işletmeler açısından söylemek mümkün değildir.Çünkü bankacılık sistemi Basel-II kriterlerine çabuk uyum sağlar zaten her şey düzenli ve kuralına göredir.Fakat işletmelerde özellikle de küçük işletmelerde daha düzensiz ve kuralsız işler yapıldığı görülmektedir.

Tezde sonuç olarak Basel-II'nin ülkemiz için faydalı olacağı fakat henüz ülkemizin hazır olmadığı gözlemlenmiştir.Ülkemizde bankalar en ufak bir kriz döneminde bile oldukça fazla etkilenmektedir.Yukarıda genelde Basel-II kriterlerinin bankalara nasıl etkiler yapacağı anlatılmıştır.Özelde kamu bankalarına da etkisi

olacaktır.Hatta Basel-II kriterlerinin kamu bankalarına etkisi daha farklı olacaktır.Çünkü kamu bankalarında ayrıca devletinde müdahalesi ve etkisi vardır.Gerek siyasi,gerek farklı etkiler.Kamu bankalarının devletinde etkisi altında olduğu düşünülürse,bence Basel-II kriterlerine uyumda daha fazla çalışma yapmaları gerekmektedir.Çünkü kamu bankalarının devletin verdiği görevlerini de yerine getirme yükümlülüğü vardır.Basel-II kriterlerine uyum bence önemlidir.Bu amaçla daha güçlü bankacılık sistemi için belli kriterlere bağlı kalmak ve dünyada da uygulanan tek standart yöntem olması bence mantıklıdır.Ama yeni bir uygulamaya başlarken temeli sağlam olmalı,yoksa aksaklıklar oluşur ve daha karmaşık hale gelebilir.Bu sebepten Basel-II kriterlerinin uygulanabilmesi için daha detaylı ön çalışma ve araştırmalar yapılması gerekmektedir.Ülkemizde BDDK Basel kriterleri ile çok fazla ilgilenmektedir ve Basel-II kriterleri ile ilgili çok fazla araştırma ve çalışma yapmaktadır.

KAYNAKLAR

Kitaplar

AKÇAKOCA, Engin. Bankacılık Sektörü (Soru-Cevap), İktisat Dergisi, (İstanbul Üniversitesi, İFMC Yayın Organı), Kasım, Sayı: 413. (www.ifmc.org.tr) 1

AKGÜÇ, Öztin'' Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanında Gelişmeler'' Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, No: 71, Ankara, 1975

AKTAN, Coşkun Can'' Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme'' Anadolu Matbaacılık, İzmir, 2002

AKTAŞ, Ramazan, Mali Başarısızlık (İşletme Riski) Tahmin Modelleri, Türkiye İş Bankası Kltür Yayınları, 1997

AKSEL, H.K., 2001. "Yeni Sermaye Yeterli iği Çerçevesi İstişare Raporu Üzerine Gözlemler", Active Banka, Eylül-Ekim, 2001

ALKIN, Erdoğan'' İktisat'', Filiz Kitabevi, İstanbul, 1992

ARAS, G., "Kobiler Basel II'den Uzakta", KobiEfor Aylık Ekonomi-Sanayi Dergisi, Ekim 2005

AYANOĞLU, Ejder'' Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi'', Vergi Dünyası, Sayı: 178, Haziran 1996

AYTEKİN, Haluk'' 1960-1980 Dönemi: Kalkınma ve Yatırım Bankaları Önem Kazanıyor, Holding Bankacılığı Atılım Yapıyor'' Uzman Gözüyle Bankacılık, Yıl: 7, Sayı: 417, Yıl: 2002.

BABUSCU, Ş. "Türk Bankacılık Sektöründe Beklentiler ve Gelişmeler", Halkbankası, Eğitim Daire Başkanlığı, Ankara, 2003

BAKAN, Sumru'' Osmanlı'dan Günümüze Türk Bankacılık Kesimi'' İktisat Dergisi, İ.Ü. İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti Yayını, Sayı: 417, Yıl: 2002

BURSALIOĞLU, A. Serdar'' Türk Sektör Bankacılığında T.C. Ziraat, T. Halk ve T. Emlak Bankaları'nın Yeri ve Önemi'', Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul, 1998

ÇABUKEL, Rıdvan, '' Bankaların Kurumsal Kredileri Açısından Kredi Riski Yönetimi ve Basel II Uygulaması, Türkiye Bankalar Birliği, Mart 2007

ÇAKIR,Ayhan’’BASEL II’nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri’’ ,BDDK Araştırma Raporları 2005/4

ÇANKAYA,Fikret;ÖZ,Mehmet’’Türkiye’de Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi Kamu ve Özel Sermayeli Ticaret Bankalarında Etkinlik ve Verimlilik Analizi,Türkiye Bankalar Birliği Yayın No:221,İstanbul,2001

ÇAŞKURLU, Eren,’’ Görev Zararı Kavramı ve Türkiye’de 1980 Sonrası Görev Zararı Doğurucu Faaliyetlerin İncelenmesi ve Analizi’’, Sermaye Piyasası Kurulu Yayını, Ankara, Ağustos 2002.

ÇELEBİ,Nuran ve Ayşe Efendi, “Hazine’nin Muhtemel Yükümlülükleri Çerçevesinde KİT Görev Zararları ve Yap-İşlet Devret Modeline Bir Örnek: İzmit Su Projesi’’ Poster Bildirisi, -1980 Sonrası Mali Politikalar- XVI.Türkiye Maliye Sempozyumu, Antalya, 28-31 Mayıs 2001.

ÇOLAK,Ömer Faruk’’Finansal Kriz ve Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Program Üzerine Bir Eleştiri’’Gazi Üniversitesi,İİBF Dergisi.2001

ÇULPAN,Refik;TOPÇU,Şule;SARISU,Ayhan’’Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi’’,Uzman Gözüyle Bankacılık,Aralık 1994

ERDOĞAN, Niyazi. Dünya ve Türkiye’de Finansal Krizler, (Türk Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Uygulamaları-Kamu Bankaları Deneyimi), Yaklaşım Yayınları, Haziran 2002

ERDÖNMEZ, Pelin A.(Sistemik Banka Yeniden Yapılandırmasına Teorik Yaklaşım, Türkiye Bankalar Birliği (TBB), Bankacılık ve Araştırma Grubu, Haziran.2001.(www.tbb.org.tr)

GÜCELİOĞLU,Ömer,’’Küçük Ölçekli İşletmelerin Kosgeb’den Beklentileri,Tes-Ar Yayınları,Yayın No:13,Ankara 1994

GYİAD’’Kamu BankalarınınÖzelleştirilmesi’’Ed.Sadi Uzunoğlu,Ekonomik Raporlar Dizisi-1,İstanbul,1996

İŞGÜDEN,Tamer;TURANLI,Rona:’’Banka’’,Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü,Genişletilmiş 2.bs.,Bilim Teknik Yayınevi,1992

KAVAL,Hasan’’Muhasebe Denetimi,Akademik Denetim,Danışmanlık ve Yeminli Mali Müşavirlik A.Ş.’’,Ankara.2003

KIZILYALLI,Hüsnü’’Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi ve Mevduat Sigortası’’,Banka Mali ve Ekonomik Yorumlar,Sayı:3,Mart 2002

PARASIZ,İlker’’Para,Banka ve Finansal Piyasalar,7.,bs,Ezgi Kitabevi Yayınları,2000

PAYA,Merih’’Para Teorisi ve Para Politikası’’,İstanbul,Filiz Kitabevi,1994

SARISU,Ayhan’’Türk Bankacılık Sisteminde Genel Yapısı,Temel Özellikleri ve Kamu Bankalarının Bölünerek Özelleştirilmesi’’T.C.Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı,Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayın,Ankara,1996

SOLOK,Sinan’’Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi’’Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,T.C.Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ana Bilim Dalı Maliye Teorisi Bilim Dalı,İstanbul,1999.

SUNGUR,Turgut’’Bankalar İçin Banka Tekniği(İşlemleri)’’,Yeniden Göden Geçirilmiş 4.bs.,Bankalar Serisi no:23,Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü,Ankara,Sözkesen Matbaacılık,1999

ULUDAĞ, İlhan, Türkiye’de Kobiler Yapısal ve Finansal Sorunları,Çözümler,Bursa,1991

YAZICI,Zeynep’’1900-1923 Dönemi:Osmanlı’dan Cumhuriyete’’,Uzman Gözüyle Bankacılık,Yıl:7Sayı:30,2000

YÜKSEL,Ayhan,’’Bankacılıkta Kredi Riskinin Modellenmesi’’,Uzmanlık Tezi.BDDK.2004

Sürekli Yayınlar

92/3744 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı,21420 sayılı ve 29.11.1992 tarihli Resmi Gazete

AKILLIOĞLU,M.Zeki;ALTUNTAŞ,Yener;ÇANGA,Ahmet’’Türk Bankacılık Sisteminde Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi Gereği’’,Hazine Dergisi,Temmuz 1996 Sayı:3

BESİNCİ, M.,“Basel Sermaye Yeterliliği ve Türk Bankacılık Sektörünün Basel II’ye Uyum Süreci’’, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı:20,2004

BDDK(Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu)Bankacılık Sektörü Değerlendirme Raporu,Haziran 2001,(Çevrimiçi) <http://www.bddk.org.tr>

BDDK(Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu) Çalışma Tebliği Sayı: 1,CRD/Basel -2 Ülke Uygulamaları, Ocak 2008

BDDK(Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu)Bankacılık Sektörü Değerlendirme Raporu,Aralık 2001,(Çevrimiçi) <http://www.bddk.org.tr>

BDDK(Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu)Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programında Sağlanan Gelişmeler,(Çevrimiçi) <http://bddk.org.tr> 6 Şubat 2002

BDDK, (Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu).“Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı”,2005

BDDK, (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu) Basel-II’ye Geçiş Yol Haritasına İlişkin BDDK Başkanı Sayın Tefvik BİLGİN’in Konuşma Metni , www.bddk.gov.tr, 30.05.2005,

BDDK,’’Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik’’Resmi Gazete,24657,31.01.2002

BDDK.,(Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu), “Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı-Gözden Geçirilmiş Düzenleme, 2004

BDDK, (Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu) 2005b. “10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)”, BDDK Araştırma Dairesi, Ocak 2005.

BDDK, (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu) 2001c’’Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik’’Resmi Gazete,24659,10.01.2001

BDDK, (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu) 2004b’’BDDK Yıllık Rapor’’ 2004

BDDK, (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu) 2005b’’Türk Bankacılık Sistemi Basel-II 2.Anket Çalışması Sonuçları’’2005

BDDK,’’Bankalarca Karşılık Ayrılacak Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Karara İlişkin 1 Sayılı Tebliğ’’,Resmi Gazete,24006,31.03.2000

BCBS, ’’Basel-II Sayısal Etki Çalışması(QIS-TR) Değerlendirme Raporu’’Aralık 2004a,2004

2004b’’Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslar arası Düzeyde Uyumlaştırılması(Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)’’Çev.BDDK

Devlet Planlama Teşkilatı’’Finansal Hizmetler Dokuzuncu Kalkınma Planı Özel İhtisas Raporu Ankara,Ocak 2006.

HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI’’3182 Sayılı Bakanlar Kanunu’na İlişkin Tebliğ No:6,Resmi Gazete 26.10.1989

TBB’’Bankaların Risk Yönetimi Çalışmaları Hakkında Değerlendirme’’Risk Yönetim Sistemleri ve Uygulama Esasları Çalışma Grubu,Nisan 2004

TBB Çalışma Grubu, “Bankaların Risk Yönetim Çalışmaları Hakkında Değerlendirme” Bankacılar Dergisi, 2004

TBB, “Reel Sektörün Finans Sektöründen Beklentileri”, www.tbb.org.tr,2003

TBB’’ Risk Yönetimi ve BASEL II’nin KOBİ’lere Etkileri’’, Yayın No.228, Eylül 2004

TBB’’Türkiye Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemi, Türkiye Bankalar Birliği’nin Değerlendirme ve Önerileri’’, Bankacılar Dergisi, Türkiye Bankalar Birliği Sayı: 43, (www.tbb.org.tr), Aralık 2002

TCMB “Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik”, www.tcmb.gov.tr

T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, “Kamu Bankalarında Reform”, www.hazine.gov.tr,Erişim Tarihi: 25.11.2004.

VAKIFBANK, Risk Yönetimi ve Basel II Yeni Sermaye Uzlaşısı Raporu, 2005

Diğer Yayınlar

Bankacılığı Yeniden Yapılandırma,(Çevrimiçi) <http://www.activefinans.com>,
16 Aralık 2001.

<http://www.kobi-efor.com.tr>

<http://www.e-konomist.net/bankaciligin-donum-noktasi-basel-kriterleri/>

KOBİNET Avrupa Birliği Bilgi Bankası www.kobinet.org.tr

Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı,
www.kosgeb.gov.tr

T.C.Ziraat Bankası,Tarihçesi ve İşlevleri(Çevrimiçi) <http://ziraatbank.com.tr>

T.Halk Bankası A.Ş.Tarihçe,(çevrimiçi) <http://halkbank.com.tr>

TOBB/Avrupa Birliği Müdürlüğü www.tobb.org.tr

“Vakıfbank”,Tarihçe,(Çevrimiçi)<http://www.vakıfbank.com.tr>,08.04.2002.

www.dtm.org.tr

www.kobifinans.com.tr